

Lokaal Landschapsfonds voor natuur en landschap

Inhoud

4	Waarom een landschapsfonds?
7	Hoe zet u een landschapsfonds op?
10	Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen
11	1.1 Kennisnemen van de rechtsvormen
15	1.2 Uitgangspunten samenwerking
16	1.3 Partijen en hun rollen
18	1.4 Onderscheid naar besturingsniveaus
19	1.5 Keuze samenwerkingstrategie
21	1.6 Inventarisatie stuurinstrumenten
24	1.7 Inventarisatie van afweegcriteria
26	1.8 Beoordeling en keuze rechtsvorm
27	1.9 Voorbeelden en Tips!
30	Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen
30	2.1 Checklist voor lokaal landschapsbeleid
32	2.2 Vragers en aanbieders
34	2.3 Methodes voor vraagverkenning
41	2.4 Methodes voor aanbodverkenning
42	2.5 Gebiedsgerichte afstemming van vraag en aanbod
45	Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds
46	3.1 Voorselectie voor vraag- of aanbodssturing
46	3.2 Benodigde middelen

Bijlage:

CD-rom met voorbeeldformulieren en -overeenkomsten.

Inleiding

48	3.3 Potentieel beschikbare middelen
51	3.4 Bepalen van financiële doelen
53	Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen
53	4.1 Voorwaarden die rijks- en EU-overheid stellen
56	4.2 Hoe is goedkeuring in staatssteunregeling te verkrijgen?
59	4.3 Hoe organiseer je democratische legitimering en toezicht
63	Tool 5: Organisatie bij uitvoering
63	5.1 Vergoedingsgrondslagen
64	5.2 Inhoud van de contracten
66	5.3 Management van het fonds en contractbeheer
68	Bijlage 1 Nationale subsidieregelingen voor groene diensten
70	Bijlage 2 Beloningsgrondslag
72	Bijlage 3 Inhoud van beheerscontract
73	Bijlage 4 Hoogte van vergoedingen
77	Bijlage 5 Buurtschap IJsselzone Zwolle
78	Bijlage 6 Groenfonds Midden Delfland

Waarom een landschapsfonds?

Uw buitengebied mooier!

Steeds meer mensen vinden het belangrijk dat hun directe leefomgeving groen en aantrekkelijk is. Grote delen van de leefomgeving zijn in eigendom van en/of beheer bij agrariërs. Omdat onderhoud van het landschap duurder wordt, is goed onderhoud steeds minder vanzelfsprekend. Vergoedingsregelingen van rijk en provincies (zoals Programma Beheer) bestrijken maar een klein deel van het waardevolle buitengebied. Daarom zoeken gemeenten en lokale natuur- en landschapsorganisaties naar mogelijkheden om natuur en landschap te behouden en te verfraaien. Met een lokaal landschapsfonds kunnen zij samen met burgers en bedrijven hiervoor het benodigde geld genereren.

Het project “Investeren in ecologie” kan u helpen

Landschapsbeheer Nederland, het Centrum voor Landbouw en Milieu en het communicatiebureau BMB voeren op initiatief van en gefinancierd door het Ministerie van LNV het project “Investeren in ecologie” uit. Doel is om gemeenten, bedrijven en burgers te informeren over mogelijkheden en voordelen van investeren in natuur en landschap in de eigen woon- en werkomgeving. Na een verkenning van kansrijke en vernieuwende investeringsvormen zijn drie speerpunten gekozen: lokale landschapsfondsen, sponsoring en adoptie. Inhoudelijk richt het project zich vooral op landschappen, natuur- en landschapselementen en soort(groep)en waarvoor geen of onvoldoende overheidsregelingen bestaan en die aanmerkelijk bijdragen aan een mooie leefomgeving. Rijk en provincies behouden hun taak om zorg te dragen voor natuurgebieden en grootschalige natuurelementen. De voor u liggende handleiding is één van de producten van dit project. Daarnaast worden tien lokale initiatieven ondersteund met het maken en uitvoeren van een lokaal communicatieplan. Voorbeelden van communicatiematerialen worden opgenomen in de Handleiding Communicatie.

Waarom een landschapsfonds?

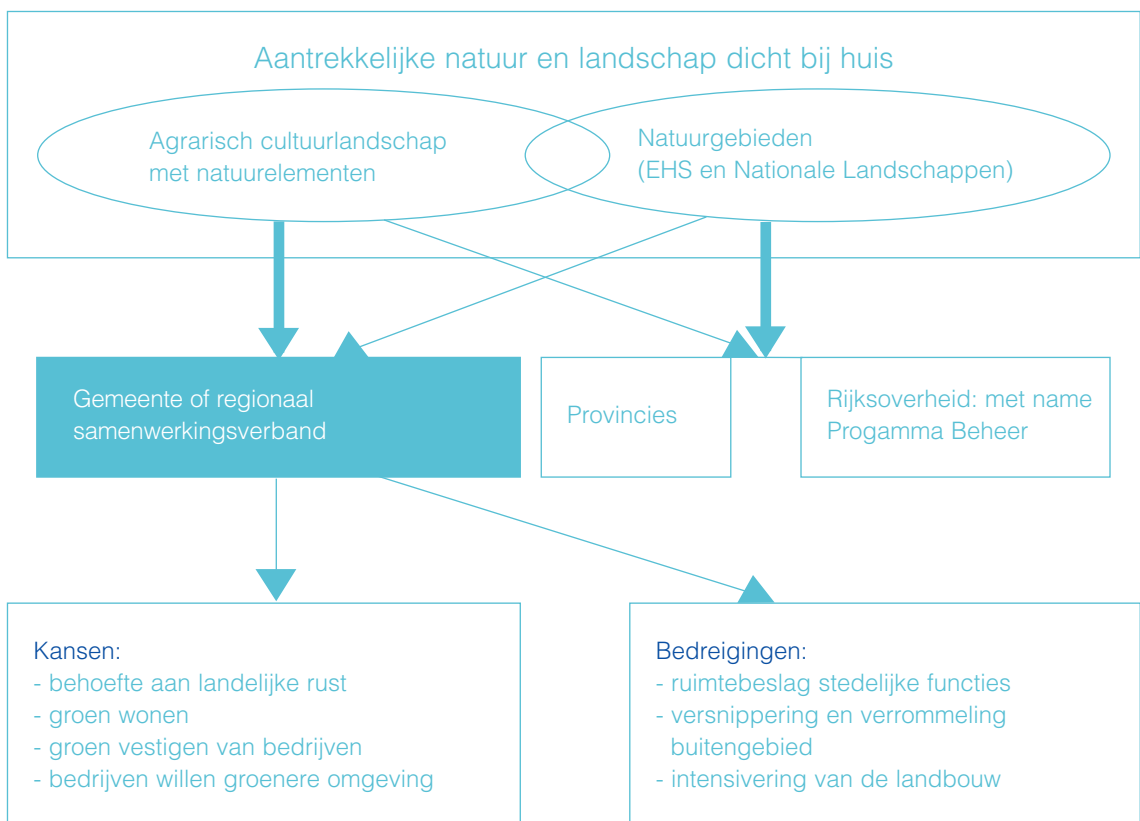
U kunt de volgende producten gebruiken om tot succesvolle opzet van een landschapsfonds te komen:

1. De Handleiding Landschapsfonds voor natuur en landschap om stap voor stap een landschapsfonds op te zetten.
2. De Handleidingen Adoptie en Sponsoring.
3. De Toolbox Communicatie voor de communicatie naar de doelgroepen over het vullen van een landschapsfonds. Deze Toolbox bevat informatie over communicatiemediën, voorbeelden van een lokaal communicatieplan en voorbeelden van middelen zoals advertenties, posters en folders. De handleiding communicatie zal begin 2004 beschikbaar zijn.

Wat verstaan wij onder een lokaal landschapsfonds?

Onder een lokaal landschapsfonds verstaan wij een initiatief van een of meerdere lokale of regionale organisaties om (financiële, maar eventueel ook andere) middelen te werven voor natuur- en landschapsbeheer. Een dergelijk fonds wordt bij voorkeur gevuld met bijdragen van overheden, burgers en bedrijven. Om voor dit lokale natuur- en landschapsbeheer draagvlak te verwerven en nieuwe middelen te werven is het belangrijk dat deze partijen ook bij opzet en beheer van het fonds worden betrokken (bijv. door opzetten van eigen rechtspersoon).

Rol van de gemeente in het buitengebied

Waarom een landschapsfonds?

Wie kunnen een lokaal landschapsfonds opzetten?

Elke lokale of regionale groep van geïnteresseerden kan het initiatief nemen om een lokaal landschapsfonds op te zetten, zowel vragers (recreanten, omwonenden) als aanbieders (zoals agrariërs en terreinbeheerders). Gemeenten of agrarische natuurverenigingen kunnen bij uitstek een belangrijke rol spelen in het opzetten van zo'n fonds, omdat zij in staat zijn meerdere partijen bijeen te brengen en belangen van burgers en beheerders te vertegenwoordigen. Zo'n rol kan goed aansluiten bij gemeentelijk beleid zoals het opstellen en uitvoeren van een Landschaps Ontwikkelings Plan. Gemeenten kunnen de ontwikkeling van het fonds faciliteren en draagvlak voor nieuwe middelen, gemeentelijk of privaat, genereren.

Gemeente of rijk?

Een impuls voor natuur en landschap kan niet alleen van de nationale overheid komen. Gemeenten staan dicht bij de burgers en boeren. Juist daarom zijn zij uitstekend in staat de publieke functies van het buitengebied te versterken. De rijksoverheid stimuleert deze rol van de gemeenten met subsidies voor landschapsontwikkelingsplannen, kennisontwikkeling en informatie-uitwisseling over landschapsfondsen.

Benutten van ervaringen

Op verschillende plaatsen worden inmiddels lokale landschapsfondsen opgezet (bijvoorbeeld in Zwolle en Midden-Delfland). Ook andere gemeenten en samenwerkingsverbanden zijn bezig met het oprichten van een lokaal landschapsfonds. Het gaat hierbij om fondsen die beheerd en gefinancierd worden door de overheid, zoals in de gemeente Etten-Leur en het Streekfonds Alblasserwaard/ Vijfheerenlanden. Om ervaringen te bundelen zijn twee workshops gehouden. De resultaten hiervan zijn gebundeld in deze handleiding. Waar mogelijk, zijn voorbeelden uit deze initiatieven gegeven om de opzet concreet te illustreren. Onze dank gaat uit naar al deze bijdragen!

Lokaal landschapsfonds: what's in a name

In deze Handleiding bedoelen wij met 'lokaal landschapfonds' het totale initiatief voor het opzetten en beheren van middelen voor natuur en landschap. De titel landschapfonds kan ook worden ingeperkt tot een financieel fonds en uitsluitend op werving of beheer gerichte organisatie.

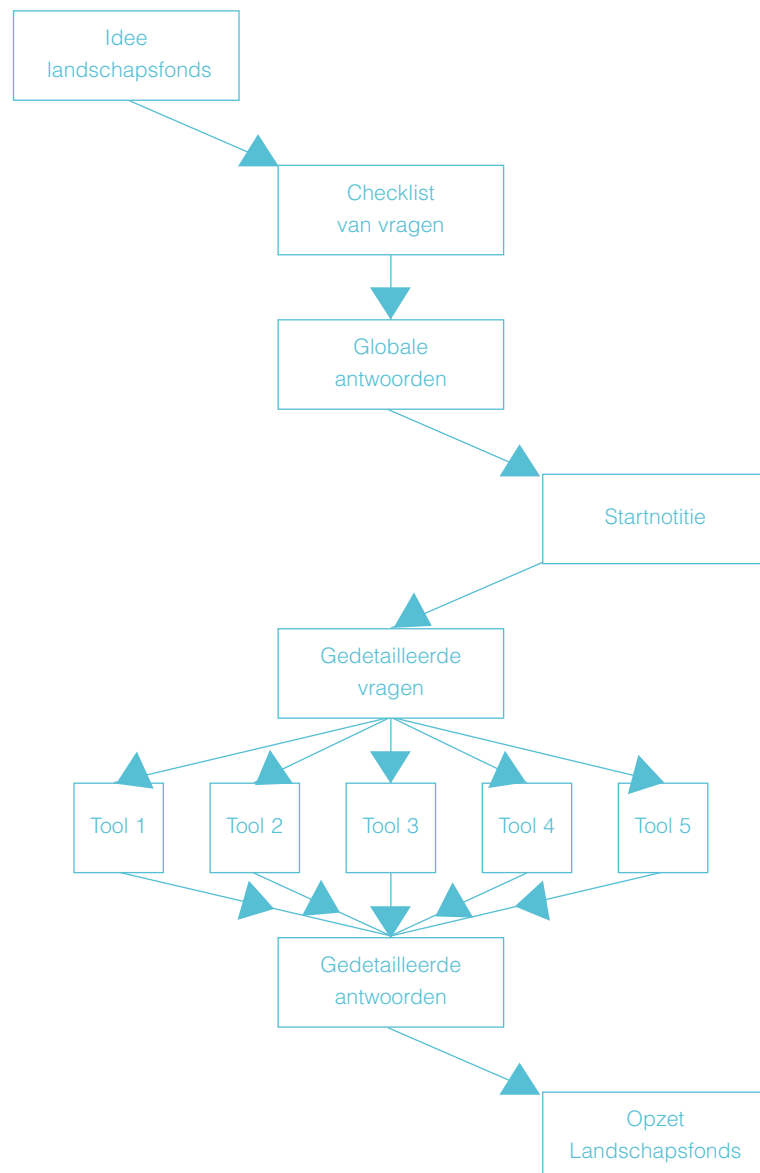
Voorbeelden van andere namen zijn:

- Groenfonds
- Landschap (analoog aan waterschap)
- Streekfonds
- Buurtschap

Het is echter goed denkbaar dat uw initiatief een andere naam kiest, bijvoorbeeld de naam van de streek of een gezichtsbepalende organisatie. Ook kunt u uw eigen wervende naam ontwikkelen door de naam te koppelen aan een lokale geografische naam of een karakteristiek landschapselement, dier- of plantensoort.

Hoe zet u een landschapsfonds op?

Het proces om een landschapsfonds op te zetten

Hoe zet u een landschapsfonds op?

Het proces om een landschapsfonds op te zetten

De Handleiding is een hulpmiddel voor gemeenten of andere initiatiefnemers om een lokaal landschapsfonds op te zetten in samenwerking met private partijen. U vindt hier geen stappenplan van A naar B, want er zijn vele wegen die naar Rome leiden. Vanuit het idee dat een landschapsfonds een goede impuls zou kunnen betekenen voor natuur en landschap in uw omgeving, gaat u na wat er nodig is om tot een opzet te komen. Dit doet u met behulp van een checklist van vragen. Door deze vragen te beantwoorden geeft u richting aan het landschapsfonds en ontdekt u wat nog nader moet worden uitgewerkt. Dit kunt u nader uitwerken in een startnotitie. Daarin kunt u ook zelf aangeven welke vragen het meest dringend en het meest bepalend zijn voor het welslagen van uw fonds.

Om deze vragen in detail te beantwoorden, kunt u gebruik maken van de vijf tools uit deze handleiding. Achter elke vraag in de checklist is aangegeven welke tool aanknopingspunten biedt bij het beantwoorden van uw vraag. Als de ene vraag is beantwoord, kan het nodig zijn ook andere voorlopige keuzes bij te stellen. Het verdient aanbeveling de checklist na belangrijke stappen steeds weer na te lopen en zo voortschrijdend inzicht te benutten voor bijstelling en aanscherping van de opzet van uw landschapsfonds. Het eindresultaat kan, naarmate verdergaande stappen zijn gezet, een uitgewerkte visie zijn, een intentieverklaring, een convenant of een nieuwe rechtsvorm (zie verder tool 1).

De checklist van vragen

In steekwoorden zijn mogelijke antwoorden aangegeven als 'polariteiten'. Uw antwoord kan één van deze uitersten zijn, maar vaak zijn ook tussenliggende oplossingen denkbaar. Om ze te beantwoorden zijn beleidsmatige of politieke afwegingen nodig. In eerste instantie volstaat het deze globaal te beantwoorden, en/of aan te geven hoe u deze vragen wilt beantwoorden. Het resulteert in een startnotitie voor een landschapsfonds, met beslismomenten en een globaal tijdpad.

Hoe zet u een landschapsfonds op?

Vragen	Polariteiten		Tool
Betrokkenen en organisatievorm			
Hoe wilt u het proces voor opzet landschapsfonds vormgeven?	Topdown	Bottom-up	1
Welke rol moet de organisatie spelen bij uitvoeringsactiviteiten?	Zware uitvoeringsstructuur (zelf doen of aansturen)	Lichte uitvoeringsstructuur (uitbesteden)	
Wie wilt u bij de opzet van het fonds betrekken?	Alleen beheerders	Ook gebruikers/financiers	
Welke organisatievorm is het meest geschikt?	Publiekrechtelijk	Privaatrechtelijk	
Inhoudelijke doelen			
Welke inhoudelijke doelen moet het fonds krijgen?	Brede doelstelling (plattelandontwikkeling)	Beperkte doelstelling (natuur en landschap; agrarisch of niet-agrarisch)	2
	Gebiedsdekkend landschap	Specifieke landschaps-elementen of natuurdoeltypen	
	Globale (bestedings) doelen	Specifieke (bestedings) doelen	
Waar bevindt zich het fonds 'in de markt'?	Accent ligt op de vraag	Accent ligt op gebiedsidentiteit of aanbod	
Financiële doelen			
Waarvoor worden financiële doelen bepaald?	Vraaggestuurd (beschikbare middelen)	Aanbodgestuurd (beoogde doelen)	3
Voor welke termijn worden doelen bepaald?	Korte termijn / eenmalige uitgaven (inrichting)	Lange termijn / continue uitgaven (beheer)	
Wil het fonds volledig financieren?	100% financiering	Co-financiering als eis (fondsvermogen als multiplier)	
Met welke middelen wil het fonds werken?	Geld is enige inkomstenbron	Geld, grond en arbeid	
Voorwaarden en legitimering van bestedingen			
Hoe kan aan voorwaarden van rijk- en EU worden voldaan?	Eigen systeem uitwerken en goedkeuring bevechten;	Werken volgens strikte EU-voorwaarden;	4
	Privaat en publiek geld gemengd	Privaat en publiek geld gescheiden	
Hoe organiseer je democratische legitimering en toezicht?	Democratisch gekozen bestuurders	Maatschappelijke vertegenwoordiging	
Organisatie bij uitvoering			
Op welke grondslag wil het fonds uitbetalen?	Volgens (EU-goedgekeurde) normen	Beloning volgens financiële vraag	5
Moet de fondsorganisatie eigen speelruimte krijgen?	Speelruimte is strikt ingekaderd	Fondsorganisatie krijgt speelruimte om te handelen	
In hoeverre werft het fonds financieringsverzoeken?	Passief	Actief	

Document ook op bijgesloten CD-rom

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Met deze tool laat u belanghebbende partijen een passende organisatiestructuur kiezen. Deze tool biedt u vooral in de beginfase hulp bij het opzetten van een landschapsfonds.

Een overzicht van de stappen voor het kiezen van de rechtsvorm

Hoe kom je tot een keuze voor een rechtsvorm voor de samenwerking in een landschapsfonds met een bont gezelschap van personen en organisaties die elk een eigen taal spreken en verschillende verwachtingen en belangen hebben? Het kiezen van een rechtsvorm is een strategisch afwegingsproces waarvan het resultaat een groot aantal jaren stand moet houden. Met behulp van het stappenplan kan worden bevorderd dat de deelnemers aan dit afwegingsproces elkaar goed verstaan en tot een duurzame keuze komen.

De volgorde van deze stappen is bewust gekozen zodat een logische opbouw ontstaat van de informatie die voor het afwegingsproces relevant is. Elke stap kan gemeenschappelijk worden afgesloten door af te bakenen wat in de gegeven omstandigheden voor de deelnemers van toepassing is. Hierdoor wordt voorkomen dat vertrekpunten van deelnemers (te) onzichtbaar blijven en niet worden uitgewisseld.

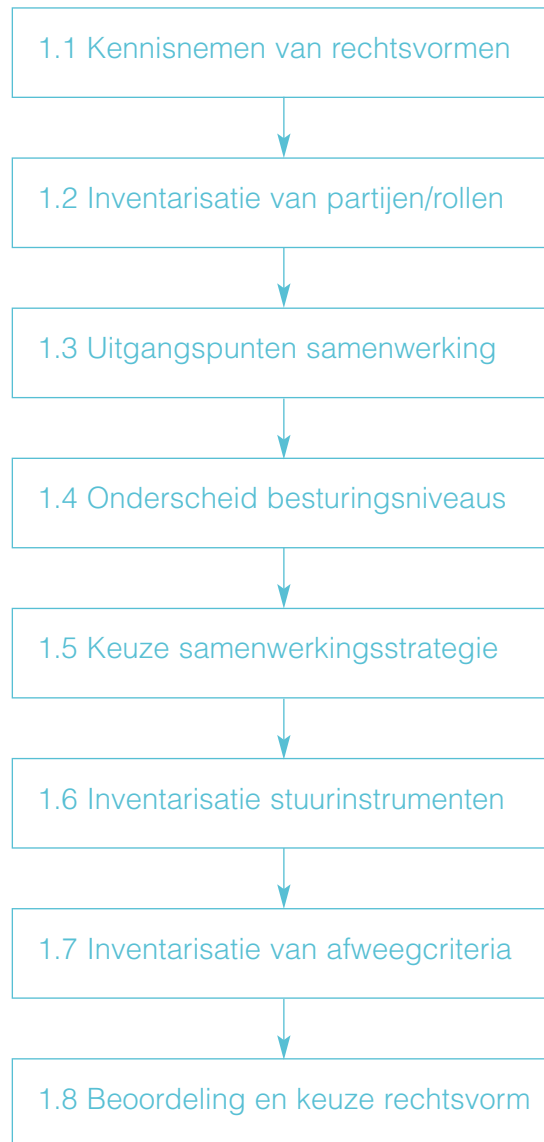
Deze werkwijze veronderstelt wel dat deelnemers bereid zijn mee te werken aan een 'open' en doorzichtig afwegingsproces waarbij elke deelnemer zelf verantwoordelijk is voor de inbreng vanuit zijn organisatie.

Hiermee wordt ook een 'gedragscode' geïntroduceerd voor de manier waarop deelnemers met elkaar omgaan in deze 'precontractuele' fase. Het resultaat van dit afwegingsproces wordt vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst (in welke juridische vorm dan ook). Het samenspel in de voorbereidingsfase vormt een belangrijke graadmeter van het te verwachten samenspel na het afsluiten van deze samenwerkingsovereenkomst.

Het stappenplan is ook een goed hulpmiddel om op een gestructureerde wijze te zoeken naar een voor ieder aanvaardbare en werkbare invulling van dit samenspel.

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

De stappen in onderstaand schema worden in de volgende paragrafen nader toegelicht:

1.1 Kennisnemen van de rechtsvormen

Een landschapsfonds kan in een publiekrechtelijke of in een privaatrechtelijke rechtsvorm worden vormgegeven. Hierna volgt een overzicht van de mogelijke rechtsvormen en hun belangrijkste kenmerken:

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Publieksrechtelijke rechtsvormen

Rechtsvorm 	Openbaar lichaam (art. 8, lid 1 WGR*)	Gemeenschappelijk Bestuursorgaan (art. 8, lid 2 WGR)	Gemeenschappelijke Regeling (art. 1 WGR)	Bestuurscommissie (art. 83 Gemeentewet**)
Kenmerk 				
Oprichter	Deelnemers gezamenlijk	Deelnemers gezamenlijk	Deelnemers gezamenlijk	Gemeenteraad of college van Burgemeester & Wethouder
Belangrijkste orgaan	Zelfstandig Algemeen Bestuur waarvan leden door deelnemers worden aangewezen	Zelfstandig Bestuur waarvan leden door deelnemers worden aangewezen	Vergadering van vertegenwoordigers van deelnemers	Bestuurscommissie waarvan de leden worden benoemd op basis van het instellingsbesluit
Overige organen	Dagelijks Bestuur waarvan leden worden aangewezen door Algemeen Bestuur (in meerderheid uit midden Algemeen Bestuur); Voorzitter (apart bestuursorgaan)	Geen	Geen	Geen
Deelnemers	Alle overheids lichamen en private rechtspersonen (met machtiging van de minister)	Alle overheids lichamen en private rechtspersonen (met machtiging van de minister)	Alle overheids lichamen en private rechtspersonen (met machtiging van de minister)	Natuurlijke personen (op voordracht van publieke of private organisaties)
Taakverdeling organen	Ligt vast in WGR*	Ligt vast in WGR*	Is vrij te regelen	Is vrij te regelen
Verantwoording	Algemeen Bestuurleden aan deelnemers, Dagelijks Bestuurleden aan Algemeen Bestuur	Bestuursleden aan deelnemers	Vertegenwoordigers aan hun achterban	Commissieleden aan gemeenteraad of college van Burgemeester & Wethouder
Rechtspersoonlijkheid	Ja	Nee	Nee	Nee
Eigen bevoegdheden	Verordeningen, handhaving, bestuursdwang	Verordeningen, handhaving, bestuursdwang	Geen, wel overdracht aan andere deelnemer mogelijk	Verordeningen, handhaving, bestuursdwang
Mandateren van bevoegdheden	Ja, aan Algemeen Bestuur, Dagelijks Bestuur en Voorzitter	Ja, aan het bestuur	Ja, aan een deelnemer die namens de anderen optreedt	Ja, aan de bestuurscommissie
Aansprakelijkheid	Primair bij bestuursleden, Bij deelnemers alleen voor financiële tekorten (naar rato)	Primair bij bestuursleden, Deelnemers volledig aansprakelijk	Deelnemers volledig aansprakelijk	Primair bij commissieleden, alleen gemeente volledig aansprakelijk

Document ook op bijgesloten CD-rom

* WGR = Wet gemeenschappelijke regelingen

** Ook de provincie of andere overheidslichamen (zoals een recreatieschap of waterschap) kunnen voor een bepaald gebied een bestuurscommissie instellen

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Privaatrechtelijke rechtsvormen

Rechtsvorm ► Kenmerk ▼	Vereniging	Stichting	NV/BV*	CV (commanditaire vennootschap)
Deelnemers	Alle natuurlijke en rechtspersonen die voldoen aan de in statuten opgenomen eisen	Geen	Alle natuurlijke en rechtspersonen waaraan aandelen kunnen worden uitgegeven	Alle natuurlijke en rechtspersonen
Oprichter	Natuurlijke en/of rechtspersonen	Natuurlijke en/of rechtspersonen	Natuurlijke en/of rechtspersonen	Natuurlijke en/of rechtspersonen
Belangrijkste orgaan	Ledenvergadering (kunnen zowel natuurlijke personen als rechtspersonen zijn)	Zelfstandig Bestuur waarvan de leden bij oprichting worden aangewezen (kunnen zowel natuurlijke als rechtspersonen zijn)	Algemene Vergadering van aandeelhouders natuurlijke als rechtspersonen zijn)	Vergadering van deelnemende vennoten (kunnen zowel natuurlijke als rechtspersonen zijn)
Overige organen	Bestuur (natuurlijke personen aangewezen door de ledenvergadering)	Geen	Bestuur (benoemd door de algemene vergadering van aandeelhouders)	Beherend vennoot treedt op als bestuur van de CV.
Taakverdeling organen	Wet geeft enige vrijheid om taken via statuten te verdelen	Volledige vrijheid om taken via statuten te verdelen	Taakverdeling ligt grotendeels vast in de wet	Extern handelen exclusief voor beherend vennoot, voor de rest vrij
Rechtspersoonlijkheid	Ja	Ja	Ja	Nee
Mandateren van bevoegdheden	Ja, voor zover het privaatrechtelijke bevoegdheden betreft	Ja, voor zover het privaatrechtelijke bevoegdheden betreft	Ja, voor zover het privaatrechtelijke bevoegdheden betreft	Ja, voor zover het privaatrechtelijke bevoegdheden betreft aan beherend vennoot
Aansprakelijkheid	Primair bij bestuurs leden. Bij leden alleen voor verplichtingen die ten laste van de leden zijn aangegaan	Alleen bij bestuursleden	Alleen bij bestuur, aandeelhouders alleen voor gestort kapitaal	Primair bij beherend vennoot. Stille vennoten alleen voor ingebracht kapitaal
Winstverdeling	Niet aan de leden of oprichters	Niet aan de oprichters	Aandeelhouders	Vennoten
Verantwoording	Vertegenwoordigers aan hun achterban, Bestuur aan ledenvergadering	Bestuursleden aan bestuur	Vertegenwoordigers aan hun achterban, Bestuur aan AVA	Vertegenwoordigers aan hun achterban, Beherend vennoot aan vennootschapsvergadering

Document ook op bijgesloten CD-rom

* NV = Naamloze Vennootschap
BV = Besloten Vennootschap

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Kenmerkend voor publiekrechtelijke rechtsvormen is dat de deelnemende overheidslichamen hieraan publieke taken en bevoegdheden kunnen overdragen. Door het betrekken van vertegenwoordigers van privaatrechtelijke rechtspersonen bij de uitoefening van deze bevoegdheden wordt een gezamenlijke verantwoordelijkheid gecreëerd. De publiekrechtelijke rechtshandelingen vanuit een publiekrechtelijke rechtsvorm vallen onder de regels van het bestuursrecht (democratische controle, comptabiliteitsvoorschriften, ambtenarenrechtspositie, verbod op willekeur, gelijkheidsbeginsel). De privaatrechtelijke rechtshandelingen van deze publiekrechtelijke rechtsvormen vallen onder het gewone burgerlijk recht (contracten, aansprakelijkheid).

Rechtspersoonlijkheid geeft een organisatie de bevoegdheid om zelfstandig (op eigen naam en risico) overeenkomsten te sluiten en (privaatrechtelijke) rechtshandelingen te plegen. Het vermogen van een rechtspersoon is afgescheiden van de deelnemers of oprichters. Schuldeisers hebben daardoor in beginsel alleen verhaal op de rechtspersoon en niet op de deelnemers of oprichters. Tussen de deelnemers en de rechtspersoon kunnen echter bindende contracten worden gesloten die de rechtspersoon de mogelijkheid geeft om (een deel van de) aansprakelijkheid en risico's door te schuiven naar de deelnemers.

Binnen de rechtsvorm vereniging is nog een aantal varianten te onderscheiden:

- De vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid (geen notariële akte, geen inschrijving Kamer van Koophandel, geen rechtspersoonlijkheid, bestuurders zijn volledig aansprakelijk)
- De coöperatie (voor gemeenschappelijke stoffelijke belangen ingesteld, leden aansprakelijk voor tekorten, tenzij uitgesloten (U.A.) of beperkt (B.A.), wel winstverdeling onder leden)
- De onderlinge waarborgmaatschappij (gemeenschappelijke verzekeringsbedrijf, leden aansprakelijk voor tekorten, tenzij uitgesloten (U.A.) of beperkt (B.A.), wel winstverdeling onder leden)

De (contractuele) rechtsvorm V.O.F. (vennootschap onder firma) is een samenwerkingsverband zonder bestuur en rechtspersoonlijkheid van waaruit voor gemeenschappelijke rekening en risico rechtshandelingen plaatsvinden. De handelende partijen (kunnen zowel natuurlijke als rechtspersonen zijn) treden uitdrukkelijk op namens het *collectief* en verbinden daarmee alle deelnemers (tenzij de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de V.O.F. bij de inschrijving Kamer van Koophandel is beperkt tot handelingen die daadwerkelijk gezamenlijk worden aangegaan). De deelnemers zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de schulden van de V.O.F. (dus niet slechts naar rato).

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

1.2 Uitgangspunten samenwerking

U kunt uw uitgangspunten formuleren aan de hand van de volgende vijf vragen.

1. Is de samenwerking gericht op een (eindig) project of is de samenwerking van onbepaalde duur (met een in de tijd wisselende inhoud)?

De investering in het oprichten van een rechtspersoon is te verkiezen wanneer het gaat om meer duurzame vormen van samenwerking. Voor tijdelijke samenwerking op projectbasis liggen contractuele rechtsvormen (V.O.F. of gemeenschappelijke regeling) meer voor de hand (tenzij vanuit economische risico's of aansprakelijkheden een juridische scheiding gewenst is).

Wanneer de samenwerking nog moet groeien en derhalve niet exact is af te bakenen zal de keuze van de rechtsvorm meer gericht zijn op het structureren van onderlinge verhoudingen. De aandacht ligt dan op het creëren van onderlinge afhankelijkheden en regels voor het samenwerkingsproces.

2. Wat zijn de belangrijkste 'drives' voor de samenwerking en ontwikkeling hiervan?

Is de afbrokkeling van het economische draagvlak voor boerenbedrijven de belangrijkste drijfveer? De oprukkende verstedelijking? De toenemende verrommeling? De ontwikkeling van de ecologische samenhang in het gebied om natuur te herstellen en rustgebieden te creëren? Of is er in sociaal opzicht gewoon behoefte aan ruimte voor 'gezond' recreëren? Welke maatschappelijke ontwikkelingen en bewegingen vormen belangrijke 'drives' achter het ontwikkelen van samenwerking? Het gezamenlijk benoemen van antwoorden op deze vragen kunnen het gemeenschappelijke motief voor de samenwerking zichtbaarder maken.

3. Is het gemeenschappelijke belangenkader helder af te bakenen waarop de samenwerking betrekking heeft?

Niet alle belangen lopen parallel. Tegenstellingen tussen partijen ten aanzien van wensen in de sfeer van ruimtelijke ordening worden opgelost door het reguliere spel tussen overheid en belangengroepen bij het nemen van besluiten in het kader van bijvoorbeeld bestemmingsplanprocedures. Een gemeenschappelijk belangenkader begint meestal pas wanneer partijen het eens zijn over de vertrekpunten (zoals bijvoorbeeld een vastgesteld bestemmingsplan). Een heldere en scherpe afbakening van het gemeenschappelijk belang voorkomt dat dezelfde belangenstrijd op meer fronten tegelijk oplaait. De grenzen van het gemeenschappelijk belangenkader maken ook duidelijk welke zaken door deelnemers buiten het samenwerkingsverband dienen te worden opgelost en welke zaken onderwerp van discussie zijn binnen het samenwerkingsverband.

4. Is het samenwerkingsgebied duidelijk begrensd?

Voor een goed overzicht over de mogelijke krachtenbundelingen is een geografische afbakening van het gebied waarop de samenwerking betrekking heeft van belang. Vervolgens kan geïnventariseerd worden welke samenwerkingsrelaties reeds bestaan binnen dat gebied tussen (potentiële) deelnemers aan de beoogde samenwerking. De ervaringen en bestaande structureren kunnen mogelijkheden (of belemmeringen) bevatten waarmee in de keuze van de rechtsvorm rekening gehouden kan worden.

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

5. Welke concrete doelen worden nagestreefd met de samenwerking?

De verwachtingen van partijen met een sterk verschillende achtergrond kunnen beter op elkaar afgestemd blijven wanneer de doelstellingen van de samenwerking vertaald kunnen worden in concrete en meetbare doelen per periode. Hiervoor zijn verschillende methodieken beschikbaar. Het belangrijkste is dat partijen aan het begin van de rit overeenstemming bereiken over de te bereiken doelen én de methode om deze te meten. Een goede inrichting van het planning & control-proces (bijvoorbeeld op basis van het INK-managementmodel van het Instituut voor Nederlandse Kwaliteitszorg, zie: www.ink.nl) zal kunnen waarborgen dat de doelen concreet blijven en op haalbaarheid en realiteit bijgesteld worden.

1.3 Partijen en hun rollen

Alle belanghebbenden (zie ook tool 2) kunnen een rol vervullen, bedoeld of onbedoeld. Het is belangrijk na te gaan wat die rol kan zijn in het stadium van planvorming en uitvoering (zie ook 1.4). In onderstaand schema vindt u voorbeelden van belanghebbenden en de rollen die zij zouden kunnen spelen. Om te bepalen wie u er wanneer bij wilt betrekken, kunt u zichzelf de volgende vragen stellen:

Welke organisatie of welke persoon kan de betreffende groepen vertegenwoordigen?

Hoe kan deze vertegenwoordiger zelf, of de organisatie van het landschapsfonds de achterban op de hoogte houden en betrekken bij de planvorming? Het is belangrijk rekening te houden met partijen die (soms al een lange traditie van) tegengestelde meningen hebben. Vaak is het beter "tegenkrachten" in eerste instantie buiten de projectgroep te houden, en gaandeweg af te tasten of er gemeenschappelijke doelen zijn te vinden. Er moet een evenwicht gezocht worden tussen een slagvaardige projectgroep met een beperkt aantal mensen, en een breed draagvlak.

Op welke (potentiële) kring van deelnemers richt de samenwerking zich?

Wie moeten bij de samenwerkingsafspraken betrokken worden om het samenwerkingsverband kans van slagen te geven? Soms is het verstandig om niet alle partijen te betrekken, maar met een klein en krachtig team van start te gaan om de gewenste veranderingen in het veld op gang te brengen. De effectiviteit van de samenwerkingsinspanningen kan men afwegen tegen de inspanningen die nodig zijn voor het verkrijgen van instemming van zoveel mogelijk partijen. De continuïteit van de samenwerking kan voorts worden gewaarborgd door de verschillende deelnemers vanuit een min of meer gelijkwaardige positie te organiseren en te betrekken. Dat betekent dat participatie meer gezocht moet worden vanuit georganiseerde kringen van gelijkgerichte belangen (collectiviteiten) dan vanuit directe participatie door individuele partijen (burgers of ondernemingen).

In relatie met particuliere grondeigenaren zou dat bereikt kunnen worden door het oprichten van verenigingen van eigenaren. Ondernemers kunnen ondernemingsverenigingen of coöperaties oprichten.

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Eigen identiteit voor het landschapfonds?

Wanneer de samenwerking in het landschapfonds uitsluitend een functie heeft naar de deelnemende partijen, en alle rechtshandelingen en activiteiten in het veld via de deelnemende partijen verlopen, is een eigen identiteit en positionering van het landschapfonds niet per se noodzakelijk om de doelstellingen te bereiken. Toch kan een eigen identiteit en positionering van het landschapfonds een toegevoegde waarde hebben, bijvoorbeeld de legitimatie van maatschappelijke keuzes die door de deelnemers worden gemaakt (het bestemmingsplan van de gemeente bijvoorbeeld). Wanneer aan het landschapfonds specifieke taken worden opgedragen dan is een eigen identiteit voor het landschapfonds een praktische noodzaak.

Partijen en hun mogelijke rollen voor een fonds

Partij	trekker/ aanjager	donor/ partner	ontvanger/ uitvoerder	inter- mediairs (draagvlak)	adviseurs	bestuur- ders	ambassa- deurs/uit- hangborden
publiek							
gemeente	+			+	+		
aangrenzende gemeente		+					
provincie		+			+	+	+
burgemeester/wethouder	+					+	+
waterschap		+	+		+		
privaat							
nutsbedrijven bijvoorbeeld waterbedrijven		+	+			+	
recreatie/toerismeondernemers		+	+	+	+	+	+
agrarische bedrijven en agra- rische natuurverenigingen	+		+			+	
terreinbeheerders			+			+	
financiële instellingen, notarissen, makelaars		+		+	+	+	
overige lokale bedrijven		+		+		+	+
natuur- en milieuorganisaties		+		+	+	+	+
buurtverenigingen, sport- en recreatieorganisaties		+		+	+	+	+
bibliotheken, supermarkten							+

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Voorbeelden van samenwerking

Ooijpolder:

Er is een proeftuincommissie onder voorzitterschap van een burgemeester en een bestuurlijke commissie onder voorzitterschap van een Nijmeegse wethouder. Bestuurlijk commitment is nodig om het project continuïteit te geven.

Zwolle/IJsselzone:

Buurtschap Zwolle, Initiatiefgroep IJsselzone en een recreatieplatform. Recent is een intentieverklaring tussen deelnemende partijen gesloten.

Tubbergen:

Platform Natuur en Landschap (lokale natuurorganisaties), Stichting Plattelandsontwikkeling Tubbergen (natuurorganisaties, GLTO, bedrijven, waterschap).

Schijpluiden:

Midden Delflandvereniging, Agrarische Natuurvereniging Vockestaert, Midden-Delfland Mensenwerk, Groen Ondernemen.

1.4 Onderscheid naar besturingsniveaus

Het kiezen van de juiste rechtsvorm is per definitie maatwerk. Bij het maken van een keuze is het belangrijk om verschillende lagen in de samenwerking te onderscheiden. In het algemeen zijn in het beheer van landschappen de volgende besturingsniveaus te onderscheiden:

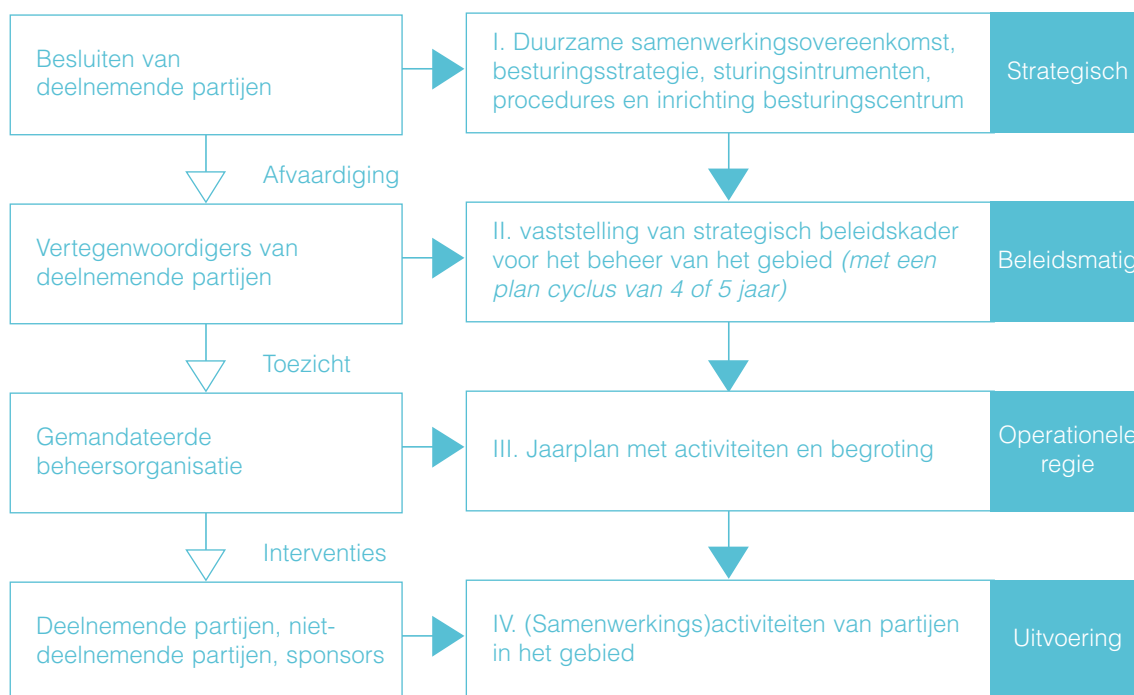
- Strategisch
- Beleidsmatig
- Operationele regie
- Uitvoerend

De vraag is voor welke besturingsniveaus een rechtsvorm moet worden gezocht. Voor elk besturingsniveau in een samenwerkingsverband kan in beginsel een eigen rechtsvorm worden gekozen. Soms is het wenselijk om verschillende besturingsniveaus binnen één rechtsvorm te organiseren.

Het strategische niveau (I) in het schema op blz. 19 wordt meestal in een contractvorm geregeld tussen de deelnemende organisaties (vanuit een min of meer gelijkwaardige positie). Voor het ontwikkelen van beleid (II) en uitvoering van het operationele beheer (III) wordt een rechtsvorm gezocht die past bij de gewenste samenwerking (in het veld) en het benodigde instrumentarium (zie ook stap 1.6). Soms wordt ook een opdrachtgever/opdrachtnemer-relatie gecreëerd tussen niveau II en III. In deze situatie zijn afzonderlijke rechtsvormen tussen niveau II en III te overwegen. Of activiteiten op Niveau IV (bijvoorbeeld: informatiecentrum, horecaonderneming) onder dezelfde rechtsvorm als III worden ondergebracht is een doelmatigheidsvraagstuk. Bovendien zijn sommige activiteiten effectiever (met meer draagvlak) te organiseren wanneer deze door direct betrokken partijen (deelnemers) zelf worden uitgevoerd (onder auspiciën van het centrale beheer) waardoor een afzonderlijke rechtsvorm te verkiezen is.

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Besturingsniveau en rechtsvorm

De combinatie van regie en uitvoering in één rechtsvorm is heel goed mogelijk. Maar of dit ook wenselijk is hangt af van de voordelen die partijen ervan verwachten. Mogelijk is dat een afzonderlijke structurering van regie en uitvoering juist meer voordelen oplevert, bijvoorbeeld door een zekere marktwerking toe te passen (opdrachtgever/ opdrachtnemerschap) en de kosten per activiteit marktconform te houden. Bovendien kan meer flexibiliteit ontstaan voor de regievoerende organisatie wanneer de zorg voor de uitvoeringsorganisatie aan anderen wordt overgelaten. Voorts is bij afzonderlijke rechtsvormen voor verschillende activiteiten een wisselende graad van participatie makkelijker om te zetten in een evenredige invloed en zeggenschap per partij.

1.5 Keuze samenwerkingstrategie

Het bij elkaar brengen van partijen in een projectverband en het tot stand brengen van een gezamenlijke ontwikkelingsvisie en ontwikkelingsprogramma zijn activiteiten die in een pioniersfase zonder vaste structuur kunnen plaatsvinden. Nadat partijen de basis voor duurzame samenwerking hebben gelegd en meer aandacht nodig is voor het beheren van hetgeen opgebouwd is, zal voor besturing van de samenwerking een vastere vorm gezocht moeten worden. Hiervoor kunnen globaal drie besturingsstrategieën worden onderscheiden:

a. Federatieve strategie

Alle partijen (publiek en privaat) committeren zich door middel van een (private) samenwerkingsovereenkomst (niveau I) om de eigen activiteiten (mede) te richten op de realisatie van de samenwerkingsdoelstellingen en daartoe (periodiek) onderling af te stemmen op strategisch, tactisch en operationeel niveau (niveau II). Er wordt géén samenwerkingsorganisatie opgebouwd. Het toezicht op een goede uitvoering van de afspraken ligt bij de partijen zelf waarbij een periodiek overleg in projectverband de voortgang kan bewaken en de afspraken waar nodig kan aanvullen of wijzigen (niveau III). Uitvoering van samenwerkingsactiviteiten geschiedt door partijen of afzonderlijke samenwerkingsverbanden van partijen (niveau IV). Partijen dragen op basis van gezamenlijke afspraken bij aan bepaalde kosten en verdelen de voordelen onderling.

b. Joint venture strategie

Alle partijen (publiek en privaat) dragen op basis van een (duurzame) samenwerkingsovereenkomst (een beperkt aantal) essentiële taken, bevoegdheden en middelen over aan een (publiek of private) samenwerkingsorganisatie (niveau I). De samenwerkingsorganisatie (het landschapfonds) is verantwoordelijk voor de realisatie van samenwerkingsdoelstellingen en de vereiste afstemming tussen de activiteiten van partijen op strategisch, tactisch en operationeel niveau. Het toezicht op een goede uitvoering van de afspraken ligt bij een toezichthoudend orgaan samengesteld uit vertegenwoordigers van alle partijen dat tevens als opdrachtgever fungeert voor een beheersorganisatie (niveau II). De beheersorganisatie voert als opdrachtnemer de regie over de uitvoering van samenwerkingsactiviteiten (niveau III). De uitvoering van samenwerkingsactiviteiten geschiedt door partijen, afzonderlijke samenwerkingsverbanden van partijen en (bedrijven van) de beheersorganisatie (niveau IV).

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

c. Top down strategie

Alle partijen (publiek en privaat) participeren op basis van een samenwerkingsregeling (niveau I) in een specifiek voor het gebied opgericht bestuursorgaan dat bevoegd is tot vaststelling van een beleidskader voor het gebied (niveau II). Op basis van de gestelde beleidskaders wordt door een gedelegeerd (publiek) beheerder een private samenwerkingsorganisatie gesubsidieerd. De regie over de uitvoering van de samenwerkingsactiviteiten wordt door de publiek beheerder en private organisatie in een samenspel gevoerd (niveau III). De uitvoering van samenwerkingsactiviteiten geschiedt door partijen, afzonderlijke samenwerkingsverbanden van partijen en (bedrijven van) de private samenwerkingsorganisatie (niveau IV).

In een *federatieve strategie* hangt het succes van de samenwerking af van de mate waarin partijen de samenwerkingsdoelstellingen integreren in hun eigen doelstellingen. Wanneer de invulling van samenwerkingsactiviteiten sterk afhangt van de dynamiek in het maatschappelijk veld dan zal afstemming in de activiteiten van de verschillende partijen op vele niveaus en frequent nodig zijn. Om de gewenste samenwerking te bereiken zijn over het algemeen veel coördinatie-inspanningen nodig, in de vorm van gezamenlijk overleg en het volgen van handelingen van anderen ('monitoren').

Een *joint-venture strategie* vergt een 'partner'-benadering van publiek en private partijen waarbij een 'gelijkwaardigheid' van partijen gewenst is. Dit kan bereikt worden door partijen met een gelijk belang te clusteren en als één partij met collectief belang te laten participeren in de samenwerking (bijvoorbeeld als vereniging). Doordat in deze strategie alle partijen bepaalde taken en bevoegdheden overdragen aan een gemeenschappelijk orgaan wordt een niet-vrijblijvend (publiek-privaat) samenwerkingsverband gesmeed dat zelfstandig kan optreden en partijen tot afstemming en samenwerking kan bewegen. Zolang een partij (in collectief verband) deelnemer is aan dit samenwerkingsverband ontstaan rechten én verplichtingen. Een duidelijke en aanvaarde afbakening van de taken en bevoegdheden van het landschapfonds ten opzichte van de reguliere taken van partijen is een absolute vereiste om een gemeenschappelijke beheersorganisatie duidelijk te positioneren en (te midden van andere functionele relaties tussen partijen) te kunnen laten functioneren.

Een *top-down strategie* gaat uit van een sterkere sturing vanuit de overheid waarbij het draagvlak voor deze sturing verkregen wordt door alle betrokken partijen te betrekken bij het totstandkomen van overheidsbesluiten. De inrichting van een speciaal daartoe ingesteld bestuursorgaan (met of zonder rechtspersoonlijkheid) maakt het mogelijk om het landschapfonds boven de partijen te stellen en min of meer dwingende kaders te creëren. Deze strategie vergt aanzienlijk meer inspanningen van de overheid (bijvoorbeeld door het nemen van bestuurlijke besluiten en inzet van middelen) om vanuit een gezamenlijk vastgesteld beleid de gewenste ontwikkelingen in het veld te bewerkstelligen.

1.6 Inventarisatie sturingsinstrumenten

Deelnemers aan het landschapfonds zijn partijen die beschikken over essentiële invloed of sturingsinstrumenten om gewenste ontwikkelingen te bewerkstelligen. Daarnaast zijn in het maatschappelijk veld tal van andere partijen (individuen, en organisaties) te onderscheiden waarop de activiteiten vanuit het landschapfonds zich kunnen richten.

Voor het kiezen van de juiste rechtsvorm is het van belang om te weten hoe de verschillende doelgroepen het beste kunnen worden bereikt. In een sterk gefragmenteerd en ongeorganiseerd veld zal sturing vanuit een publiekrechtelijke beheersorganisatie effectiever zijn (vanwege het beschikbare handhavingsinstrumentarium) dan in een goed georganiseerd maatschappelijk veld.

Om het beheer van een landschap vanuit gemeenschappelijke doelstellingen effectief vorm te geven kan overwogen worden de volgende instrumenten van de betrokken (publieke en private) partijen te bundelen:

- Het stellen en handhaven van publiekrechtelijke regels en besluiten (ruimtelijke ordening, Algemeen Plaatselijk Verordening, vergunningen, handhaving)
- Het stellen van voorwaarden aan grondgebruik (grondverkoop, erfpacht, pacht, verhuur)
- Het onder voorwaarden beschikbaar stellen van financiële middelen (overheidssubsidies, donorbijdragen, prestatiebeloning)
- Het organiseren van sociale interventies (initiëren, afstemmen, samenwerken, opbouwwerk)

Het overdragen van essentiële sturingsinstrumenten (en bevoegdheden) aan een centrale beheersorganisatie, om daarmee een eenduidige regie te kunnen bewerkstelligen, is de kern van een joint-venture strategie. Nadat de samenwerkingsdoelstellingen, partijen en het samenwerkingsgebied zijn bepaald, kan worden bezien over welke mix van sturingsinstrumenten een centrale beheersorganisatie dient te beschikken om de doelstellingen effectief en doelmatig te realiseren.

Overdracht van bevoegdheden en middelen door de deelnemende partijen aan een centrale beheersorganisatie betekent dat deze instrumenten voortaan vanuit een collectief belangenkader worden ingezet. Om de bereidheid van partijen tot deze stap te bevorderen zal duidelijk gemaakt moeten worden welke voordelen elke overdragende partij heeft bij deze invulling van de samenwerking. Dit zal per belangengroep anders zijn. Zo zullen particuliere grondeigenaren bijvoorbeeld pas bereid zijn om hun gronden in een vereniging van eigenaren in te brengen wanneer de waarde van hun aandeel stijgt (of de lasten dalen) als gevolg van de rechten en verplichtingen die aan verenigingen van eigenaren binnen het project in het vooruitzicht worden gesteld (door een centrale beheersorganisatie).

De exacte afbakening van de aan de beheersorganisatie over te dragen bevoegdheden en middelen zal per belangengroep nader kunnen worden bepaald op basis van het doelmatigheids- en proportionaliteitsbeginsel. De ervaring in het (publieke en private) beheer van andere groengebieden in Nederland leert dat een centrale beheersorganisatie voor een effectief beheer moet kunnen beschikken over eigen fondsen (uit publieke en private middelen gevoed), menskracht (een professionele organisatie) en eigendomsrechten

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

op strategisch gelegen gronden in het gebied (zodat gebruikers via erfpacht of exploitatierechten gestuurd kunnen worden). Daarnaast is goede (en continue) afstemming met de voor het gebied geldende publieke regels een vereiste om gewenste ontwikkelingen te stimuleren en ongewenste ontwikkelingen af te remmen. Op beleidsmatig niveau geldt dit voor de gemeentelijke ruimtelijke ordeningsregels. Op meer operationeel niveau geldt dit voor de publieke regels voor het dagelijks gebruik en handelen binnen het gebied.

Op veel plekken in Nederland is de bevoegdheid voor het stellen van deze laatste publieke regels zelfs door gemeenten overgedragen aan de centrale beheersorganisatie. Aan recreatieschappen en landschappen in de vorm van een openbaar lichaam (WGR) is bijvoorbeeld de verordenende bevoegdheid overgedragen tot het stellen en handhaven van APV-regels vanuit het motief van bescherming van natuur- en milieu. Op basis hiervan zijn ambtenaren met opsporingsbevoegdheden aangesteld door deze beheersorganisaties voor de handhaving in het gebied (boswachters en toezichthouders).

Het inbrengen en verankeren van essentiële invloed en instrumenten in een landschapsfonds is een absolute voorwaarde om medewerking te krijgen van andere partijen in het veld bij de realisatie van de doelstellingen van het landschapsfonds. Het landschapsfonds zal daarbij zodanig gepositioneerd moeten worden dat andere partijen niet meer om het landschapsfonds heen kunnen. Hoe dit bereikt kan worden is afhankelijk van de omstandigheden en verhoudingen binnen het samenwerkingsgebied. Naast dit te creëren 'belang' zal echter ook aandacht nodig zijn voor de continuïteit van de samenwerking. De voordelen en verwachtingen van deelnemers vereisen een voortdurende afstemming om te voorkomen dat deelnemers teleurgesteld raken in de samenwerking en afhaken. De (contractuele) drempels voor een partij om zijn deelname aan de samenwerking te beëindigen zullen hoger moeten zijn naarmate het belang of de gezamenlijke investeringen toenemen. Ten slotte zullen de spelregels binnen het samenwerkingsverband bij moeten dragen aan het instandhouden van voldoende zelfoplossend en innovatief vermogen om onvoorziene problemen op te kunnen lossen en veranderingen mogelijk te maken zodat het samenwerkingsverband zich kan aanpassen aan nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen.

Bij de inrichting van een rechtsvorm zal daarom aandacht moeten worden gegeven aan voldoende 'checks and balances' tussen de organen die verantwoordelijk zijn voor de vier verschillende bestuursniveaus (door middel van toezichthoudende bevoegdheden en informatieverplichtingen ten behoeve van periodieke verantwoording aan bijvoorbeeld een raad van toezicht).

Bij sommige rechtsvormen zijn deze reeds opgenomen in de wettelijke voorschriften (zoals bij openbaar lichaam, grote NV/BV's en coöperaties); bij andere zullen deze in de statuten en overeenkomsten opgenomen moeten worden (zoals bij gemeenschappelijke regeling, gewone NV/BV, stichting en CV).

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

1.7 Inventarisatie van afweegcriteria

Als voorzet voor een gezamenlijke inventarisatie van afweegcriteria is hierna een aantal criteria genoemd die van toepassing kunnen zijn bij het vormgeven van een samenwerkingsverband voor het landschapsbeheer van een bepaald gebied.

Criteria	Toelichting
Democratische controle (op inzet overheidsgeld en -invloed)	In zowel publieke als privaatrechtelijke rechtsvormen kan democratische controle op de besteding van gemeenschapsgeld worden uitgeoefend. Bij de privaatrechtelijke rechtsvormen moeten daarvoor in de statuten waarborgen worden getroffen, terwijl dit in publiekrechtelijke en privaatrechtelijke overeenkomsten tussen overheden inherent is aan de rechtsvorm (wettelijk voorgeschreven). Voor de vertegenwoordiger vanuit deelnemende overheidslichamen in een samenwerkingsverband gelden specifieke verantwoordingsregels. Naarmate meer overheidsmiddelen aan de samenwerkingsorganisatie worden overgedragen zullen meer sturings- en verantwoordingsinstrumenten nodig zijn om de democratische controle (achteraf) te kunnen waarborgen.
Participatiemogelijkheden (van maatschappelijke organisaties)	Een vereniging heeft in beginsel een 'open' karakter zodat het altijd mogelijk is voor nieuwe leden om toe te treden (voor zover deze voldoen aan de eisen voor het lidmaatschap). De publiekrechtelijke rechtsvormen alsook de stichtingsvorm is een meer gesloten rechtsvorm waarbij nieuwe partijen alleen kunnen toetreden na instemming van de andere partijen en aanpassing van de structuur. Dit laatste geldt in beginsel ook voor de contractuele vormen van samenwerking (CV en VOF).
Slagvaardig (in het reageren op veranderingen in de omgeving)	Binnen rechtsvormen met een eigen rechtspersoonlijkheid is in principe slagvaardiger te reageren op veranderingen in de omgeving dan bij contractuele rechtsvormen of bestuursorganen waarbij de deelnemende organisaties direct aan verplichtingen verbonden worden. De feitelijke slagvaardigheid hangt echter wel af van het gehanteerde besturingsmodel binnen een organisatie. Zo kan de slagvaardigheid binnen een openbaar lichaam, NV of vereniging ernstig beperkt worden wanneer voor het grootste deel van bestuursbesluiten het Algemeen Bestuur, de Aandeelhoudersvergadering of de Ledenvergadering geraadpleegd moet worden. Met een doelmatig besturingsmodel moet dit zijn op te lossen.
Functiescheiding (tussen beleidsvorming en beleidsuitvoering)	Voor het administreren en verantwoorden van geldstromen gelden voor publiekrechtelijke rechtsvormen andere (stringentere) regels dan voor privaatrechtelijke rechtsvormen. Het scheiden van geldstromen door het toepassen van afzonderlijke rechtsvormen is effectief, maar kan het inzicht in de zeggenschap over de inzet van geldmiddelen vertroebelen. Transparantie blijft behouden wanneer gebruik wordt gemaakt van eenvoudige sturingsmodellen zoals subsidiegever, opdrachtgever, een donor- of sponsorrelatie en een moederdochter relatie. Bij sommige geldstromen (EU, Programma-Beheer) worden specifieke voorwaarden gesteld waar bij de keuze van de rechtsvorm rekening gehouden dient te worden.

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Criteria	Toelichting
Verbindend (tussen publieke en private partners)	Veelvuldig wordt tegenwoordig gesproken over het opzetten van publiek-private-partnerships (PPP's) om overheidsdoelstellingen te realiseren met zo min mogelijk inzet van overheidsmiddelen en maximale betrokkenheid en inzet van private partijen. Voor overheden is dit een ideaalbeeld. Dit kan zowel in een publiekrechtelijke rechtsvorm (private rechtspersoon is deelnemer in een gemeenschappelijke regeling of openbaar lichaam) als in een privaatrechtelijke rechtsvorm (overheid en private rechtspersoon zijn beide aandeelhouder of lid van een vereniging). Een valkuil bij publiek-private samenwerking in een privaat jasje is de continuïteit van het overheidsbeleid waarop de samenwerking gebaseerd is. Wat gebeurt er wanneer de betrokken overheid op een ander beleid overstapt? Wijziging van overheidsbeleid is in beginsel een legitieme reden om private overeenkomsten open te breken, tenzij hiervoor in de afspraken reeds voorzieningen zijn opgenomen.
Duurzaam (crisisbestendig)	Elk samenwerkingsverband zal bij tijd en wijle onderworpen zijn aan 'zwaar weer'. De spelregels en het opgebouwde vertrouwen moeten voldoende ruimte scheppen voor het opvangen van klappen en het oplossen van interne spanningen. Het lange termijn belang zal bij het vastlopen van processen richtinggevend moeten zijn voor de te kiezen route. Elke rechtsvorm creëert een andere context voor het oplossen van geschillen (in publiekrecht overheerst het democratisch gelegitimeerde beleid en in het privaatrecht overheerst de wilsovereenstemming tussen partijen). Met aanvulling in statuten of samenwerkingsregeling zal een crisisbestendige geschillenprocedure ontworpen kunnen worden.
Draagvlak (in het maatschappelijk veld)	Een 'gedragen' rechtsvorm bestendigt de verhoudingen in het veld. Zeker wanneer niet alle partijen bij het samenwerkingsverband betrokken zijn zal hieraan aandacht besteed moeten worden.
Effectief (in relatie tot de gestelde doelen van de samenwerking)	Wanneer de doelen en strategie van de deelnemers bekend zijn en de instrumenten en middelen bepaald zijn die de deelnemers hierbij willen inzetten, kan beoordeeld worden vanuit welke rechtsvorm de samenwerkingsactiviteiten het meest effectief kunnen plaatsvinden. Is de samenwerking uitsluitend gericht op afstemming en ontwikkeling van gemeenschappelijk beleid, dan heeft een gemeenschappelijke regeling of een overlegplatform (vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid) waarschijnlijk de voorkeur. Wordt daarentegen geld, personeel en eigendommen op onroerende zaken ingezet vanuit één beheersorganisatie in directe contacten met derden dan is eigen rechtspersoonlijkheid onmisbaar (openbaar lichaam, stichting, NV, Vereniging).
Doelmatig (in de inzet van de beschikbare middelen)	De inspanningen voor het besturen van een rechtspersoon moeten in verhouding staan tot hetgeen noodzakelijk is voor de continuïteit van het samenwerkingsverband. Doublures in discussies en besluitvorming moet voorkomen worden door een heldere taak- en verantwoordelijkheidsverdeling binnen een rechtsvorm alsook tussen rechtsvorm en de afzonderlijke partijen.
Herkenbaar (voor publiek en achterbannen deelnemers)	Vooraf wanneer het samenwerkingsverband een functie heeft naar anderen dan alleen de deelnemende partijen zal de rechtsvorm bij moeten dragen aan de herkenbaarheid (zowel voor de maatschappelijke functie als in een onderscheidende positionering in het maatschappelijk veld). Voor de achterbannen van de deelnemers zal de rechtsvorm ook moeten bijdragen aan de herkenbaarheid van doelen en zeggenschapsverhoudingen.

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

1.8 Beoordeling en keuze rechtsvorm

Het gemeenschappelijk inventariseren van afwegcriteria is een belangrijk fase bij het maken van een keuze voor u rechtsvorm. Iedere deelnemer moet tenminste de motieven van andere partijen kunnen begrijpen. Een afweging is immers altijd een compromis en voor het duurzaam instandhouden van dit compromis is een open en doorzichtig keuzeprocess belangrijk voor het vertrouwen van alle partijen (niet alleen de deelnemers!) in het eindresultaat. Keuzes zijn immers altijd gebaseerd op een momentopname van wensen, mogelijkheden en risico's. Een compromis is sneller bereikt wanneer het vertrouwen in de samenwerking hoog is; het vertrouwen dat de samenwerkingsafspraken in goed onderling overleg kunnen worden aangepast wanneer wensen, mogelijkheden en risico's in belangrijke mate wijzigen.

Een voorbeeld van een afwegingsproces is om na de verkennende en inventariserende gesprekken aan de hand van de hiervoor geschetste stappen een gezamenlijke werkconferentie te beleggen met vooraf gedefinieerde belangengroepen die zelf de volgende matrix invullen.

Invulmatrix rechtsvormen

Rechtsvormen 	Gern. Bestuurs- orgaan	Gern. Regeling	Bestuurs- commissie	Vereniging	Stichting	NV/BV	CV
Criteria 							
Democratische controle (op inzet overheidsgeld en -invloed)							
Participatiemogelijkheden (van maatschappelijke organisaties)							
Slagvaardig (in het reageren op veranderingen omgeving)							
Functiescheiding (tussen beleidsvorming en beleidsuitvoering)							
Transparantie (in de herkomst en inzet van geldmiddelen)							
Verbindend (tussen publieke en private partners)							
Duurzaam (crisisbestendig)							
Draagvlak (in het maatschappelijk veld)							
Effectief (in relatie tot de gestelde doelen samenwerking)							
Doelmatig (in de inzet van de beschikbare middelen)							
Herkenbaar (voor publiek en achterbannen deelnemers)							

Document ook op bijgesloten CD-rom

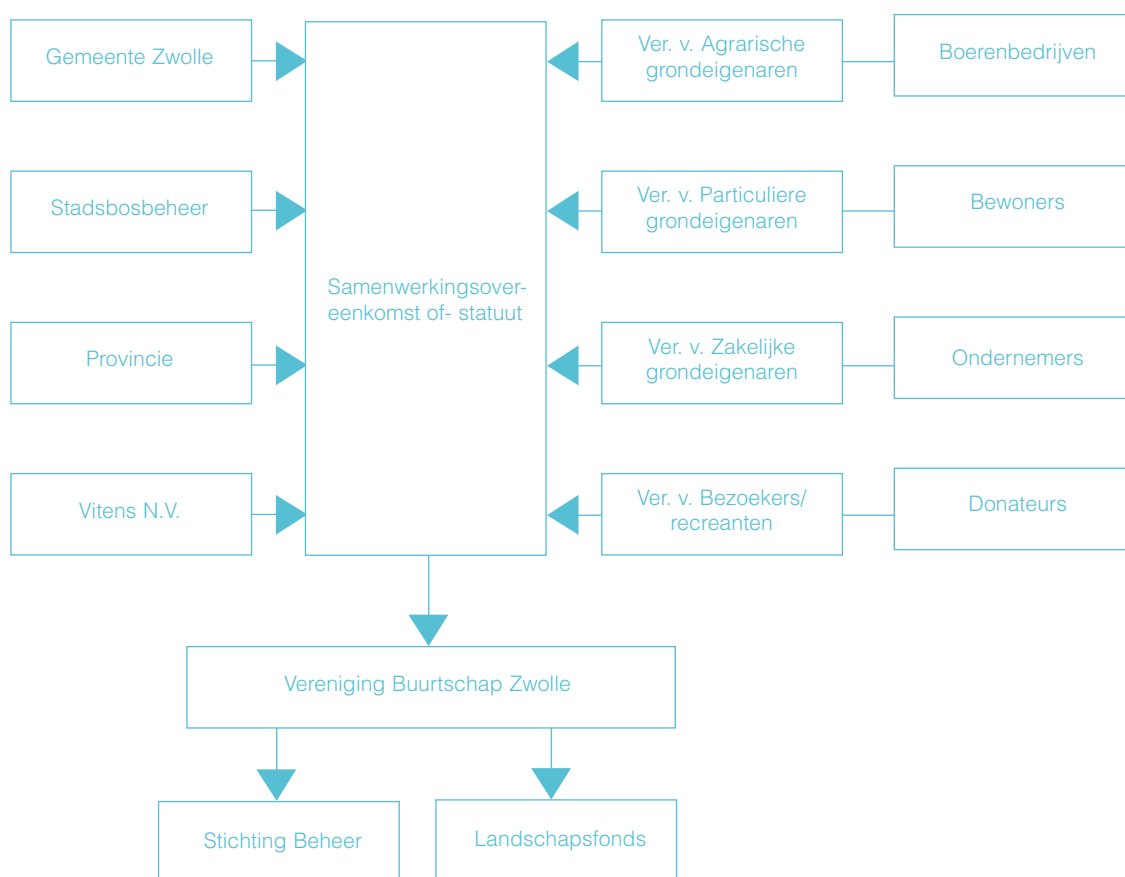
Score: ++ = zeer positief + = positief +/- = neutraal - = negatief -- = zeer negatief

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

De resultaten van deze verkennende en oriënterende discussie over voor- en nadelen van de verschillende rechtsvormen zullen vervolgens vertaald moeten worden in een concreet voorstel waarop partijen in een besluitvormende werkconferentie kunnen amenderen. De uitwerking van een dergelijk voorstel en de leiding van deze werkconferenties kan het beste verzorgd worden door een onafhankelijke en deskundige procesbegeleider.

1.9 Voorbeelden en Tips!

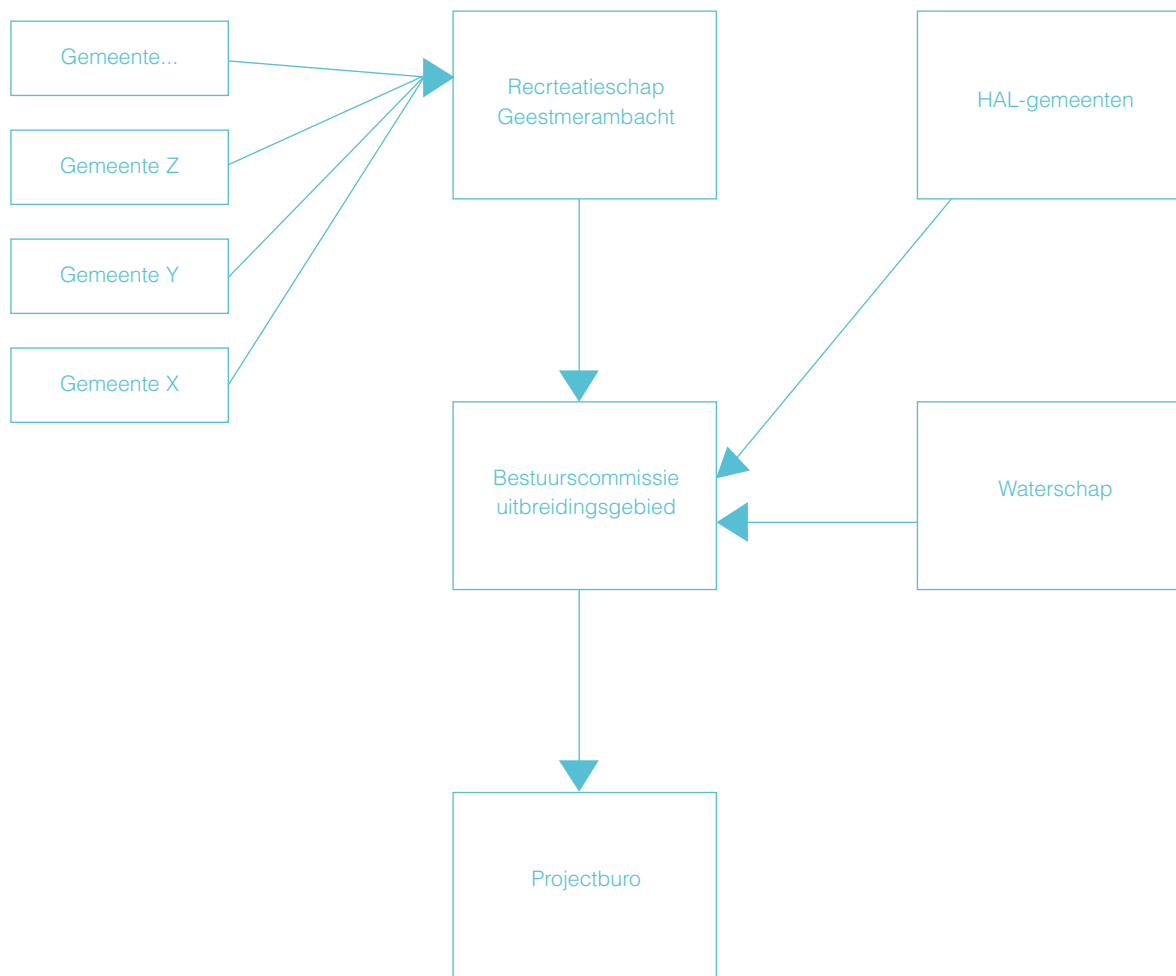
1. Buurtschap Zwolle² (privaatrechtelijke samenwerkingsvorm):

² De rechtsvorm in het Buurtschap Zwolle is nog een conceptvoorstel na een eerste verkennende ronde. Het Buurtschap is de benaming van het samenwerkingsverband. Het landschapsfonds duidt in dit voorstel op de werkmatschappij waarin de financiële middelen van het buurtschap zijn gebundeld.

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

II. Project uitbreiding Geestmerambacht (publiekrechtelijke samenwerkingsvorm):

Tool 1: Rechtsvorm, partijen en rollen

Tips!

- *Betrek derde belanghebbende partijen bij het opstellen van de statuten. Ook al worden deze geen deelnemer: laat ze meedenken en meekijken zodat een 'open' en transparant proces ontstaat en er een basis van vertrouwen kan ontstaan in toekomstige werkrelaties met de op te richten rechtsvorm.*
- *Hou de statuten globaal. Anders moet je bij wijziging steeds terug naar de notaris (met alle kosten van dien). De statuten moeten wel zodanig concreet zijn dat voor het bestuur duidelijk is binnen welke normen ze kunnen handelen.*
- *Overleg met de plaatselijke notaris voor de precieze invulling en inschrijving bij de Kamer van Koophandel.*
- *Raadpleeg een fiscalist voor het oplossen van BTW-vraagstukken (voor overheidslichamen gelden deels andere regels) en het voorkomen van een vennootschapsbelastingplicht (wanneer fondswerving en andere activiteiten tot meer inkomsten leiden dan uitgaven).*
- *Stel een sterke trekker/aanjager aan. Dat betekent: iemand uit het gebied met een goed netwerk.*
- *Stimuleer de daadkracht en betrokkenheid van bestuurders.*
- *Bouw voort op bestaande samenwerkingsverbanden in het gebied. Zoek samenwerking met lokale belangengroepen. Bijvoorbeeld: NME-centra en natuurwerkgroepen.*
- *Betrek als initiatiefnemende gemeente vroegtijdig aangrenzende gemeenten die belang hebben bij het landschapsfonds, zodat zij kans krijgen inbreng te leveren en zij zich kunnen committeren aan het fonds. Dit geldt met name waar een plattelandsgemeente de naburige stad bij het fonds wil betrekken.*
- *Voorkom schijn democratie met zogenaamd veel inspraak maar ondoorzichtige besluitvormingsprocedures.*
- *Maak duidelijk op welke titel bestuurders in het fonds zitten, want dit kan anders schimmige toestanden opleveren.*
- *Probeer als overheid na oprichting van het fonds een meer teruggetrokken rol te spelen.*

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Om de doelen van het landschapsfonds te formuleren kan men uitgaan van de bestaande beleidsdocumenten. Of dit gemeentelijk beleid voldoende aanknopingspunten biedt kan worden nagegaan aan de hand van een checklist (zie 2.1).

Indien blijkt dat de huidige beleidsdocumenten en aanwezige informatie onvoldoende houvast bieden, is het zaak vraag naar en aanbod van natuur en landschap nader te verkennen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als andere partijen dan een gemeente het initiatief tot het oprichten van een landschapsfonds nemen. Deze tool bevat een overzicht van mogelijke methoden (zie 2.2).

Let op:

- Paragraaf 2.1 staat ook op de bijgesloten CD-rom

2.1 Checklist voor lokaal landschapsbeleid

Of nadere verkenning van vraag en aanbod wenselijk is hangt af van de informatie die al aanwezig is bij de gemeente. Deze informatie kan al zijn gebundeld in een Landschapsontwikkelingsplan of een Landschapsbeleidsplan. Als deze er niet zijn, of alweer verouderd zijn, dan kunnen bestemmingsplannen, gemeentelijke nota's, gebiedsnatuurplannen en landinrichtingsplannen aanknopingspunten bieden.

Naast nota's en plannen zijn er andere informatiebronnen die een beeld kunnen geven van prioriteiten en wensen in het gebied, bijvoorbeeld:

- Protestacties en demonstraties, waarin duidelijk wordt aangegeven wat men wil of juist niet
- Regulier overleg met relevante organisaties in het gebied
- Sleutelpersonen of zogenaamde 'voelhorens' in het gebied

De beschikbare informatie moet een overzicht geven van:

- 1 De visie van de gemeente (of regionale overheid) op natuur en landschap en de streekeigen identiteit van het gebied.
- 2 Wie zijn de gebruikers van natuur en landschap, hoe gebruiken zij het en hoe dragen zij zelf bij aan natuur en landschap?
- 3 Wie zijn de beheerders van natuur en landschap, welke actieve bijdragen leveren zij nu, wat zijn hun plannen/wensen? Denk hierbij aan Agrarische Natuurverenigingen, Waterschappen, lokale milieugroepen, IVN, vrijwilligers.
- 4 De huidige toestand van natuur en landschap, het wensbeeld en de hiertussen verschillen (knelpunten). Dit wensbeeld heeft niet alleen betrekking op de natuurwaarden, maar ook op de beleving van natuur en landschap.
- 5 Verwachte ontwikkelingen in landgebruik en consequenties hiervan voor het wensbeeld.
- 6 Benodigde acties om het wensbeeld te realiseren.
- 7 Welke plannen liggen er al? Welke plannen zijn in ontwikkeling?
- 8 Uitvoeringsprogramma: wie neemt deze acties, wie betaalt ze, welke middelen zijn beschikbaar, wat is het tijdsplan?

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Door deze vragen te beantwoorden ontstaat een consistent en helder beeld vanaf de visie tot aan de benodigde acties. Op basis hiervan kan de organisatie de inhoudelijke doelen van het fonds bepalen, aan de hand van de volgende vragen.

Vragen over de inhoudelijke doelen van het landschapsfonds

1. Voor welk gebied zal het landschapsfonds investeringen doen (hele gemeente, deelgebieden, meerdere gemeenten)?
2. Is het doel van het fonds het ontwikkelen en versterken van natuur en landschap of worden daarnaast meerdere doelen beoogd, zoals versterking van de relatie stad-platteland, plattelandontwikkeling (cultuurhistorie en recreatie), verbrede landbouw, behoud van agrarische activiteit in de streek?
3. Wat zijn uitgangspunten of voorwaarden? Bijvoorbeeld: het behouden en ontwikkelen van de streekeigen identiteit of de 'marktwerking' (ook als dat laatste ten koste gaat van cultuurhistorisch belangrijke karakteristieken van het gebied).
4. Heeft het fonds globale bestedingsdoelen of richt het zich op bepaalde natuurdoeltypen of cultuurhistorische elementen?
5. Hoe zullen de vragen van verschillende categorieën burgers worden afgewogen? Telt de vraag van gebruikers van buiten het gebied even zwaar als die van de eigen inwoners, met name als er verschillen in opinies zijn? Telt de vraag van degenen die voor het landschap willen betalen sterker dan de vraag van hen die er niets tegenover willen stellen onder het motto 'Wie betaalt, bepaalt'?
6. Hoe zullen de natuur en landschapsdoelen worden gerealiseerd? Is men gericht op grondaankoop en inrichting, het projectmatig realiseren van aanleg en achterstallig onderhoud en/of op structurele, langjarige beheersvergoedingen?
7. Hoe kunnen de doelen worden geformuleerd, zodat ze ook afrekenbaar zijn en goed gemeten kunnen worden?

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

De geografische afbakening zal mede bepalen welke doelgroepen benaderd zullen worden. Zie onderstaande voorbeelden.

Buurtschap Zwolle maakt onderscheid tussen een werkgebied van 700 ha waar het geld wordt besteed en een doelgebied dat de gemeente Zwolle omvat.

De gemeente Tubbergen wil nadrukkelijk in regioverband opereren (Noordoost Twente), maar er is nog geen hechte band met de omliggende stedenband (Hengelo, Enschede, Almelo). Ook is nog niet bekend wat landsgrensoverschrijdende samenwerking kan opleveren aan bijvoorbeeld EU-subsidies.

Voor de Ooijpolder is Nijmegen doelgebied, maar is het werkgebied zelf is de Ooijpolder.

Bij de gemeente Schipluiden is de vraag aan de orde geweest of gemeenschapsgeld uit de drie gemeenten ook buiten de gemeentegrenzen besteed mag worden, aan boeren die ook daarbuiten actief zijn.

Als de inhoudelijke doelen helder zijn, dan is de volgende tool waarschijnlijk overbodig. Als het beeld aanvulling behoeft omdat sommige vragen onvolledig zijn of bepaalde doelgroepen onvoldoende aan bod komen, dan kan de onderstaande tool van hulp zijn.

In sommige situaties kan men ervoor kiezen, ondanks het feit dat veel informatie al beschikbaar is in beleidsdocumenten, om met partijen die mee willen doen aan een landschapsfonds een nieuwe gemeenschappelijke visie te ontwikkelen. Op deze wijze wordt de gezamenlijkheid onderstreept en kan van de samenwerking een nieuw elan uit gaan. Een voorbeeld hiervan is de aanpak in Noord-Holland Midden ten aanzien van de toekomst van het veenweidegebied (zie www.noordholland.nl).

2.2 Vragers en aanbieders

Vragers naar natuur en landschap

Afhankelijk van de bevolkingssamenstelling en het type economische bedrijvigheid in een gemeente kunnen verschillende vragers worden onderscheiden, die elkaar kunnen overlappen, zoals:

- Ouderen (60+)
- Jongeren
- Gezinnen met kleine kinderen
- Sporters
- Allochtonen
- Werknemers van bedrijven
- Toeristen (regionaal, (inter)nationaal)

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Verschillende doelgroepen hebben verschillende behoeften en wensen ten aanzien van natuur en landschap. Ouderen zoeken waarschijnlijk natuur dicht bij huis en willen graag een korte wandeling of een fietstocht kunnen maken in de directe omgeving. Actievere mensen zoeken de natuur op voor beweging (wandelen, joggen, fietsen). Jongeren zoeken mogelijk een bepaalde plek om samen te komen (skeelerbaan) of mogelijkheden voor sporten (mountainbike, skaten). Allochtonen zoeken vaak gelegenheden voor een familiepicknick. Werknemers willen graag een kort ommetje kunnen maken in lunchtijd of op een bankje kunnen zitten op een mooie plek voor de lunch.

Voorbeelden van vragers naar natuur en landschap

Bij Buurtschap Zwolle zijn vragers naar natuur en landschap toeristen van buiten het gebied, recreanten uit Zwolle, naaste bewoners uit Zwolle-Zuid (aantrekkelijke ommetjes), bedrijven met een direct belang in het gebied (Vitens – wateronttrekking en Hogeschool Windesheim – vergaderlocatie, onderzoeksgebied) en andere bedrijven met een mogelijk belang, zoals het ziekenhuis (bijvoorbeeld de afname van fruitproducten van de hoogstamboomgaarden in het gebied).

In Midden Delfland (gemeente Schipluiden) is uit onderzoek gebleken dat vragers van natuur en landschap bestaan uit diverse verenigingen in het gebied en recreanten uit de omliggende gemeenten (vooral Delft en Den Haag maar ook Schiedam en Rotterdam).

Aanbieders van natuur en landschap

Er zijn verschillende aanbieders van natuur en landschap (zie kader), elk met hun eigen 'producten', zoals 'wildernisnatuur' of 'agrarisch cultuurlandschap'.

Mogelijke aanbieders van natuur en landschap

- Individuele agrariërs
- Niet-agrarische eigenaren in het buitengebied
- Landgoedeigenaren
- Ministerie van Defensie
- Dienst Domeinen
- Agrarische natuurverenigingen
- Natuurmonumenten
- Staatsbosbeheer
- Landschappen
- Recreatieondernemers
- Waterschappen
- Recreatieschappen
- Gemeenten

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

2.3 Methoden voor vraagverkenning

Verschillende methoden kunnen gebruikt worden om de behoeften te verkennen. Welke methoden gekozen worden hangt mede af van het beschikbare budget en het reeds verrichte voorwerk. Indien een gemeente al een Landschapsontwikkelingsplan (LOP) heeft is een aantal gegevens al verzameld ten behoeve van dat plan.

Verschillende methoden worden hieronder kort aangegeven. Ze zijn gerangschikt naar oplopende kosten die ermee verbonden zijn. In de praktijk zal vaak een combinatie van methoden gebruikt worden.

1. Gebruik van bestaand onderzoeksmateriaal

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan betreffende de vraag naar natuur (NIPO, CBS, Alterra). Een overzicht van onderzoeksgegevens is te vinden in het Natuurcompendium (2003). Ook zijn er websites waar informatie kan worden gevonden (b.v. www.natuurcompendium.nl, www.kicrecreatie.agro.nl, www.natuur.pagina.nl).

Enkele gegevens uit eerdere onderzoeken ter inspiratie

Uit onderzoek (NIPO, 2001) naar recreatiebestemmingen blijkt dat 'in de natuur genieten van de omgeving, planten en dieren' een hoge prioriteit heeft (85% van de respondenten). Qua landschapsvormen komt natuurlandschap, gedefinieerd als 'bijvoorbeeld bos, wilde begroeiing en heide' het beste uit de bus in de NIPO enquête (rapportcijfer 8.4), op de voet gevolgd door een waterlandschap (8.0). De waarderingen voor het rivierlandschap (7.7), kleinschalig agrarisch landschap (7.6) en open gebieden met weilanden en sloten (7.6) lopen niet veel uiteen. Het moderne agrarische landschap (6.0) en landschap met intensief grondgebruik (5.6) scoren het laagst op het verstedelijkte gebied (4.5) na.

Voor bijna de helft van de Nederlanders zijn Rust, Ruimte en Recreatie de belangrijkste 'producten' van het platteland (NIPO, 2001). Met name rond de grote steden is er behoefte aan groene recreatie. Onderzoek uitgaande van de CBS buurtindeling geeft aan dat zo'n 40% van de bevolking vindt dat er te weinig bos is in de woonomgeving: in West-Nederland ligt dat percentage op 60% (Natuurcompendium 2003).

'Dichtbij huis' is een belangrijke criterium. Zo blijkt dat de helft van de kleine miljard dagtochten die Nederlanders jaarlijks maken binnen 10 km van huis plaatsvindt; voor bijna 45% zijn deze tochten natuur- en landschapsgebonden (CBS, 1997). Wandelen en fietsen zijn het meest populair (NIPO, 2001). Allochtonen wandelen en fietsen relatief minder (Natuurbalans 2002); zij brengen meer tijd door in een stadspark (picknicken, barbecuen) en bezoeken minder vaak natuurgebieden en agrarisch gebied.

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

In regionale ledenraadplegingen van ANWB komt beperkte toegankelijkheid keer op keer als knelpunt naar voren, vooral als het gaat om wandelen/wandelpaden in een zone van 1-2 km om steden en dorpen. Stichting Recreatie Kennis en Informatiecentrum heeft de recreatieve kwaliteit van het landelijk gebied in kaart gebracht (Golen en Tuunter, 2003). De gemiddelde score voor wandelen (4.9) en fietsen (5.9) in het landelijk gebied is weinig positief. Meer dan 40% van het landelijk gebied scoort laag en slechts 30% hoog. Met name in de Randstad zijn er gebieden met een zeer lage kwaliteit, onder andere door beperkte toegankelijkheid van landbouwgebieden en overlast door snelwegen, spoorlijnen en vliegvelden.

2. Gesprekken met vertegenwoordigers van doelgroepen

Sleutelpersonen kunnen op basis van ervaringen met doelgroepen en hun overzicht van de sector aangeven waar wensen en behoeften liggen ten aanzien van natuur en recreatie. Afhankelijk van de doelstelling en het beschikbare budget kunnen deze gesprekken meer of minder uitvoerig zijn. Indien er tijd en budget is voor een meer uitgebreide vraagverkenning, kunnen deze gesprekken gebruikt worden ter voorbereiding van een enquête. Indien gesprekken ter plekke plaatsvinden, kan men ook vragen naar het natuurbeeld (zie kader). Een aantal organisaties die benaderd kunnen worden zijn genoemd in onderstaande voorbeelden.

Met elke organisatie kunnen apart gesprekken gevoerd worden. Dit heeft als voordeel dat men dieper kan ingaan op de wensen van de organisatie, het nadeel is dat dit relatief duur is. Een andere optie is om een aantal organisaties uit te nodigen voor een groepsgesprek. Mogelijk is er minder specificatie naar doelgroep, maar door de onderlinge uitwisseling komt men vaak gezamenlijk op nieuwe ideeën of worden bestaande ideeën aangescherpt. Ook is een groepsgesprek minder tijdrovend en daardoor goedkoper. Een andere optie is om eerst wat individuele gesprekken te voeren om na te gaan wat er leeft en dan met de resterende organisaties een groepsgesprek te voeren.

Voorbeelden van organisaties te benaderen voor gesprekken (per telefoon of ter plekke)

Naast informatie van inhoudelijke deskundigen (natuur, landschap, recreatie) kunnen gesprekken met vertegenwoordigers van doelgroepen veel informatie opleveren. Te denken valt aan vertegenwoordigers van en/of personen werkzaam bij:

- *Wijkhuizen en buurtcentra*
- *Sportcentra*
- *Bedrijven (bedrijfsterreinen)*
- *Recreatieondernemingen*
- *Scholen*
- *Allochtonenorganisaties*
- *Vereniging van tuinders*
- *ANWB afdeling Algemeen Ledenbelang*
- *Vrijwilligersorganisaties op het gebied van natuur, cultuurhistorie en landschap*
- *Historische verenigingen*
- *Wandel- en sportverenigingen (onder andere fietsers, skaters, roeiers)*
- *Maneges, ruiterverenigingen*
- *Ouderenorganisaties*
- *Vrouwenorganisaties*

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Het woord 'natuur' wordt vaak op verschillende manieren geïnterpreteerd. Sommigen zien het als alles wat 'groen' is, anderen denken meer aan 'oernatuur' zonder ingrijpen van de mens. Om de vraag naar natuur aan te scherpen, kan het verhelderend werken om eerst te inventariseren welke natuurbeelden de geïnterviewden hanteren (zie kader).

Natuurbeelden en hun invloed op de vraag naar 'natuur'

Bij natuurbeleving en –waardering zijn de gehanteerde mentale natuurbeelden van belang. Zo wordt wel een onderscheid gemaakt naar landschap als wildernis, als museum, als ruïne, als tuin en als supermarkt (Vos, 2002). Een ander classificatie van natuurbeelden is van Buijs (2002):

1. Wildernis: De natuur als oernatuur, zonder invloed van de mens.
2. Functioneel: De natuur staat ten dienste van de mens (met name landbouw). De natuur moet goed onderhouden worden, zodat deze niet verwildert.
3. Arcadisch: De schoonheid van de natuur en het idyllische plattelandleven staan centraal, het gaat om mooie landschappen met daarin ook plaats voor oude boerderijen en dergelijke.
4. Breed: Alles wat bloeit en groeit wordt als natuur gezien, menselijk ingrijpen wordt niet afgewezen.
5. Technologisch: De (schijn)tegenstelling tussen natuur en cultuur en moderne technologie wordt doorbroken. Natuur kan ook worden gecreëerd op flatgebouwen en industrieterreinen.

Volgens onderzoek houden boeren, ouderen, mensen met een laag opleidingsniveau en mensen met een laag inkomen in het algemeen niet zo van ruige landschappen die hoog scoren op ecologische criteria. Hoog opgeleiden of mensen met een 'groene' politieke voorkeur geven de voorkeur aan ruige landschappen (Van den Berg, 1999). Er zijn grote verschillen in hoe mensen de natuur beleven en gebruiken, als decor voor activiteiten, rust ervaren, vogels kijken, tuinieren, etc. (Berends, 2002).

Op basis van het onderzoek heeft Buijs (2002) een folder ontwikkeld 'Bepaal je eigen natuurbeeld'. Deze folder zou gebruikt kunnen worden tijdens discussies of verwerkt kunnen worden in enquête vragen.

3. E-mail enquête

Indien men over e-mailadressen van relevante doelgroepen beschikt, en toestemming heeft om deze te gebruiken, kan ook een korte e-mail enquête worden gehouden. Te denken valt bijvoorbeeld aan lezers van digitale nieuwsbrieven van (vrijwilligers)organisaties (zie kader).

Gebruik maken van een e-mail enquête

Indien een e-mail enquête goed is opgezet, kost het de ontvanger weinig tijd om te reageren en kan men in korte tijd en met weinig kosten een vrij hoge respons krijgen.

Om de nieuwsgierigheid van de ontvanger te prikkelen, is een pakkende titel voor de e-mail van belang, zodat men het bericht gaat openen. Het handigste is om in de e-mail zelf een paar korte vragen te stellen. Als de enquête in een bijlage wordt gezet is de kans groot dat de bijlage ongelezen blijft en men niet reageert.

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Na een korte uitleg over doel en achtergrond van de enquête, kunnen in de e-mail zelf een paar korte vragen gesteld worden, bijvoorbeeld:

- Het huidige aanbod van natuur en landschap in onze gemeente vind ik onvoldoende/aan de krappe kant/voldoende
- Wat ik nog graag qua natuur en landschap zou willen zien in onze gemeente is:...
- Straten/wijken/plaatsen in onze gemeente waar meer aandacht voor natuur en landschap nodig is, zijn:...
- Voorzieningen die nodig zijn om meer van natuur en landschap te kunnen genieten zijn voor mij:...

Een optie is om per vraag mogelijke antwoordcategorieën aan te geven om het reageren te vergemakkelijken.

Na lezing klikt de ontvanger eerst op 'Beantwoord/reply'. Dan kunnen vragen worden beantwoord en kan de e-mail worden verzonden. Na verwerking van de gegevens kunnen de ontvangers een kort bericht krijgen met de belangrijkste resultaten van de enquête.

4. Korte vragenlijst in huis-aan-huisbladen en een meegedrukte kaart

Om direct de mening van burgers te vernemen, kan een korte vragenlijst geplaatst worden in huis-aan-huisbladen. Als inlegvel kan een kaart van het gebied worden toegevoegd (bijvoorbeeld A2 formaat) waarop men wensen en ideeën kan aangeven. Lezers kunnen de ingevulde vragenlijst en de kaart dan gratis opsturen naar een antwoordnummer. De vragenlijst moet duidelijk zijn en niet te lang. Het is goed om deze vooraf met een aantal personen die niet bekend zijn met het onderwerp te testen op begrijpelijkheid en gemak van invullen. Naast een dergelijke enquête kunnen ook andere middelen worden ingezet (zie kader).

Voorbeeld inventarisatie voor Landschapsplan Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

In 1996 is door de ondertekenaars van het convenant Alblasserwaard-Vijfheerenlanden afgesproken een landschapsplan op te stellen in wisselwerking met de bewoners. Een extern bureau is gevraagd hierbij te assisteren. Voor het landschapsplan zijn rondetafelgesprekken gevoerd met deskundigen uit de streek, ambtenaren en vertegenwoordigers van belangenorganisaties. Ook zijn er advertenties geplaatst in huis-aan-huisbladen. Hierin werden mensen uit de streek opgeroepen om hun ideeën kenbaar te maken op een meegedrukte kaart (A2 formaat).

Daarnaast zijn er streekbijeenkomsten georganiseerd, heeft de historische vereniging een enquête gehouden onder haar leden en heeft de Agrarische Natuurvereniging Den Hâneker huiskamergesprekken gevoerd. Deelaspecten zijn verder in themagroepen uitgewerkt. In 1998 is een landschapsplan verschenen met daarin een korte geschiedenis van de streek, kwaliteiten en knelpunten, een profielschets voor de toekomst met een meer gedetailleerde uitwerking per thema, organisatievormen voor de uitvoering en financiering en een bijlage met mogelijke projecten.

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

5. Interviews met bezoekers van het buitengebied

Om een meer kwalitatief beeld te krijgen van hoe mensen de natuur gebruiken en beleven kunnen interviews worden gehouden met verschillende categorieën van bezoekers op het moment dat ze de 'natuur' gebruiken, bijvoorbeeld:

- Wandelaars
- Fietsers
- Hondenuitlater
- Vogelkijker
- Zonaanbidder
- Terrasgenieters met uitzicht op groen
- Picknickers

De resultaten van deze interviews kunnen worden gebruikt bij het opstellen van een enquête om te kijken in hoeverre dit leeft onder een groter deel van de bevolking. Ook kunnen de resultaten ingebracht worden in discussiebijeenkomsten voor verdere verdieping. Een optie is om de interviews vast te leggen op video, en hieruit een korte publieksgerichte video (van maximaal 15 minuten) te maken die gebruikt kan worden tijdens discussiebijeenkomsten.

Voorbeeld interviews en videogebruik

Om de vraag naar natuur in beeld te brengen, is gekeken naar wat mensen zoal doen in de natuur. Op verschillende locaties zijn mensen geïnterviewd, waarbij ook duidelijk rekening is gehouden met verschillende doelgroepen, zoals kinderen, jongeren, vrouwen, allochtonen en buitenlandse toeristen. Een ieder werd slechts drie vragen gesteld:

- *Wat doet u hier?*
- *Wat vindt u ervan?*
- *Kan het nog beter/wat ontbreekt eraan?*

Zo'n 30 mensen werden geïnterviewd. Tien uur film resulteerde in een video van 15 minuten. Deze video werd vervolgens voorgelegd aan aanbieders van de natuur en andere organisaties (ANWB, RECRON, Stichting Natuur en Milieu) om hun reactie te vernemen.

Bron: Berends, 2002

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

6. Representatieve enquête door een onderzoeksbureau

Om er zeker van te zijn dat verschillende groepen in de bevolking worden benaderd kan men een representatieve enquête houden. Veelal zal hiervoor een onderzoeksbureau worden ingeschakeld, die telefonisch of schriftelijk enquêtes afneemt.

Afhankelijk van het doel van de enquête en de variatie in doelgroepen binnen een gemeente, zullen eisen gesteld worden aan de minimum omvang van de steekproef om tot een representatief resultaat te komen.

7. Huiskamergesprekken op buurniveau

In huiskamergesprekken en buurtbijeenkomsten kan een aantal vragen verder worden uitgediept. Om zoveel mogelijk profijt te hebben van deze gesprekken is een goede voorbereiding noodzakelijk (locatie, tijdige uitnodiging, eventueel vooraf opsturen van informatie).

Om het gesprek in goede banen te leiden is een goede gespreksleider nodig. Na het aangeven van doel en achtergrond kunnen de volgende methoden gebruikt worden om het gesprek op gang te brengen:

- Korte presentatie van onderzoeksgegevens over de natuur in het gebied.
- Aanwezigen testen hun eigen natuurbeeld en geven ideeën aan om natuur- en landschap te verbeteren.
- Een video (bijvoorbeeld op basis van interviews, zie hiervoor) wordt vertoond en nodigt uit tot gesprek aan de hand van duidelijke vervolgvragen.
- Inventarisatie van streefbeelden, bijvoorbeeld 'Hoe moet onze gemeente er over tien jaar uit zien'? Dit kan door middel van een inventarisatie (deelnemersronde, brainstorming met steekwoorden) of een korte sketch waarin twee bewoners elkaar over tien jaar tegenkomen en vertellen (wat wel en niet aantrekkelijk is geworden in hun gebied).

Een kaart van het gebied is essentieel zodat men ook locaties duidelijk kan aanwijzen en behoeften en wensen kan aangeven op de kaart.

8. Veldbezoeken

Om het zo concreet mogelijk te maken is een veldbezoek (wandeling, fietstocht) een methode om ter plekke met verschillende typen gebruikers door te nemen hoe zij dat stukje natuur of landschap ervaren en wat hun wensen en behoeften zijn.

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Combinatie van methoden

Een combinatie van methoden werkt vaak het beste (complementariteit van informatie en efficiënt gebruik van middelen). Een punt van aandacht is op welk moment en op welke wijze men relevante doelgroepen wil betrekken in het proces van vraagdefinitie. Indien doelgroepen te vroeg worden betrokken kan het moeilijk zijn om tot een afbakening en een voortvarende aanpak te komen, omdat er veel discussie nodig is. Worden doelgroepen in een te laat stadium betrokken, dan is er een risico dat zij het gevoel krijgen dat er met hun inbreng weinig meer zal worden gedaan en dat er voor hen beslist wordt.

Voorbeelden

In het buurtschap Zwolle is een landschapsvisie opgesteld, die door afzonderlijke partijen wordt 'geratificeerd'. De gemeente bijvoorbeeld legt het plan ter inzage en B&W stelt het vast. Ten behoeve van de verdere uitwerking wil men een marketingonderzoek uitvoeren onder burgers en kleine bedrijven (bijv. door studenten van de nabijgelegen Hogeschool Windesheim). Het gaat dan niet zozeer meer om 'de' vraag, maar om 'verkopen' van het gebied en het creëren van vraag.

In de Ooijpolder is eerst een quick scan uitgevoerd met een Landschapskwaliteitsteam van gebieds- en vakdeskundigen om kansen en beperkingen in kaart te brengen. Thema's zijn verder uitgewerkt in aparte deelstudies. Dit heeft geleid tot een waaier van mogelijke landschapselementen die vervolgens zijn bediscussieerd met de mensen uit het gebied. Hierbij is gebruik gemaakt van een kwartet van landschapselementen. Op basis van een onderzoek onder potentiële aanbieders zijn feitelijk aanbodpakketten samengesteld waarmee het samenwerkingsverband van de proeftuin Ooijpolder boeren en burgers benaderde. De resultaten zijn vastgelegd in een Landschapsontwikkelingsplan (gemeente overstijgend en aanvullend op bestaande gemeentelijke landschapsplannen).

2.4 Methoden voor aanbodverkenning

Het aanbod van natuuraanbieders kan niet los staan van de potenties voor natuur- en landschap van het gebied op basis van de natuurlijke gesteldheid. Daarnaast zijn ook cultuurhistorische waarden een belangrijk vertrekpunt. Deze uitgangssituatie, gekoppeld aan de vraag van de gebruikers, is een leidraad voor het aanbod.

1. Inventarisatie huidige en potentiële natuur- en landschapswaarden

De natuurlijke gesteldheid van het gebied en de cultuurhistorische waarden zijn medebepalend voor wat mogelijk is. Een methode om deze waarden in kaart te brengen wordt beschreven in het document 'Samen werken aan het landschap' (Joldersma et al., 2002). Ook in de handleiding voor het Landschapsonwikkelingsplan wordt hierop ingegaan. Het verdient aanbeveling op vergelijkbare manier ook huidige en potentiële recreatieve gebruiksmogelijkheden te inventariseren, voor verschillende doelgroepen.

Checklist huidige en potentiële natuur- en landschapswaarden

Huidige natuur- en landschapswaarden

- Aanwezigheid, ligging en lengte en oppervlakte van biotopen (erf, grasland, sloten en slootranden, poelen, houtwallen).
- Aanwezigheid van kenmerkende planten- en diersoorten aan de hand van een lijst met mogelijke soorten: welke vogels, zoogdieren, amfibieën en planten.
- Aanwezige cultuurhistorische elementen.
- Het huidige grondgebruik:
  - Hoofdgewassen met indicatie teeltintensiteit.
  - Veedichtheid graasvee en concentraties hokdieren.
  - Niet-agrarische gebruiksvormen.

Potenties

- Waar zijn (hoge) potenties voor agrarisch natuurbeheer, op basis van kennis over de bodem en de waterhuishouding (gebruik bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000)?
- Waar zijn veel houtige (bosjes, houtwallen, singels), kruidachtige (oevers, bermen, extensief grasland) of natte (poelen, sloten, beken) natuurelementen in het agrarisch gebied aanwezig?
- Welke aardkundige en cultuurhistorische waarden en elementen in het gebied zijn het waard om te herstellen of verder te ontwikkelen (landschapspatronen, landschappelijke beplantingen, archeologische waarden, etc)?
- Waar bevinden zich de huidige natuurgebieden, van welk type (houtige, kruidachtige of natte)?
- Waar doen zich interessante combinaties voor van aansluitende ecologische verbindingen of van grote variatie van biotopen naast of door elkaar?
- Welke zeldzame, karakteristieke of aansprekende dieren- en plantensoorten komen in het gebied voor, of kwamen vroeger voor of zijn te verwachten op basis van de potenties?
- Wat zijn belangrijke knelpunten voor natuurontwikkeling (intensieve productie, wegen, bebouwing)?

Document ook op bijgesloten CD-rom

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Informatiebronnen

- Topografische kaart, bodemkaart, cultuurhistorische waardenkaart
- Handboek Agrarisch Natuurbeheer
- Handboek Natuurmonumenten en informatie van terreinbeherende instanties
- Verspreidingsatlassen flora en fauna
- Particuliere organisaties die gegevens verzamelen over voorkomen planten en dieren (b.v. SOVON, FLORON), lokale natuurorganisaties, provinciale organisaties
- Wandeling of fietstocht door het gebied om gegevens ter plekke te checken

Bron: Joldersma et al., 2001

---

2. Inventarisatie van plannen van aanbieders

Een inventarisatie van de plannen van aanbieders geeft een indruk van hun prioriteiten in het gebied en waar overlap en mogelijkheden voor samenwerking zijn.

Methoden die hiervoor gebruikt kunnen worden:

- Gesprekken met vertegenwoordigers van natuuraanbieders
- Inventarisatie van bestaande plannen en documenten
- Weergeven van plannen op een kaart van het gebied
- Interessepeiling onder potentiële aanbieders (bijv. onder agrariërs, in samenwerking met de agrarische natuurvereniging)

Voorbeeld ontwikkeling landschapsfonds Amersfoort

Om een beeld te krijgen van het mogelijke 'natuuraanbod' onder agrariërs heeft de gemeente Amersfoort in samenwerking met de agrarische natuurvereniging 'Ark & Eemlandschap' een menukaart ontwikkeld van mogelijk aanbod. Deze menukaart is voorgelegd aan agrariërs, die hierbij hun voorkeur konden aangeven.

2.5 Gebiedsgerichte afstemming van vraag en aanbod

Vraag en aanbod zullen bij elkaar moeten komen. Het is het meest zinvol om dit op gebiedsniveau te doen. Dit hoeft niet alleen aan het einde van de inventarisatie te gebeuren. Het kan nuttig zijn om ook eerder in het proces ontmoetingsmogelijkheden te creëren, zodat men over en weer realistisch is in het aangeven van vraag en aanbod. Niet alles is immers haalbaar. Bij de gebiedsgerichte afstemming kan het nuttig zijn om met een onafhankelijke voorzitter te werken.

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Bij het afstemmen van vraag en aanbod is het zinvol een onderscheid te maken naar:

- Aanleg en ontwikkeling
- Achterstallig onderhoud en restauratie
- Beheer (inclusief jaarlijks en cyclisch onderhoud)

Mogelijke vormen voor het bij elkaar brengen van vraag en aanbod:

- Individuele gesprekken. Indien nodig kan eerst tijdens individuele gesprekken met natuuraanbieders gekeken worden in hoeverre zij, gezien de potenties van het gebied en de vraag vanuit de gebruikers, daar een bepaald aanbod tegenover kunnen stellen. Hierbij worden ook de resultaten gepresenteerd van de vraagkant en kan een video gebruikt worden (zie hiervoor). Vaak krijgt men in een 'huiskamer-gesprek' een goed inzicht in de plannen, knelpunten en kansen in een gebied.
- Groepsgesprek met verschillende natuuraanbieders. Het doel van dit gesprek is tot een coherent aanbod van natuur- en landschap te komen op gebiedsniveau, zodat middelen zo efficiënt en effectief mogelijk ingezet kunnen worden.
- Een bijeenkomst met (vertegenwoordigers van) vragers en aanbieders om tot een afstemming te komen. Waarschijnlijk zullen niet alle wensen kunnen worden ingewilligd. Er zal moeten worden aangegeven waar verschillen zitten en hoe het verdere besluitvormingsproces zal plaatsvinden.

Voorbeelden van prioriteitstelling

De gemeente Tubbergen heeft een uitgebreide inventarisatie gedaan van achterstallig onderhoud aan onder andere oude erven en lijnvormige elementen. Op basis van criteria (gelieerd aan de gebiedsidentiteit) wil men nadere prioriteiten stellen.

In Midden-Delfland werkt men met een puntensysteem voor de verschillende diensten die agrariërs aanbieden. Zo krijgt men voor toegankelijkheid een relatief groot aantal punten. De 'beloning' wordt gekoppeld aan het aantal punten. Punt van aandacht is dat het geheel betaalbaar blijft als elke natuur-aanbieder het maximaal aantal punten 'aanbiedt'.

Monitoring

De doelen van het landschapsfonds moeten in concrete en afrekenbare termen worden geformuleerd. Bij voorkeur zijn ze ook meetbaar. Monitoren van bijvoorbeeld de populatieontwikkeling (rode lijst soorten) kan belangrijk zijn om problemen met de vogel- en habitatrichtlijnen te voorkomen. Dit laatste stelt ook boeren gerust en verhoogt hun bereidheid om mee te doen.

Tool 2: Bepalen van de inhoudelijke doelen

Bronnen

Berends, H., 2002. Vraag en aanbod van natuur. Over de maatschappelijke vraag naar natuur en over het antwoord daarop van eigenaren en beheerders van natuur. Alterra, Wageningen.

Berg, A.E. van den, 1999. Individual differences in the aesthetic evaluation of natural landscapes. Rijksuniversiteit Groningen.

Buijs, A.E., 2002. Bepaal je eigen natuurbeeld. Alterra, Wageningen.

Golen, A.J. van en E. Tuunter, 2003. Groene diensten en recreatie. Stichting Recreatie, Kennis en Informatiecentrum, Den Haag.

Hees, E.M., R. De Bruin, D.W. Bruil, J.A. Bleumink, 2002. Tussen recht en ruil. Gebiedscontracten in Brabant. Centrum voor landbouw en Milieu, CLM 522-2002, Utrecht.

Herwaarden, G.J. 2002. Landschapsontwikkelingsplan. Een handleiding voor het laten opstellen van landschapsontwikkelingsplannen. Landschapsbeheer Nederland, Utrecht.

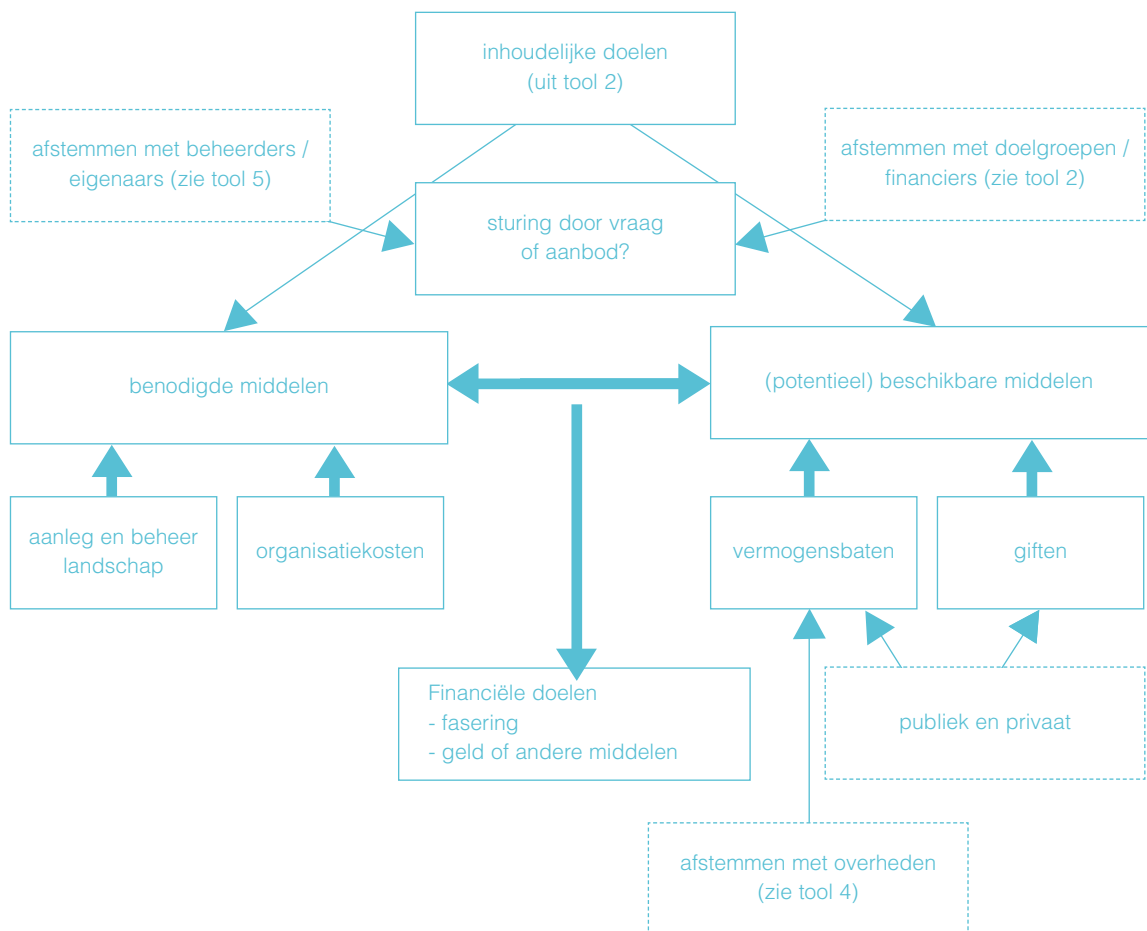
Joldersma, R., N. Oerlemans, H. Kloen, F. van Langevelde, J.A. Guldemond en J. Reus, 2002. Samen werken aan het landschap. Voorbereiden en uitvoeren van een gebiedsnatuurplan door een Agrarische Natuur Vereniging. CLM, Utrecht.

Natuurcompendium, 2003. Natuur in cijfers. RIVM/CBS/DLO, KNNV Uitgeverij, Utrecht.

NIPO, 2001. Opvattingen en meningen over het Nederlandse platteland, Amsterdam.

Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds

De inhoudelijke doelen van het fonds moeten financieel onderbouwd worden. Net zo als de inhoudelijke doelen, kunnen ook de financiële doelen benaderd worden vanuit vraag en aanbod. Maar hier gaat het dan wel om de kapitaalkrachtige vraag: hoeveel geld hebben vragende partijen over voor natuur en landschap? De beheerders van het landschap kunnen becijferen hoeveel geld ze nodig denken te hebben om natuur te realiseren. Hoofdstuk 3.1 gaat over vraagsturing versus aanbodsturing, hoewel uiteindelijk zowel vraag als aanbod vastgesteld moeten worden. Als er een groot verschil bestaat tussen financiële vraag en aanbod moeten keuzes worden gemaakt. Dit kan resulteren in een plan waarin ook fasering, werving van inkomsten of prioritering van bestedingsdoelen wordt aangegeven.

3.1 Voorselectie voor vraag- of aanbodsturing

De initiatiefnemers van een fonds kunnen begroten hoeveel middelen nodig zijn om de inhoudelijke doelen van het fonds te realiseren. Vaak echter zijn de wensen bijna onbeperkt en zijn er wel al indicaties hoeveel verschillende donoren zouden willen bijdragen.

Als er al concreet een budget beschikbaar is uit bijvoorbeeld natuurcompensatie of Rood-voor-Groen (zie kader) dan kan het handig zijn hier te beginnen en met potentiële aanbieders het aanbod verder uit te werken. In de praktijk zullen zowel kosten als inkomsten in beeld moeten worden gebracht.

Voordelen van sturing door de vraag zijn:

- Snelle start
- Inperken overspannen verwachtingen (bij lage input)
- Uitdaging om kosteneffectieve oplossingen te bedenken
- Stimulans naar uitvoerende partijen om op een nieuwe vraag in te spelen (bij hoge input)

Voordelen van sturing vanuit het aanbod zijn:

- Uitdagend naar donoren om (meer) bij te dragen
- Combinaties met andere financiële regelingen zoeken

Sturing vanuit aanbod leidt al snel tot een begroting op basis van inspanning van de beheerder (input), maar het is ook denkbaar dat hij een aanbod maakt voor te belonen resultaat (output). Hier gaat hoofdstuk 4.2 nader op in.

Voorbeeld Groenfonds Midden-Delfland

Groenfonds Midden-Delfland is een voorbeeld van vraagsturing: Het Groenfonds komt voort uit de ontwikkeling van de Harnaschpolder. Schipluiden heeft daarvoor samenwerkingsovereenkomsten getekend met Delft en Den Haag. Delft heeft 4,54 miljoen Euro, Den Haag 2,27 miljoen Euro en Schipluiden 0,454 miljoen Euro toegezegd. Totaal 7,26 miljoen Euro (16 miljoen gulden).

3.2 Benodigde middelen

Onderstaande posten geven richting voor een eerste verkenning van de benodigde middelen:

Enmalige kosten:

- Aankoop van grond
- Inrichtingskosten
- Achterstallig onderhoud
- Vergoeding voor waardevermindering

Jaarlijks terugkerende kosten:

- Grondslag zoals uitgewerkt naar Europese wetgeving (zie ook tool 4)
- Jaarlijkse beheerskosten
- Vergoeding voor opbrengstderving
- Stimuleringspremie van maximaal 20%

Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds

Bij het opstellen van de begroting zijn de volgende overwegingen belangrijk:

- Bovengenoemde grondslag is in niet alle situaties afdoende voor duurzaam beheer. Het is niet altijd op voorhand te zeggen of en wanneer aankoop wenselijk is, of opbrengstdervingen kunnen onduidelijk zijn. Tool 5 gaat nader in op andere grondslagen en wanneer deze wellicht beter geschikt zijn, bijvoorbeeld met betalingen op basis van offerte, producentenanimo of een beurs.
- Door verschillende vormen van vermogensbeheer en financiering kunnen eenmalige kosten over meer jaren worden uitbetaald, of meerjarige kosten eenmalig worden afgekocht. Ook kunnen verschillende soorten kosten in aparte regelingen, eventueel met aparte financiers, worden ondergebracht. Zie kader en afstemming op EU-beleid (tool 4).
- Betaling naar prestatie (output) in plaats van inspanning (input) nodigt uit tot creatieve manieren om deze prestatie te leveren en kan kosten effectieve oplossingen genereren. 'Harde natuurwaarden' zoals aantal broedparen of aantal soorten planten laten zich echter moeilijk sturen. En een beloning lager dan de berekende inspanning kan veel potentiële deelnemers afschrikken.
- Als kosten worden (voor)gefinancierd in de vorm van een lening, dan leveren rente en afbetaling na verloop van tijd ook weer inkomsten op. Hetzelfde geld kan meerdere keren worden benut. Dergelijke constructies past Nationaal Groenfonds toe voor natuuraankopen en –beheer voor de Ecologische Hoofd Structuur.

Voorbeelden jaarlijkse bestedingen

Pilot Zwolle: onderscheid wordt gemaakt in exploitatiefonds (om exploitatietekorten te dekken) en een investeringsfonds (om geld voor investeringen voor te schieten). Het exploitatietekort is berekend op 1 miljoen euro voor tien jaar. De berekeningswijze gebaseerd op vastgestelde exploitatievormen (verbrede landbouwproductie, landschapsbedrijf, graasdierbedrijf). Geld is ook nodig voor flankerende activiteiten: buurtchapcentrum, informatiecentrum, kaaswinkel/zorgboerderij, permanente communicatie).

Organisatiekosten

Globale kostenposten zijn:

- Directie, uitvoering en administratie van het fonds
- Bestuur, toezicht en adviseurs
- Fondsenwerving
- PR en voorlichting
- Vermogensbeheer
- Monitoring van de resultaten

Dit zijn veelal vaste kosten; echter ook hier zijn verschillende taken uit te besteden en daarmee variabel te maken.

Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds

Tips!

- *Een gemeente kan in elke fase (initiatief, ontwerp, uitvoering) van een landschapfonds bijdragen in de vaste kosten, bijvoorbeeld door een coördinator te betalen. Deze kan betaald worden uit ofwel reguliere budgetten (als de coördinator reguliere taken van de gemeente overneemt), ofwel uit de subsidie voor het Landschapsonwikkelingsplan, ofwel uit latere inkomsten (de coördinator verdient zichzelf terug). Een coördinator kost ongeveer 70.000 Euro per jaar, inclusief huisvesting en bureaunkosten.*
- *Het fonds kan het vermogensbeheer uitbesteden in plaats van het zelf te doen. Vraag offertes aan bij plaatselijke banken/vermogenbeheerders of het Nationale Groenfonds.*
- *Reserveer een speciaal budget om inventieve ideeën die niet aan de standaardvoorwaarden voldoen te kunnen vergoeden, ze kunnen leiden tot een heel andere en wellicht goedkopere wijze van beheer of combinaties met andere gebruiksfuncties van het gebied.*

3.3 Potentieel beschikbare middelen

Het vinden van (nieuwe) middelen vergt creativiteit: wie kunnen belangen hebben bij natuur en landschap (zie tool 2), zouden ze er geld voor over hebben, besparen ze andere uitgaven, welke vorm van financieren vinden ze aantrekkelijk, op welke manieren (media en inhoud/symbolen) bereik je ze het best (handleiding communicatie). Hieronder volgt een kort overzicht van mogelijke bronnen.

Publiek geld uit algemeen budget of al geormerkte posten

Publiek geld kan afkomstig zijn van gemeenten, provincies, waterschappen, rijk en de Europese Commissie. Elke instelling stelt eigen eisen aan de besteding van middelen. Coördinatie van de inzet van de verschillende instellingen lijkt een te hoog gegrepen ambitie voor een landschapfonds. Een onoverkomelijk obstakel kan bijvoorbeeld zijn dat de Europese Commissie als co-financier van natuur en landschapdoelen in Nederland maar twee betaalorganen accepteert (zie tool 4). Daarom kan het verstandig zijn als landschapfonds een niche te zoeken naast bestaande regelingen die in het gebied van toepassing zijn. Speciale budgetten die mogelijk inzetbaar zijn zijn bijv. Leader+, POP-gelden, GIOS-gelden

Fiscale voordelen voor landschapsbeheerders

Afhankelijk van de rechtsvorm en de gekozen modaliteiten zijn verschillende fiscale regels van toepassing op het verwerven van fondsvermogen en op de besteding daarvan (zie tool 1). Particulieren die grond kopen en daarop bos aanplanten kunnen vrijstelling krijgen van overdrachtsbelasting mits de aanplant binnen een jaar is gerealiseerd. Dat scheelt 6% van de kosten. Vrijstelling van successie- en schenkingsrechten bij erfenissen is ook mogelijk. Een derde mogelijkheid is verlaging van de WOZ-waarde. Daardoor dalen de onroerendzaakbelasting (OZB), de waterschapsheffing en de fiscale bijtelling eigen woning van particuliere eigenaren van natuur en landschap. Nadere informatie is te verkrijgen bij de Belastingdienst.

Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds

Publiek geld gekoppeld aan belanghebbenden

Om nieuwe bronnen te genereren bij overheden moet ook voor de overheid het belang duidelijk zijn. Als (een flink deel van) de 'achterban' profijt krijgt van het fonds (aantrekkelijk en toegankelijk groen) zijn zij eerder bereid bij te dragen aan het fonds. Dit resulteert in verplichte bijdragen van belanghebbenden. Voordelen boven vrijwillige bijdragen zijn:

- inning kan relatief eenvoudig zijn
- alle gebruikers/belanghebbenden betalen mee (er zijn geen "freeriders")

Voorbeelden zijn:

- *Ontwikkelingstax: bedrijven, projectontwikkelaars, huizenbezitters dragen van de winst die zij maken op grondverkoop een deel af aan het landschapsfonds.*
- *Onroerende Zaak Belasting: het groen in het nabije buitengebied draagt bij aan het woonplezier en aan de waarde van het huis.*

Privaat geld

Privaat geld wordt uiteraard op vrijwillige basis geworven, al zijn er toeslagen of heffingen op producten denkbaar die ten goede komen aan een landschapsfonds. De werving kan veel inzet en energie vragen en het is moeilijk de inkomsten een continue basis te geven. Aan de andere kant gaat er enorm veel geld naar goede doelen in de vorm van giften en sponsoring. Voorbeelden van fondswerving uit privaat middelen zijn:

- Streekproducten en Opslag op streekproducten en arrangementen. Bij gecertificeerde arrangementen streekproducten is al sprake van landschapsverplichting. Afnemers (burgers) investeren zo dus direct in natuur en landschap.
- Sponsoring. Bijdrage van bedrijven met eisen aan de prestatie en tegenprestatie (zoals publiciteit). Meerjarige contracten of een eenmalige investering (bijvoorbeeld uit de winst). Het bedrijf krijgt goede naam en exclusieve rechten. Betreft aftrekbaar bedrijfskosten (zie Sponsorhandleiding). Recreatie- of horecabedrijven kunnen geïnteresseerd worden vanwege de directe betekenis van het omringend landschap voor hun bedrijf, als recreatief medegebruik mogelijk is.
- Adoptie. Bijdrage aan een concrete activiteit/object (zoals diersoort of landschapselement), waarvan een deel bestemd is voor het fonds. Adoptie vergt een langdurige en nauwe relatie tussen burgers en initiatiefnemers (bijvoorbeeld excursies en persoonlijk contact). Adoptie is ook aantrekkelijk voor groepen (zoals scholen en verenigingen, vaste recreanten of recreatie- of horecabedrijven). (zie bijlage adoptiehandleiding).
- Bestemmingsrekening. (Lokale) sympathisanten dragen bij aan het fonds met (een deel van) de rente van een speciale rekening. Zij krijgen daar (in plaats van belastbare rente) bepaalde gunsten voor terug (zoals gratis toegang, medezeggenschap). Deze vorm van fondswerving sluit aan bij 'vrienden van ...'-constructies.
- Publieksacties. Deze richten zich op het grote publiek in de regio, maar kunnen ook interessant zijn voor bedrijven vanwege 'goodwill'. Voorbeelden zijn collectes, direct mailings, loterijen, radio- en tv-acties.
- Giften en legaten. Deze worden gegeven zonder dat er een tegenprestatie wordt verlangd. Eenmalige giften zijn beperkt fiscaal aftrekbaar. Meerjarige giften zijn bijna geheel aftrekbaar (mits notarieel vastgelegd).

Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds

Publiek-private samenwerking (PPS)

Samenwerking tussen bedrijven en overheid in bepaald project kan leiden tot mede-investeringen van bedrijven in het landschap. Overwegingen voor bedrijven zijn marktpositie, maatschappelijke doelen en medezeggenschap bij gebiedsontwikkeling, gekoppeld aan sterker economische functies (zie ook Rood voor Groen hieronder). PPS is echter niet geschikt om overheidstekorten mee te dekken. Wel kan het bijdragen aan nieuwe kennisbenutting, vermindering van risico's, efficiencywinst, doorbreken van blokkades in grondverwerving en een betere prijs-kwaliteitsverhouding. Aan PPS zitten ook nadelen zoals vraagstukken hoe om te gaan met openbare aanbestedingen. Meer informatie is te vinden op www.ppsgroen.nl

Vermogensbaten

Bovenstaande bronnen lenen zich vooral voor inkomsten die snel resultaat moeten opleveren, elke euro die binnenkomt moet snel worden uitgegeven. In sommige gevallen is het echter aantrekkelijk om baten van een op te bouwen vermogen te benutten. Het grote voordeel hiervan is dat het lange-termijn beheer van natuur en landschap minder afhankelijk kan worden van subsidieregelingen, politieke stokpaardjes en modegrillen van private partijen.

Er moeten uiteraard wel mogelijkheden zijn om een vermogen op te bouwen. Dit kan bijvoorbeeld met:

- Rood voor Groen constructies. Behalve rood voor wonen kan hierbij ook gedacht worden aan paars (bedrijven –en kantorenterreinen), oranje (recreatie-elementen), blauw (drinkwatervoorziening, waterberging), bruin (delfstoffenwinning), geel (intensieve land- en tuinbouw die wil uitbreiden), grijs (infrastructuur met natuurcompensatie), groen (eigen middelen van natuurorganisatie, uitgifte CO2-certificaten voor bosaanleg). Zie www.ppsgroen.nl.
- Opbrengsten van grote eenmalige verkopen gericht inzetten voor natuur en landschapsbeheer door storting in fonds.
- Inzetten grond of opbrengsten van eigen grond van een gemeente.

De vermogensbeheerder zal afhankelijk van het risicoprofiel van het fonds het vermogen kunnen beleggen in liquiditeiten, obligaties, vastrenterende waarden of aandelen. Beleggingsrisico's kunnen eventueel met een verzekering worden afgedekt, zodat het fonds jaarlijks over een bepaald gegarandeerd bedrag kan beschikken. Het risico is dan lager, het rendement veelal ook.

Voorbeelden inkomstenbronnen

De zes deelnemende gemeenten in het Landschapzorgsysteem Noordoost Twente dragen jaarlijks een vast bedrag bij aan het wegwerken van achterstallig onderhoud aan landschapselementen zoals houtwallen. De provincie Overijssel verdubbelt dat bedrag uit een provinciale subsidieregeling voor landschap onderhoud (Rolo).

Pilot Zwolle: een storting in het fonds is toegezegd door gemeenten, Staatsbosbeheer (GIOS-geld) en (onder voorbehoud) Vitens. Verdere potentiële donoren moeten worden opgespoord via het marktonderzoek (zie tool 2).

Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds

Tips!

- *Zorg voor een redelijke verhouding tussen de inspanning om inkomsten te verkrijgen en de inkomsten zelf. Ga bijvoorbeeld uit van het goeden doelen criterium van 80-20.*
- *Reserveer een deel van het opgebouwde vermogen als 'vrij vermogen', dat kan worden gebruikt voor voorfinanciering bij lange goedkeuringstrajecten bij een andere regeling of cofinanciering.*
- *Breng eventuele risicovolle activiteiten onder in een aparte rechtspersoon.*
- *Een overzicht van subsidies van rijksoverheid en EU biedt de brochure Toolbox financiering van groen om de stad (kennismarkt 18 september 2003) van de Dienst Landelijk Gebied.*

3.4 Bepalen van financiële doelen

Als de verwachte beschikbare en benodigde middelen sterk verschillen, dan moeten er nadere afwegingen worden gemaakt. Het kan noodzakelijk zijn de inhoudelijke doelen bij te stellen. Voordat dat nodig is, kunnen de volgende aspecten worden verkend.

Fasering

Het is wenselijk na te gaan welke doelen prioriteit hebben, vanuit oogpunt van bedreiging, of vanuit de vraag:

- Planontwikkeling of uitvoering
- Welke geografische deelgebieden
- Welke type natuur of landschapselementen

Het kan heel strategisch zijn om vanuit een groeimodel te denken: er is eerst meer procesgeld nodig, later meer uitvoeringsgeld. Dit kan andere donoren aanspreken. Echter het kan ook wervend werken om al in een vroeg stadium met uitvoering te beginnen: het landschapsfonds wordt zichtbaar 'met de schop in de grond'.

Cofinanciering

Cofinanciering kan de hoeveelheid extra benodigde middelen uiteraard drukken. De meest simpele vorm is een beheerder van een natuur- of landschapselement, als eerste belanghebbende, te vragen zelf een deel mee te financieren. Maar het is uiteraard ook denkbaar dat andere organisaties/overheden bijdragen aan de kosten. Zie verder ook publiek-private samenwerking in hoofdstuk 4.3.

Tool 3: Bepalen van de financiële doelen van het fonds

Voordelen:

- Multiplier effect: met relatief weinig geld wordt veel natuur en landschap gerealiseerd; inzet van geld uit het fonds, kan partijen over de streep trekken mee te financieren (voorbeeld Alblasserwaard-Vijfheerenlanden).

Nadelen:

- Afstemmen op voorwaarden van andere regeling is nodig.
- Veelal moet uitvoerder langs meerdere loketten, met verschillende tijdspaden.
- Sommige regelingen laten zich niet of beperkt combineren (soms is stapeling verboden).

Inkomsten in natura

Naast geld kunnen ook grond, materialen of arbeid worden ingezet ten behoeve van natuur- en landschapsbeheer. Voorbeelden:

- Grondinzet van bijv. gemeenten zelf (St. IJssellandschap, gem. Zwolle).
- Benutten van grond in particuliere eigendom van bijvoorbeeld niet-agrarische grondeigenaren, recreatiebedrijven.
- Projecten met (vaste) recreanten van recreatiebedrijven.
- Opzet grondbank of grondruilen (Duinboeren).
- Inzet arbeid door vrijwilligers, door bedrijven die dit soort werk normaal uitvoeren, of juist als bijzonder project willen steunen (kantoormensen naar buiten).
- Levering van materiaal door bouwondernemingen en aannemers.
- Verrichten van klein onderhoudswerk door bouwondernemingen en aannemers.

De rijksoverheid en de EU stellen voorwaarden aan de wijze van financiering. Dit geldt zeker als ze zelf meefinancieren, maar ook als er sprake kan zijn van steun door de overheid (ongeacht welke) aan ondernemers (particuliere bedrijven).

In veel gevallen zal een landschapsfonds aan deze voorwaarden moeten voldoen. Daarnaast willen alle donoren, of ze nu publiek of privaat zijn, weten of de gelden nuttig en efficiënt worden besteed. Er is dus een vorm van toezicht nodig dat het vertrouwen heeft van alle donoren.

In deze tool worden deze twee onderwerpen aan elkaar gekoppeld:

- Hoe kan een fonds voldoen aan voorwaarden met betrekking tot besteding en toezicht van rijks- en EU-overheid?
- Hoe organiseer je democratische legitimering en toezicht: via gekozen bestuurders of via maatschappelijke vertegenwoordiging?

4.1 Voorwaarden die rijks- en EU-overheid stellen

Comptabiliteitseisen

In algemene zin regelt de comptabiliteitswet hoe met overheidsgeld van de EU en het rijk moet worden omgegaan. Van belang voor landschapsfondsen is het zogenaamde kasstelsel. Dit komt er op neer dat de door de overheid uitgegeven subsidies aan partijen ook door die partijen moeten worden uitgegeven. Concreet betekent dit voor een landschapsfonds dat zij binnengehaalde publieke rijks- en EU-gelden niet mag gebruiken voor het creëren van een 'sjaarpot', waarmee bijvoorbeeld van het rendement allerlei uitgaven worden gedaan.

Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen

Een landschapsfonds moet dus kunnen aantonen dat publieke gelden die bij haar binnenkomen ook weer worden uitgegeven. Dit geldt echter niet voor provinciale en gemeentelijke overheden (ook al krijgen zij hun geld van de rijksoverheid).

Stapelning van gelden met andere regelingen is mogelijk, tenzij expliciet in regelingen staat aangegeven dat het niet mag. Een landschapsfonds kan dus voor het genereren van een geldstroom gebruik maken van verschillende regelingen. Voor natuur en landschapsbeheer bijvoorbeeld uit het Programma Beheer.

EU-staatssteunregeling

In het EG-verdrag zijn bepalingen opgenomen die de verlening van staatssteun door de lidstaten in goede banen moet leiden. Hoofddregel is dat alle staatssteun verboden is. Het verdrag biedt echter de mogelijkheid af te wijken van deze hoofddregel. Hiertoe is vereist dat het voornemen tot de invoering (of de wijziging) van een steunmaatregel ter goedkeuring aan de Europese Commissie wordt voorgelegd. De steunmaatregel mag pas ten uitvoer worden gelegd indien de Europese Commissie haar goedkeuring heeft gehecht aan de maatregel.

De Europese Commissie heeft haar beleid met betrekking tot de goedkeuring van steunmaatregelen neergelegd in verschillende documenten. Voor de landbouwsector zijn van belang de 'Communitaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouwsector' (gepubliceerd in PbEG 2000, C28).

Staatssteun

Artikel 87 van het EG-verdrag geeft in het eerste lid de omschrijving van staatssteun. Het komt er op neer dat onder staatssteun wordt verstaan: 'elk voordeel dat door de overheid aan bepaalde ondernemingen of producties wordt toegekend'.

De omschrijving valt uiteen in vier elementen:

1. de steun wordt met staatsmiddelen bekostigd.
2. de steun wordt verleend aan bepaalde ondernemingen of producties.
3. de mededinging wordt vervalst of dreigt te worden vervalst.
4. de steun beïnvloedt het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig.

De eerste drie elementen hebben betrekking op de vraag of een maatregel staatssteun inhoudt of niet. Het vierde element houdt verband met de vraag of de steunmaatregel geoorloofd is.

Het doet er niet toe onder welke benaming de steun wordt verleend. Elke handeling van de overheid die aan alle vier de elementen van de omschrijving voldoet, is staatssteun. Staatssteun kan daarom in vele vormen voorkomen (subsidies, rentevergoedingen, staatsgaranties voor opgenomen leningen – borgstelling -, belastingfaciliteiten).

Kort gezegd, is staatssteun elk voordeel in geld of goed dat een onderneming of marktpartij van een overheid krijgt. Een steunmaatregel is niet alleen subsidie, maar ook een belastingvoordeel, een gratis cursus, een door de overheid betaalde verzekering of een lening van de overheid met gunstige voorwaarden. Of er inderdaad sprake is van staatssteun, kan met de volgende vuistregel achterhaald worden.

Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen

Een voordeel in geld of anderszins is staatssteun als:

- de ontvanger een ondernemer is of commerciële activiteiten verricht, en
- de ontvanger daarmee een voordeel heeft bij het voeren van zijn onderneming of bij het uitoefenen van zijn commerciële activiteiten.

Het begrip overheid omvat niet alleen de rijksoverheid, maar ook decentrale overheden als provincies, waterschappen en gemeenten. Ook steunmaatregelen die afkomstig zijn van door de overheid ingestelde of aangewezen publiek- of privaatrechtelijke beheersorganen, moeten worden beschouwd als staatssteun. Voorwaarde is hiervoor wel dat de middelen waaruit de steun wordt bekostigd, uiteindelijk door de overheid ter beschikking moeten zijn gesteld. Tevens vallen ook steunmaatregelen die afkomstig zijn van privaatrechtelijke instellingen waarin de overheid op enigerlei wijze doeltreffend invloed uitoefent, onder de werking van artikel 87 van het EG-verdrag. Dit kan bijvoorbeeld doordat de bestemming van gelden uit privaatrechtelijke fondsen uiteindelijk door de overheid moet worden goedgekeurd. Ook valt hierbij te denken aan begunstigende maatregelen van een instelling die niet tot de overheid behoort, die worden genomen omdat de overheid daarop aanstuurt of daarover meebeslist.

Uiteindelijk bepaalt de Europese Commissie in Brussel of steun mag worden gegeven. Pas als de Europese Commissie akkoord is gegaan, kan een overheid het geld uitkeren of het voordeel geven. De Europese Commissie geeft via structuurfondsen, het garantiefonds voor de landbouw en andere fondsen, geld voor bepaalde projecten in de verschillende landen. De Europese staatssteunregels zijn in deze gevallen niet of niet helemaal van toepassing. Hoe deze regels precies werken, staat vermeld in de speciale Europese voorschriften voor deze fondsen.

Grondslagen voor betalingen voor natuur en landschap

Van belang voor de betalingen voor natuur en landschap is verder vooral verordening 1257/1999 ('kaderverordening plattelandontwikkeling'). Deze verordening geeft niet alleen aan onder welke voorwaarden en voor welke soorten van steun medefinanciering uit de Europese structuurfondsen mogelijk is, maar ook onder welke voorwaarden steun zonder medefinanciering door de EG – dus uitsluitend bekostigd uit nationale middelen – mag worden verstrekt, voor zover het gaat om nationale steun die is gelegen op terreinen die door deze verordening worden bestreken.

In beginsel wil de Europese Commissie van elke euro overheidsgeld kunnen vaststellen hoe deze op bedrijven terecht komt, waarvoor zij wordt toegekend en of er geen verkapte exploitatiesteun wordt gegeven. Met betrekking tot de grondslag voor de uitkering uit een landschapsfonds voor beheer van natuur en landschap gaat het EU-kader uit van een vergoeding voor inkomstenderving, extra kosten en een 'bonus' van ten hoogste 20%.

4.2 Hoe is goedkeuring in staatssteunregeling te verkrijgen?

Een overheid die steun wil geven zal over het algemeen zijn plan om steun te geven moeten aanmelden bij de Europese Commissie. Een overheid moet altijd melden wanneer er een kans is, hoe klein ook, dat bepaalde bedrijven zullen worden benadeeld ten opzichte van andere bedrijven of dat de handel op de Europese markt zal worden beperkt of vertraagd. Voor sommige typen bedrijven is het zelfs zo dat de Europese Commissie heeft bepaald dat de kans op benadeling van bedrijven of handelsbeperkingen zo groot is, dat een overheid een plan om steun te verlenen altijd moet melden. Dit geldt zelfs voor relatief kleine bedragen (bijvoorbeeld lager dan 100.000,- euro). Het gaat dan onder andere om bedrijven in landbouw en visserij en bedrijven die zich bezighouden met de verwerking van landbouw en visserijproducten.

De Europese Commissie krijgt alle Nederlandse steunmaatregelen aangemeld door de Nederlandse vertegenwoordiger bij de Europese Unie in Brussel. Deze vertegenwoordiger krijgt alle steunmaatregelen weer doorgestuurd van de verschillende Nederlandse ministeries die hun eigen steunmaatregelen en de steunmaatregelen van andere overheden zoals productschappen of gemeenten met een meldingsbrief en een puntsgewijze samenvatting van de steunmaatregel aanmelden. Een gemeente zal bijvoorbeeld een meldingsbrief over een steunmaatregel naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijk relaties moeten sturen, die deze brief dan weer doorstuurt naar de Nederlandse vertegenwoordiger. Voor het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid zorgt de Directie Juridische Zaken voor de meldingsbrief en het doorsturen naar Nederlandse vertegenwoordiger. Alle brieven over een steunmaatregel worden tijdens de hele procedure op deze wijze over en weer gestuurd.

Nadat de Europese Commissie een aanmeldingsbrief heeft ontvangen, heeft zij twee maanden de tijd om de steunmaatregel te onderzoeken. De Commissie kan vragen stellen waar de betrokken overheid via de Nederlandse vertegenwoordiger op moet antwoorden. Elke keer dat de Europese Commissie vragen stelt, krijgt zij opnieuw twee maanden de tijd voor haar onderzoek, nadat zij het antwoord heeft gekregen van de Nederlandse vertegenwoordiger. In sommige gevallen besluit de Commissie een zwaar onderzoek in te stellen, omdat zij het vermoeden heeft dat de steunmaatregel bepaalde bedrijven gaat benadelen of de handel gaat belemmeren. Zo'n onderzoek is openbaar en kan anderhalf jaar of langer duren. Nadat de Europese Commissie haar onderzoek rond heeft, neemt zij een beschikking waarin de aangemelde steunmaatregel wordt goedgekeurd of afgekeurd. Soms worden er aan een goedkeuring voorwaarden gekoppeld.

Nieuwe fondsconstructies en betalingsgrondslagen zijn niet bij voorbaat kansloos. Verkrijgen van goedkeuring vergt echter wel een uitvoerig begeleidingstraject bij de aanbieding aan de Commissie. Als lidstaten komen met – ook voor de Commissie – totaal nieuw concepten is dat niet alleen voor betrokken lidstaten, maar ook voor de Commissie een zoeken naar de juiste weg om een goed oordeel te kunnen vellen. Dat daarmee veel tijd gemoeid kan zijn, is zeker. Het helpt echter enorm om van het begin af zo open en coöperatief mogelijk te zijn naar de Commissie toe en niet de EU te beschouwen als een externe, niet beïnvloedbare tegenkracht, zoals vaak gebeurt.

Als een overheid een goedgekeurde steunmaatregel wil veranderen door een groter bedrag te willen geven,

de voorwaarden voor de steunverlening te versoepelen of de duur van de steunmaatregel te verlengen, moet deze overheid de wijziging aan de Europese Commissie voorleggen. De procedure is hetzelfde als bij een nieuwe steunmaatregel.

Afkeuring van een aangemelde steunmaatregel betekent dat de steunmaatregel niet mag worden uitgevoerd, wat vooral betekent dat geen geld mag worden uitbetaald of dat het voordeel niet mag worden gegeven. Als de steunmaatregel al wel is uitgevoerd, omdat er bijvoorbeeld is uitbetaald, dan moet de overheid dit geld met rente bij de ondernemer terughalen. De Commissie kan een controle bezoek afleggen bij bedrijven en personen die steun hebben ontvangen. Ook kan de Europese Commissie informatie opvragen bij de Nederlandse overheden (die verplicht zijn om deze informatie te verstrekken). De commissie start dan een onderzoek. Zo'n onderzoek wordt meestal gestart wanneer de Commissie klachten of informatie van concurrenten of andere landen heeft gekregen. Daarnaast vraagt de Europese Commissie aan de regeringen van de lidstaten van de Europese Unie om een jaarlijks verslag over alle steunmaatregelen die door de overheden van dat land worden toegepast.

Voor het verkrijgen van goedkeuring voor een steunmaatregel, kunnen op grond van de praktijk de volgende vuistregels worden toegepast:

1. Hoe meer de steunmaatregel de Europese regels en eisen overneemt en naleeft, hoe groter de kans op goedkeuring.
2. Exploitatiesteun (namelijk steun voor normale bedrijfsvoering van een bedrijf) wordt bijna nooit goedgekeurd.
3. Staatssteun voor investeringen in capaciteitsuitbreiding, terwijl er overproductie in de betrokken bedrijfssector is, wordt niet of nauwelijks goedgekeurd.
4. Staatssteun voor het compenseren van milieuschade die door het bedrijf is aangericht, wordt niet goedgekeurd, omdat dit in strijd is met het idee dat de vervuiler voor deze schade moet betalen.
5. Steun voor het redden van een onderneming die bijna ten onder gaat, zal niet worden goedgekeurd, tenzij er een sanerings- en reddingsplan is.

Opzet van een nieuwe fondsconstructie

In deze paragraaf wordt een mogelijke opzet van een fondsconstructie besproken. Het is een constructie die zich nog niet in de praktijk heeft bewezen, maar die tot stand is gekomen tegen de achtergrond van problemen en knelpunten in de huidige praktijk van bestaande - andere - fondsconstructies. Op basis van de EU-kaders en het rijkskader ten aanzien van subsidieregelingen zijn door het LEI vier voorbeelden van fondsconstructies geanalyseerd is een concept ontwikkeld voor een fondsconstructie (A. van der Ham, G.S. Venema en G.J.F. van den Elzen 2002).

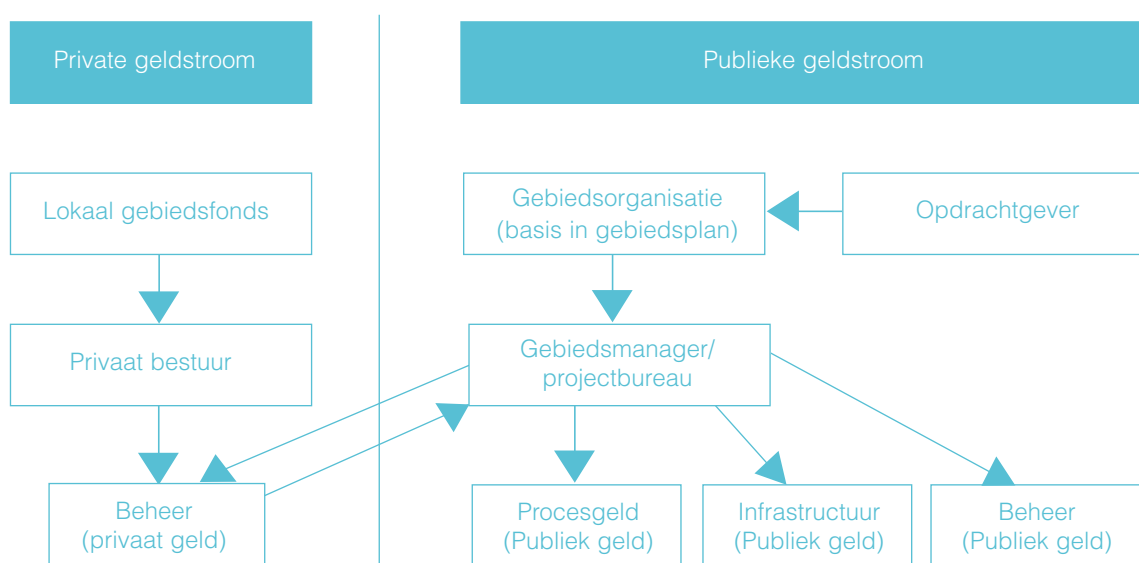
Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen

De opzet van het fonds is steeds dat het natuur- en landschapsbeheer zowel uit publieke als uit private geldstromen wordt gefinancierd. Private en publieke geldstromen dienen in de fondsconstructie strikt gescheiden te blijven. De opzet moet zo transparant zijn, dat hierover geen twijfel ontstaat. Want bij twijfel zal volgens de Europese staatssteuntoets privaat geld aangemerkt worden als publiek geld.

En publiek geld voor beheer is onderhevig aan de staatssteuntoets. Het private geld kan ook niet worden geïnd door gebruik te maken van heffingen of belastingen. Het private geld moet op zakelijke gronden en op vrijwillige basis worden verkregen. Het publieke geld komt uit belastingen of subsidies die een sterke relatie hebben met het doel: ontwikkeling van het gebied. Het kan dan gaan om regionale en/of lokale belastingen en heffingen, die worden gebruikt voor de verdere ontwikkeling van het gebied. Deze publieke geldstroom kan worden aangevuld door geld van bovenregionale publieke lichamen, zoals de nationale en Europese overheid. Een voorbeeld is de Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid-regeling. Een deel van het natuur- en landschapsbeheer kan worden betaald uit publieke geldstroom. Een voorbeeld is financiering uit het Programma Beheer.

De nieuwe fondsconstructie biedt de mogelijkheid dat het private en het publieke domein afzonderlijke projecten financieren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen investeringen in infrastructuur, procesgeld en beheer. Vanwege de voorwaarden van het Europese steunkader ligt het voor de hand dat het publieke geld wordt gebruikt voor investeringen in infrastructuur en procesgeld en dat het private geld wordt besteed aan beheer.

Financieringsconstructie met strikt gescheiden private en publieke geldstromen

Bron: Van der Ham, Venema en van den Elzen, 2002: 46

Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen

In de figuur blijkt dat beheer zowel uit de private als uit de publieke geldstroom kan worden gefinancierd. Het gaat hier echter wel om verschillende vormen van beheer. Bij het publieke geld gaat het om beheer volgens bestaande overheidssteunmaatregelen, zoals Programma Beheer. Bij beheer door privaat geld gaat het om initiatieven van bijvoorbeeld boeren, recreanten, horeca, bewoners, waterbeheer, recreatie en natuurverenigingen. Het kan dan gaan om bijvoorbeeld leden van een agrarische natuurvereniging die bepaalde diensten aanbieden en waar lokale private partijen een bepaald bedrag tegenover stellen. Het kan ook gaan om donaties of bijdragen van particuliere of charitatieve stichtingen en fondsen.

Om het realiseren van doelen te ondersteunen kunnen publieke actoren een deel van hun inzet realiseren door 'procesgeld'. Bijdragen aan procesgeld geeft publieke partijen de mogelijkheid bij te dragen zonder dat er sprake is van een staatssteuntoets. Het is daarom beter dat de bijdrage van private partijen worden ingezet voor beheer.

Procesgeld

Met 'procesgeld' wordt bedoeld geld dat wordt aangewend om een proces op gang te brengen en/of in stand te houden. Het 'procesgeld' heeft als doel het gebiedsplan een vast strategisch fundament te geven, gericht op continuïteit. Beheerders zullen dan bijvoorbeeld sneller kiezen voor een lange termijn ontwikkeling van hun agrarisch bedrijf, die uitgaat van de integratie van landbouw met landschap en natuur op bedrijfsniveau. Voorbeelden van besteding van procesgeld zijn: onderzoek, haalbaarheidsplannen, communicatie en businessplannen.

4.3 Hoe organiseer je democratische legitimering en toezicht

Democratische legitimering speelt vooral een rol bij de publieke geldstroom. Toezicht speelt zowel bij de publieke als de private geldstroom. In de hier voorgestelde opzet van een fondsconstructie zijn een aantal zaken die democratische legitimering en toezicht ondersteunen. Bij de publieke geldstroom gaat het om bijdragen die via bestaande overheidsregels worden toegekend. Deze overheidsregels zijn binnen het Nederlandse democratische bestel tot stand gekomen. In die zin mag worden aangenomen dat er sprake is van democratische legitimering. Als het gaat om legitimering op een meer lokaal niveau, dan is het ontwikkelen van een gebiedsplan en daarvan afgeleid een gebiedscontract (waar verschillende partijen hun bijdrage en commitment aan hebben gegeven), een instrument om de democratische legitimering te verstevigen. Voorwaarde is dan wel dat de uitvoering van het gebiedsplan en het gebiedscontract een centrale rol speelt in het landschapsfonds en dat voor de ontwikkeling van het gebiedsplan een proces is gevolgd waarin de verschillende partijen voldoende aan bod zijn gekomen (tool 1).

Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen

Publieke geldstroom

Opdrachtgever

Opdrachtgevers kunnen gemeenten, provincies of het rijk zijn, afhankelijk van het gebied, de omvang en daarvoor welke publieke middelen worden ingezet. Lokale en provinciale opdrachtgevers zijn vertegenwoordigd in een gebiedsorganisatie.

Gebiedsorganisatie

De gebiedsorganisatie coördineert de activiteiten en legt contacten tussen verschillende partijen om initiatieven te ondersteunen. De basis vormt het gebiedsplan. Van belang is dat er op dit niveau coördinatie plaatsvindt tussen de publieke geldstroom en de private geldstroom. Dit kan door vertegenwoordiging vanuit de gebiedsorganisatie in het bestuur van het private gebiedsfonds en vice versa. Zie voor organisatorische aspecten tool 1.

Fondsmanager en landschapscoördinator

De fondsmanager is gemandateerd vanuit de gebiedsorganisatie en heeft als belangrijkste taak het organiseren c.q. aanboren van privaat en publiek geld ten behoeve van (co-)financiering voor projecten voor het realiseren van doelstellingen gebiedsplan. Eventueel kan naast een fondsmanager een landschapscoördinator worden ingezet voor de beheerprojecten die vanuit het private gebiedsfonds worden gefinancierd. De fondsmanager en de landschapscoördinator worden gefinancierd uit de zogenaamde procesgeld, die onder de voorwaarden vallen van de staatssteuntoets.

Drie publieke geldstromen:

- **Procesgeld:** Facilitatie en daarmee stimulering van initiatieven, zoals bijvoorbeeld het aanstellen van de fondsmanager en de landschapscoördinator en het bevorderen van interactieve planvorming.
- **Infrastructuur:** Ondersteuning van private initiatieven door verzorging van de infrastructuur met publieke geldstromen. Bijvoorbeeld, de aanleg van een fietspad, wandelpad en groen blauwe dooradering. De inkomsten voor deze geldstroom worden verworven via regionale en lokale middelen (gemeente, provincie, waterschap) uit bijvoorbeeld ontgrondingsheffing, waterschapslasten, precariorecht, OZB, aangevuld met nationale en Europese gelden, bijvoorbeeld SGB, Programma Beheer, erfpacht, aankoopmiddelen en landinrichting (zie tool 3).
- **Beheer:** Bijdragen ter stimulering van het beheer van natuur- en landschap door nationale en Europese overheden (zoals nu Programma Beheer).

Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen

Private geldstroom

Lokaal gebiedsfonds

Het lokale gebiedsfonds heeft eigen doelen, maar deze zijn wel afgestemd met het gebiedsplan, zodanig dat er geen conflicterende doelen zijn. Het lokale gebiedsfonds beheert het private geld.

Bestuur gebiedsfonds

Het bestuur bestaat uit de private partijen die participeren in het gebiedsfonds en een vertegenwoordiging uit de gebiedsorganisatie. Het bestuur is verantwoordelijk voor het beheer van de gelden in het fonds. Voor de organisatie van projecten kan zij de inzet inhuren van de landschapscoördinator.

Beheer

Het geld uit het lokale gebiedsfonds wordt besteed aan beheer. Dit kan zijn initiatieven tussen bijvoorbeeld boeren, recreanten, horeca, bewoners, waterbeheer, recreatie- en natuurverenigingen. In principe geheel gefinancierd uit private geldstromen. Ook kan een deel van de private geldstroom komen van reeds bestaande private geldbronnen als particuliere/charitatieve stichtingen en fondsen en ad hoc geld genererende coalities.

Tips!

In de hier voorgestelde opzet is het cruciaal dat de onderlinge afstemming van de gescheiden geldstromen plaatsvindt middels wederzijdse vertegenwoordigingen in het fondsbestuur en in de gebiedsorganisatie en door de inzet van een landschapscoördinator voor zowel de publieke als de private projecten. Op deze wijze vindt op strategische niveau en op operationeel/tactisch niveau onderlinge afstemming plaats.

Daarnaast geldt dat de voorgestelde opzet vooral op hoofdlijnen is uitgewerkt. Er dienen nog veel zaken verder uitgewerkt en uitgezocht te worden:

- *Zo dient bekeken te worden onder welke voorwaarden beheer vanuit private geldstromen niet conflicteert met beheer uit publieke geldstromen en welke regelingen er zijn die dit toestaan. Bijvoorbeeld de 'Rood voor Groen'-regeling die particulieren onder voorwaarden planologische ruimte biedt om particulier geld aan te trekken voor kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied. Ook dient gekeken te worden naar de natuurcompensatieregeling door particulieren (de private geldstroom) voor agrarisch natuurbeheer bij grote natuurbeheerprojecten. De gelden worden in een (lokaal) fonds gestopt, waarmee een lijfrente wordt gekocht met jaarlijkse uitkeringen voor natuurbeheer.*
- *De ontwikkeling van een administratief systeem. Elke uitgegeven euro moet kunnen worden verantwoord. Als in de verantwoording private en publieke middelen niet goed worden gescheiden, kan ook privaat geld als staatssteun worden aangemerkt.*
- *Ook donoren (waaronder particulieren) willen zien wat er met hun geld gebeurt ('waarom betalen als de overheid het al doet?'). Voorkomen moet worden dat privaat geld alleen wordt gebruikt om gaten in de begroting te vullen die bijvoorbeeld het gevolg zijn van bezuinigingen bij de overheid.*

Tool 4: Voorwaarden en legitimering van bestedingen

- *Beheer vanuit private geldstromen dient vanuit zakelijke gronden en op basis van vrijwilligheid plaats te vinden (EU-eis). Daarnaast mag de vrijgevege niet misleid worden (op straffe van teruggave aan de vrijgevege). Collectes, loterijen etc. zijn verbonden aan regelgeving. Voor het lokale gebiedsfonds 'Midden Delfland' is een puntensysteem ontwikkeld voor groene diensten dat is gerelateerd aan de hoogte van een vergoeding daarvoor. Dit systeem kan de basis vormen voor de vergoeding voor beheeractiviteiten uit de private geldstroom.*
- *Afstemming tussen de beide geldstromen is cruciaal. Dit betekent in de praktijk van de hier voorgestelde nieuwe fondsconstructie, dat de twee fondsen uit verschillende besturen moeten bestaan. Om ervoor te zorgen dat in de praktijk daardoor de belangen van beide fondsen teveel uiteen gaan lopen kan een gebiedscontract uitkomst bieden. Het gebiedscontract moet dan voor beide fondsen uitgangspunt van beleid zijn. Met name kan dan gedacht worden om binnen het Programma Beheer gebiedscontracten af te sluiten met bijvoorbeeld de gebiedsorganisatie. Ook kan verder worden uitgezocht in hoeverre het afsluiten van een gebiedscontract kan worden gebruikt om de afstemming tussen de private en publieke geldstroom te organiseren. Het gebiedscontract wordt dan als zogenaamde 'procesolie' gebruikt (Hees, E.M., R. De Bruin, D.W. Bruil, J.A. Bleumink 2002). Het kan dan worden gezien als een intentieverklaring tussen alle betrokken actoren.*
- *Ontwikkel/faciliteer publiek-private pilots, maar houdt daarbij vooralsnog publieke en private geldstromen strikt gescheiden en ook geldstromen voor beheer en voor investeringen. Dat maakt de doel-middel relatie transparant en dat is wat 'Brussel' wil.*

Verdere informatie

Hees, E.M., R. De Bruin, D.W. Bruil, J.A. Bleumink, 2002. Tussen recht en ruil - Gebiedscontracten in Brabant. CLM-rapport 522.

10 vragen en antwoorden over staatssteun. Handout van de Directie Juridische Zaken van het Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij.

Leidraad Staatssteun van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij bestellen bij de Infotiek LNV, e-mail: infotiek@dv.agro.nl

Ham, A. van der, G.S. Venema en G.J.F. van den Elzen. 2002. "Naar netwerkfinanciering en –aanpak voor Kwaliteitsimpuls Landschap", LEI (rapport 4.02.08), Den Haag

Tool 5: Organisatie bij uitvoering

5.1 Vergoedingsgrondslagen

In Tool 3 zijn de inhoudelijke doelen voor het landschapsfonds bepaald. Deze doelen moeten worden doorvertaald in een beheercontract. In een beheercontract moet heel precies worden nagegaan welke diensten/producten worden geleverd, wie bereid is daarvoor te betalen en op welke grondslag deze betaling het beste kan geschieden. De hierna volgende tabel is daarbij een hulpmiddel (naar Terwan en andere, 2003, zie bijlage 2 pag. 70). In de tabel kan per dienst worden ingevuld hoe betaling zou moeten plaatsvinden: op basis van gemaakte kosten (kostenmodel), op basis van te verwachten baten (batenmodel) of op basis van 'marktwerking' (marktmodel).

Afwegingskader betalingsmodellen

Product/dienst	Kostenmodel	Batenmodel	Marktmodel
Natuur/Biodiversiteit <ul style="list-style-type: none"> • 'zichtbare' natuur • genetische diversiteit • life support functies			
Landschap <ul style="list-style-type: none"> • landschapselementen • landschappelijke identiteit			
Cultuurhistorische en aardkundige waarden			
Toegang tot het landelijk gebied			
Stilte			
Duisternis			
Bodembeheer (m.n. erosiebestrijding)			
Waterkwantiteit <ul style="list-style-type: none"> • waterconservering • waterberging • peilverhoging/vernatting			
Waterkwaliteit <ul style="list-style-type: none"> • levering schoon (grond)water • verwerking afvalwater			

Document ook op bijgesloten CD-rom

Tool 5: Organisatie bij uitvoering

Toelichting modellen

Kostenmodel

- Vergoeden van productie- of inkomstenderving
- Betaling koppelen aan de (daling van de) grondwaarde
- Betaling van (eventueel genormeerde) uitvoeringskosten
- Betalen op basis van uitgespaarde kosten

Batenmodel

- Betalen van resultaten
- Betalen op basis van maatschappelijke waardering
- Betalen op basis van de economische betekenis van een 'groene' omgeving

Marktmodel

- Tenderen op basis van kosten-effectiviteit
- Marktgerichte prijsstelling op basis van voldoende deelname/'productie'
- Marktgerichte prijsstelling via een beurs voor groene diensten

Bijlage 2 is een hulpmiddel bij het invullen van de tabel. Uiteraard moeten de producten en diensten concreet worden benoemd voor het gebied in kwestie. De inhoudelijke doelen (tool 2) zijn daarbij vertrekpunt. Het verdient de voorkeur om met één contract alle betalingen te regelen (dus ook die van bijvoorbeeld Programma Beheer en provinciale subsidies). Dit terwille van een goede afstemming tussen producten/diensten en betalingen, draagvlak en overzichtelijkheid.

Let op:

- Paragraaf 5.2 staat ook op de bijgesloten CD-rom

5.2 Inhoud van de contracten

Inhoud:

- Pre-ambule: bedoelingen en verwachtingen van partijen: overnemen uit eerdere documenten (bijvoorbeeld een intentieovereenkomst)
- Aanduiding van de functie waarop het contract betrekking heeft (zie kader)
- Aankruislijst volgens bijlage 3 (inclusief te leveren prestatie en vergoedingen)
- Looptijd van het contract: onderscheid voor aanleg en herstel op korte termijn en voor het beheer op lange termijn (denk aan een termijn van tien jaar)
- Inzet van vrijwilligers: omvang, aard, frequentie, duur van de werkzaamheden

Tool 5: Organisatie bij uitvoering

Standaardformuleringen:

- Ondersteuning en facilitering door de beheersorganisatie (bijvoorbeeld bij het verkrijgen van subsidies)
- Gastheer- en gastvrouwschap van de contractant
- Controle: veldcontrole op vooraf aangekondigde momenten
- Betaalschema: bevoorschotting en eindafrekening
- Voorziene inspraak- en adviesprocedures gedurende de looptijd van het contract en de mogelijkheid tot wijziging van het contract (beroep op algemeen belang cfm. Burgerlijk Wetboek: artikel 6:258)
- Al dan niet verlengen van het contract (stilzwijgende verlenging, verlenging na ondertekening)
Kettingbeding op, waarin wordt geregeld wat er met de grond gebeurt als deze van eigenaar wisselt
- Geschillenregeling (arbitrage, bindend advies, bemiddeling)
- Boetebeding en/of een clause dat het niet nakomen van het contract openbaar wordt gemaakt
- Partijen zien af van wederzijdse schadeclaims als één van de partijen het contract opzegt.

Contracten dienen bij voorkeur een vertaling te zijn van een gebiedsvisie, waarin de belangen van alle partijen (ook met wie geen contracten worden afgesloten) zorgvuldig zijn afgewogen. Als er geen gebiedsvisie is, kan het contract worden gebaseerd op andere ruimtelijke plannen zoals:

- Ruimtelijk beleid: bestemmingsplan, structuurnota, streekplan, streekplanuitwerkingen
- Landschapsplannen: landschapsbeleidsplan, beleidsnota landschap, beeldkwaliteitsplannen, gemeentelijke welstandsnota
- Regionale visies: uitwerkingen van een provinciaal omgevingsplan, visies ontwikkeld in kader van gebiedsgericht beleid, etc.

De hoogte van de vergoedingen kan worden bepaald op basis van de voorbeelden in bijlage 4.

Tips!

- *Beheerscontracten kunnen wettelijke regels niet vervangen (zoals vergunningverlening), maar deze wel ondersteunen of daar op vooruitlopen.*
- *Beheerscontracten worden altijd schriftelijk vastgelegd in de vorm van bijvoorbeeld een brief of een formeel document. Ook afspraken die in de marge worden gemaakt, dienen schriftelijk te worden vastgelegd.*
- *Een contract is altijd bindend. Partijen mogen daarom niet meer toezeggen dan ze redelijkerwijs kunnen waarmaken en ze mogen ook niet in de bevoegdheden van anderen treden.*
- *Partijen moeten ook (aantonbaar) hun achterban kunnen binden. Dit laatste speelt bijvoorbeeld bij een collectief contract met bijvoorbeeld een agrarische natuurvereniging of een vereniging van eigenaren.*

Tool 5: Organisatie bij uitvoering

Zorg dan voor een rechtspersoon en heldere statuten, waardoor de leden kunnen worden afgerekend op hun bijdrage aan de collectieve doelen. Uit oogpunt van algemeen burgerlijk recht kan men hierin overigens niet 'te ver' gaan: voor de leden staat immers altijd nog de gang naar de (burgerlijke) rechter open.

- Grondgebruikers kan in principe het afsluiten van een beheerscontract niet worden onthouden, als anderen in het gebied al een contract hebben afgesloten (gelijkheidsbeginsel). Wat betreft agrarische bedrijven hebben 'wijkers' dus evenveel recht op een contract als 'blijvers', al zou je uit oogpunt van duurzaamheid wellicht liever een contract sluiten met de 'blijvers'.
- Betracht openheid bij het afsluiten en de uitvoering van contracten. Meld inhoud en voortgang aan de verantwoordelijke besturen, in nieuwsbrieven, dagbladen en op internet.

5.3 Management van het fonds en contractbeheer

Een fondsmanager is een functie waarvoor bijvoorbeeld een beheerstichting of een gemeente iemand kan benoemen dan wel aanstellen. Zie tool 4 (onder 4.3).

Taken	Fondsbestuur	Fondsmanager
Coördineren van activiteiten in het gebied		X
Contacten leggen met verschillende partijen om initiatieven te ondersteunen		X
Meerjarenprogramma en jaarlijkse uitvoeringsprogramma's		X
Beoordelen van financieringsverzoeken en voorleggen aan het bestuur		X
Contracten voorbereiden		X
Organiseren en aanboren van privaat en publiek geld om de doelstellingen van het fonds te realiseren	X	
Stimuleren van initiatieven	X	X
Bevorderen van interactieve strategische planvorming	X	
Samenwerking met andere 'loketten' in het gebied	X	X
Ondersteunen bij de uitvoering van contracten		X
Controle op uitvoering	X	
Vorbereiden bestuursvergaderingen	X	
Contacten met vermogensbeheerders		X
Administratie		X
Uitbetaling		X

Tool 5: Organisatie bij uitvoering

Tips!

- *Houd bij bestedingen goed bij of de inhoudelijke en financiële doelen nog met elkaar in overeenstemming zijn.*
- *Bouw flexibiliteit in, speel in op onverwachte kansen.*
- *Bevorder samenhang en synergie tussen initiatieven.*
- *Werk samen met andere organisaties en 'loketten' in het gebied.*
- *Begeleid de uitvoering, stuur niet te veel 'op afstand'. Denk aan actieve begeleiding en advies door een gemeenteamtenaar (voorbeeld Etten-Leur) of een veldmedewerker van bijvoorbeeld de Agrarische Natuur Vereniging (voorbeeld Ooijpolder).*
- *Ga voor snelle realisatie, weinig bureaucratie en korte lijnen. Motto Schipluiden: "voor wie wacht komt alles steeds te laat".*
- *Zorg er voor dat de aanvrager/uitvoerder zelf aangeeft hoe zijn aanvraag past in Landschapsplan en Ruimtelijke ordening (voorbeeld Alblasserwaard/ Vijfherenlanden).*
- *Maak het beoordelingskader breed bekend (cfm. Algemene Wet Bestuursrecht) en zorg voor juridische verankering, bijvoorbeeld in het bestemmingsplan (voorbeeld Etten-Leur).*
- *Ga uit van ontwikkelingsplanologie. Donoren zullen wensen hebben ten aanzien van het gebruik van de grond, goede initiatieven mogen niet stuklopen op formele juridische gronden.*
- *Je kunt in een convenant afspreken hoe je omgaat met je bevoegdheden. Bekendste voorbeeld: nieuw groen is vrij groen (in relatie tot bestemmingsplan en kapvergunning).*
- *Introduceer vormen van mededinging om ervoor te zorgen dat de prijs/kwaliteit-verhouding goed is. Denk aan concurrerende offertes, het uitschrijven van een tender, benchmarking, uitbesteding van het groenbeheer aan een hoveniersbedrijf of aannemer.*

Bijlage 1 Nationale subsidieregelingen voor groene diensten

Er zijn voor financiering van groene diensten, voornamelijk op het gebied van landschapsbeheer, twee belangrijke nationale subsidieregelingen, die voor lokale landschapsfondsen van belang zijn. Dit zijn Programma Beheer en de Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid. Per regeling wordt in onderstaande een korte beschrijving gegeven.

PROGRAMMA BEHEER

Per 1-1-2000 is het nieuwe subsidiestelsel van het ministerie van LNV voor natuur, bos en landschap in werking getreden. Het nieuwe subsidiestelsel omvat een tweetal regelingen te weten de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN) en de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN).

Met de invoering van de nieuwe subsidieregelingen wordt uitwerking gegeven aan doelen van Programma Beheer te weten:

- een duidelijkere relatie tussen de inzet van middelen en de te realiseren natuurdoelen;
- meer ruimte voor particulieren bij het beheer van natuurgebieden;
- meer aandacht voor natuur en landschap buiten de ecologische hoofdstructuur.

De nieuwe regelingen vervangen de bestaande regelingen op het gebied van natuur- en landschap (de Regeling Beheersovereenkomsten en natuurontwikkeling -RBON-, regeling functiebeloning bos- en natuurterreinen, de regeling effectgerichte maatregelen, de regeling subsidies particuliere terrein-beherende organisaties, de regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden, de tijdelijke regeling particulier natuurbeheer).

De SN is van toepassing voor gebieden met de hoofdfunctie natuur. De regeling kent subsidiemogelijkheden voor beheer, inrichting, functieverandering, effectgerichte maatregelen en recreatie.

De SAN is bedoeld voor gebieden met de hoofdfunctie landbouw en kent subsidiemogelijkheden voor beheer, inrichting, overgangsbeheer en handhaving natuurlijke handicaps (handhaven bepaalde terreinomstandigheden zoals bijvoorbeeld een hoog waterpeil, kleine percelen of begreppeling).

Subsidie voor landschapsonderhoud maakt deel uit van beide subsidieregelingen.

Natuurbeheer

Bij de begrenzing van gebieden voor de subsidieregeling natuurbeheer (SN) worden de begrenzingen uit de bestaande RBON-begrenzingenplannen gehandhaafd. Voor de SN is het noodzakelijk dat de provincie een gebiedsplan opstelt. In dit gebiedsplan wordt aangegeven welke natuurdoelen worden nagestreefd en welke mogelijkheden er voor particulier beheer zijn. Daarbij geldt als uitgangspunt dat particulier beheer in principe overal mogelijk moet zijn met uitzondering van gebieden die al in eigendom zijn van de traditionele natuurterreinbeherende organisaties.

Voor nieuwe natuur worden natuurdoelen geformuleerd op basis van de provinciale natuurdoeltypenkaart en in samenspraak met de toekomstige beheerder.

Voor bestaande natuurgebieden zal in nauw overleg met de beheerder worden nagegaan waar omvorming van bestaande natuur plaats zal vinden.

Agrarisch natuurbeheer

Het agrarisch natuurbeheer vormt een belangrijk onderdeel van het provinciale natuur- en landschapsbeleid. Dit beleid wordt vooral vorm gegeven door het afsluiten van beheersovereenkomsten en het stimuleren van projecten in het kader van het "witte gebiedenbeleid".

Het afsluiten van beheersovereenkomsten is mogelijk op basis van de nieuwe Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) van het ministerie van LNV. De SAN is alleen van toepassing in gebieden die in een gebiedsplan zijn opgenomen. Om de mogelijkheden van de SAN optimaal te kunnen benutten is het van belang dat er een gebiedsplan wordt opgesteld. Vooruitlopend op het gebiedsplan is de SAN van toepassing in gebieden die in het verleden zijn begrensd op basis van de RBON.

In het op te stellen gebiedsplan worden de gebieden begrensd waar de SAN van toepassing is en worden de natuur- en landschapsdoelen omschreven, waarvoor de SAN zal worden ingezet. Doelen, waarvoor de SAN inzetbaar is, zijn o.a.: weidevogelbeheer, botanisch beheer van percelen en perceelsranden, akkerfauna beheer, beheer van landschapelementen, botanisch beheer van landschappelijke structuren en akkerflorabeheer. In het op te stellen gebiedsplan zullen de doelen per gebied verder worden uitgewerkt.

SUBSIDIEREGELING GEBIEDSGERICHT BELEID

De Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid (SGB) is een nieuwe interdepartementale gebiedsgerichte regeling voor het landelijk gebied. Op dit moment zijn de departementen VROM, LNV en Verkeer en Waterstaat betrokken. Een aantal bestaande regelingen gaan m.i.v. 1-1-2001 op in de SGB zoals de Bijdrageregeling Gebiedsgericht Milieubeleid, de regeling Gebiedsgerichte Verdrogingsbestrijding (Gebeve), subsidiestromen voor waterbeheersingswerken ten behoeve van natuur (A2-werken), en Kwaliteitsimpuls Landschap en Vernieuwing Landelijk Gebied.

Er wordt uitgegaan van een groeimodel. Zo is het de bedoeling op termijn de SGB uit te breiden met inrichtingsmaatregelen, o.a. hervorkaveling, ontsluiting, inrichting EHS, inrichting recreatieve voorzieningen en kavelruil. Ook zal de regeling mogelijk worden uitgebreid met subsidies in het kader van de bodemsanering en Belvédère.

De looptijd van de SGB-regeling loopt van 2001 t/m 2010. Er wordt gewerkt met voortschrijdende gebiedsplannen/- programma's van 4 jaar. Een deel van de uitvoering van de SGB komt in handen van de Dienst Landelijk Gebied (DLG).

Gebiedskeuze

De SGB-regeling vermeldt hierover het volgende:

Gedeputeerde Staten wijzen gebieden aan, die "uit het oogpunt van de beleidsterreinen landbouw, natuur, bos, landschap, openluchtrecreatie, cultuurhistorie, water en milieu waardevol en kwetsbaar zijn, en waarin sprake is van een samenhangende en meevoudige problematiek met betrekking tot deze beleidsterreinen met inachtneming van het Rijksbeleid terzake".

Er zijn dus twee afwegingen te onderscheiden voor de gebiedskeuze:

- kwetsbaar en waardevol
- samenhangende en meevoudige problematiek

Gebiedsplannen en gebiedsprogramma's

De regiefunctie van de provincie komt tot uiting in het in samenspraak met de betrokken gebiedsactoren opstellen van gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Het Provinciaal Omgevingsplan is daarbij het vertrekpunt. Van de provincies wordt verwacht een kwalitatieve (en waar mogelijk kwantitatieve) beschrijving te geven van de in het plangebied bestaande toestand van natuur, bos, landschap, water, milieu, landbouw, recreatie en cultuurhistorie. Dit gebiedsplan bevat daarnaast een beschrijving van de lange termijn doelstellingen (ca. 12 jaar) en de operationele doelstellingen (ca. 4 jaar). Deze lange termijn doelstellingen hebben betrekking op de aanwezige en gewenste gebruiksfuncties van het gebied en de daarbij behorende omgevingskwaliteit. De operationele doelstellingen zijn kwantitatieve of kwalitatieve, meetbare tussendoelen voor ongeveer 4 jaar. Vaak is verdergaande differentiatie van deze doelen per deelgebied nodig (ruimtelijk kaartbeeld met functietoekenningen).

Een gebiedsplan bevat in ieder geval:

- De begrenzing van het plangebied
- Een omschrijving van de in het plangebied bestaande toestand ten aanzien van de SGB-beleidsterreinen in de vorm van lange termijn doelstellingen, kwalitatief en waar mogelijk kwantitatief weergegeven
- Een ruimtelijk kaartbeeld
- Een omschrijving van de operationele doelstellingen t.a.v. de SGB-beleidsterreinen voor een periode van 4 jaar, kwalitatief en kwantitatief weergegeven
- Een omschrijving van de samenhang tussen de operationele doelstellingen en de lange termijn doelstellingen
- Een indicatie van de totale kosten die gemoed zijn met de realisatie van de eerder genoemde ontwikkeling

Het gebiedsprogramma is zo operationeel mogelijk op het niveau van maatregelen en projecten. Tevens wordt een kostenraming gegeven en de wijze waarop de activiteiten gefinancierd kunnen worden. In dit programma moet duidelijk worden aangegeven welke aanspraak wordt gedaan op de regeling en welke bronnen in aanmerking komen voor co-financiering.

Tevens bevat het programma een beschrijving van de mate waarin de activiteiten bijdragen aan het bereiken van de operationele doelstellingen.

Een gebiedsprogramma bevat in ieder geval:

- Een zo nauwkeurig mogelijke opsomming van voorgenomen activiteiten voor een periode van 4 jaar, die passen binnen een of meerdere SGB-subsidie categorieën.
- Een beschrijving van de mate waarin de activiteiten bijdragen aan het bereiken van de operationele doelstellingen.
- Een fasering van de activiteiten.

Een zo nauwkeurig mogelijke raming van de kosten de verdeling daarvan over een periode van 4 jaar, alsmede de wijze van financiering daarvan.

Werkwijze

Het Provinciaal Omgevingsplan (POP) is het plan voor de fysieke omgeving. Vertrekpunt voor het opstellen van de gebiedsplannen/gebiedsprogramma's zijn de beleidslijnen zoals deze in het POP zijn geformuleerd. Het betreft de regioperspectieven, de regio-opgaven en de themaopgaven.

Deze lange termijn doelstellingen (2010) worden op gebiedsniveau concreet vertaald naar operationele doelstellingen, die vervolgens de basis vormen voor maatregelen/activiteiten en tenslotte leiden tot uitvoeringsgerede projecten.

Zoals verwoord in het POP zal per gebied een gestructureerd overleg met alle betrokken gebiedsactoren worden ingesteld om draagvlak (ambtelijk/bestuurlijk) te creëren, operationele doelstellingen te formuleren en de gebiedsplannen en gebiedsprogramma's van de SGB-regeling (inhoudelijk) voor te bereiden. Dergelijke gebiedsprocessen kunnen (tijdelijk) vanuit de SGB worden gefinancierd.

In de praktijk wordt gezocht naar een brede gebiedsgerichte aanpak, waarin meerdere gebiedsgerichte sporen (b.v. landinrichting) of -programma's (b.v. Soortenbeleid, Programma Beheer, Leader) tenminste worden afgestemd, maar waar mogelijk worden vervlochten.

Bijlage 2 Beloningsgrondslag

Bron: P. Terwan, A. Guldmond, E.M. Hees en W.J. van der Weijden en L. de Savorin Lohman, 2003. Beloning van groene plattelandsdiensten - inventarisatie van mogelijkheden. InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Argocluster, Den Haag, rapportnr. 03.2.023.

Tabel 1. Toepasbaarheid beloningsgrondslagen voor 15 typen groene diensten

Beloningsgrondslag	systemen gebaseerd op kosten				systemen gebaseerd op baten			systemen gebaseerd op marktwerking		
	productie- of inkomens derving	waardedaaling grond	genormeerde uitvoeringskosten	uitgespaarde kosten voor overheid	resultaat c.q. prestatie	maatschappelijke waardering	economische betekenis	offertes / tendering	producentenanimo	beursprijzen
Natuur/Biodiversiteit										
1. 'zichtbare' natuur	+	+	+	+	+	+	+	+/-	+	+
2. genetische diversiteit	+	-	+	-	+	+	+/-	+	+	+
3. life support functies	+/-	-	+	-	+	-	-	-	+	-
Landschap										
4. landschapselementen	+	+	+	+	+	+	o/+	+	+	+
5. landschappelijke identiteit	+	-	+	-	-	+	+	-	+	-
6. cultuurhistorie en aardkundige waarden	+	+	+	-	-	+	o/+	-	o/+	+/-
7. toegang tot het landelijk gebied	+	+/-	+	-	+	+	+	+	+	+/-
8. stilte	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+
9. duisternis	+	-	+	-	+	-	-/o	-	+	+
10. bodembeheer (m.n. erosiebestrijding)	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-
Waterkwantiteit										
11. waterconservering	+	+/-	+	+	-	-	-	+	+	+
12. waterberging	+/-	-	+/-	+	+	-	-/+	+	+	+
13. peilverhoging / vernatting	+	+	-	-	+/-	-	-/o	-	+	+
Waterkwaliteit										
14. levering schoon (grond) water	+	-	+	+	+	-	o/+	+	+	-/+
15. verwerking afvalwater	+	-	+	+	+	-/o	-/o	+	+	+

Bijlage 2 Beloningsgrondslag

Tabel 2. Beoordeling van de beloningsgrondslagen aan de hand van 18 criteria

Beloningsgrondslag	systemen gebaseerd op kosten				systemen gebaseerd op baten			systemen gebaseerd op marktwerking		
	productie- of inkomens derving	waardedaling grond	genormeerde uitvoeringskosten	uitgespaarde kosten voor overheid	resultaat c.q. prestatie	maatschappelijke waardering	economische betekenis	offertes / tendering	producentenanimo	beursprijzen
Groene dienst										
Bruikbaarheid										
1. Inzetbaar voor breed scala aan groene diensten	+	-	+	0	+	-	0/+	+	+	+
2. Inzetbaar voor breed scala aan grondgebruikers	-	0/+	+	+	+	+	0/+	+	+	+
3. Bestaand systeem, ervaringen bekend	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
4. Controleerbaarheid	+	+	0/+	+	-	+	+	-	-	-
5. Administratieve lastendruk ²	+	+	-/+	+	-	+	+	-	+	-
Effectiviteit										
6. Kosten-effectiviteit	-	-	0/+	0	0/+	0	+	+	+	+
7. Transparantie	+	+/0	+	-	+	0	0	+	0	+
8. Maatschappelijk imago	-	-/0	0/+	0	+	+	+	+	-	+
Stimulerend karakter										
9. Sluit aan bij ondernemerschap	-	0/-	-	-	+	+	+	+	+	+
10. Lokt deelname uit	-	0/-	-	-	0/+	+	+	0/+	+	0/+
11. Lokt innovatie uit	-	-	-	-	+	0	0	+	0	+
12. Lokt samenwerking uit	0	0	0	0	+	0	+	+	0	0
13. Lokt private cofinanciering uit	-	-	-	-	0	+	+	+	-	-
14. Lokt groene concurrentie uit	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+
15. Biedt financiële continuïteit	+/0	+	+/0	0	-	0	0	+	-/0	-
Gebruiksgemak										
16. Maatwerk mogelijk?	-	-	-/+	+	+	+	+	+	+	+
17. Eenvoudig?	+	+	+	-	-	-	-	0	0	-
18. Laag instapniveau?	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+

1 De scores behorend bij deze grondslag varieert vaak naar gelang sprake is van genormeerde dan wel feitelijke uitvoeringskosten.
2 Lasten voor de grondgebruiker, grotendeels afhankelijk van de preciese uitwerking van systeem.

Bijlage 3 Inhoud van beheerscontract

Let op:

- Deze bijlage staat ook op de bijgesloten CD-rom

Dit is een voorbeeld uit de pilot Zwolle.

Functie op kaart ontwikkelingsvisie (vastgesteld d.d. ...2003 bij besluit ...):

De met een * aangegeven activiteiten betreffen een inspanningsverplichting en zijn niet in rechte afdwingbaar (per contract in te vullen). De overige activiteiten betreffen resultaatsverplichtingen en zijn wel in rechte afdwingbaar.

Activiteit	Prestatie	Vergoeding
Zichtbare natuur		
☐ Nieuwe natuur met natuurpaden	.....	.....
☐ Bosschages	.....	.....
☐ Buitendijkse struinnatuur	.....	.....
Karakteristiek IJssellandschap		
☐ Extensief melkveebedrijf	.....	.....
☐ Graasbedrijf	.....	.....
Authenticiteit		
☐ Verbreed landgoed	.....	.....
☐ Houtwallen	.....	.....
☐ Lanen	.....	.....
☐ Boomgaarden met authentieke rassen	.....	.....
☐ Historische huisdierrassen	.....	.....
Toegankelijkheid		
☐ Wandelpaden	.....	.....
☐ Bruggetjes	.....	.....
☐ Horecavoorzieningen	.....	.....
☐ Veerpont	.....	.....
☐ Buurtschapcentrum	.....	.....
Waterkwantiteit		
☐ Waterconservering (binnendijks)	.....	.....
☐ Waterberging (buitendijks)	.....	.....
Schoon (grond)water		
☐ Oeverfiltratie	.....	.....

Bijlage 4 Hoogte van vergoedingen

Een vergoeding kan worden geënt op gederfde inkomsten (en eventueel bespaarde kosten) bij passief beheer (iets niet doen of later) en bij actief beheer op vergoedingen van arbeid en productiemiddelen. Er zijn verschillende bestaande grondslagen, die als voorbeeld kunnen dienen.

1. Normenboek Staatsbosbeheer

Om de twee jaar verschijnt een normenboek van SBB (in principe bedoeld voor intern gebruik), dat een overzicht geeft van allerlei voorkomende beheerskosten en activiteiten. De tarieven zijn uitgedrukt in kosten per werkuur. In het normenboek (jaargang 2000-2001) wordt een voorberekend mensuur bosbouw voor de vakarbeider berekend van € 27,59. De reistijden om de diverse activiteiten uit te gaan voeren zitten niet in de normen. De normen zijn berekend inclusief 20% overhead (administratie, bedrijfsvoering, reiskosten, rente en risico) en exclusief BTW. De draaiuurkosten van machines zijn berekend uit de kosten van afschrijving, rente en de gebruikelijke exploitatiekosten (brandstof, onderhoud).

Bron: Normenboek Staatsbosbeheer 2000-2001

2. Normen Landschapsbeheer Nederland

De Provinciale Organisaties Landschapsbeheer zijn regionaal werkzaam en hanteren voor specifieke natuur- en landschapsactiviteiten eigen toegespitste normen voor kosten.

Het beheer van een landschapselement vereist ook dikwijls specifiek regionaal beheer. Ook de gemiddelde grootte varieert van provincie tot provincie.

Beheerkosten (in euro's per jaar) van regiospecifieke elementen

Landschapselement	Variatie	Gemiddeld per eenheid
Poelen	45-113	73 per stuk
Dobben/pingo/ven/wiel	227-318	272 per stuk
Sloten	317	317 per km
Kerkterrein	345-908	626 per stuk
Borgen en stinzen	1951-2269	2110 per stuk
Boerenerven anders	216-908	677 per stuk
Slingertuinen	1134	1134 per stuk
Terpen	1021-1134	1078 per stuk
Grafheuvels	68-113	90 per stuk
Duinrellen	336	336 per km
Tuinwallen	567	567 per km
Droog hooiland	681-1361	1021 per ha
Zandwal	3403	3403 per km
Veenput	250	250 per m ²
Dijken	265-1134	700 per ha
Kreek/weel	453-833	643 per ha
Graft onbegroeid	1361	1361 per ha
Holle weg onbegroeid	454	454 per ha

Bron: Blz. 52 uit: *Kosten van landschapsbeheer; grondslagen voor verdeling van geld voor landschapsbeheer*; Dijkstra H., J.J. de Jong, C. Schuiling en M.N. van Wijk; *Alterra-rapport 204, 2001, Wageningen*.

Bijlage 4 Hoogte van vergoedingen

3. Provinciale en gemeentelijke subsidieregelingen

In de provincie Utrecht hanteert men voor zowel onderhoud, aanleg als herstel normbedragen (aard van werkzaamheden per eenheid) voor de landschapselementen. Zo geldt voor onderhoud van een knotboom (elke 4 jaar knotten en afvoeren hout) een bijdrage van € 14,52 per stuk (jaar 2002) en voor het aanleggen (planten knotboom en verzorging beginjaren) een bijdrage van € 8,62 per stek.

Bron: Provincie Utrecht, Normbijdragen Kleine Landschapselementen 2002

In de provincie Noord-Holland kent men de subsidieregeling Landschapselementen, waarbij normbedragen worden gehanteerd die zijn opgebouwd uit kosten voor arbeid, materialen en gebruik machines. Onderscheid wordt gemaakt tussen normbedragen voor herstel en aanleg, voor achterstallig onderhoud en voor regulier beheer. Zo hanteert men voor het achterstallig onderhoud van een elzensingel van minimaal 10 m lengte met 30 of meer jaren verwaarlozing een normbedrag van € 180 per 100 m. In dit voorbeeld houdt dit in dat men de elzen terugzet op kniehoogte en het hout verwerkt in een ril.

Bron: Subsidieregeling Landschapselementen in Noord-Holland; Bijlage 1, Normbedragentabel en speerpunten, Landschapsbeheer Noord-Holland, 2002

Ook gemeenten vergoeden het onderhoud van landschap en hanteren daarbij normen. In Etten-Leur kunnen grondeigenaren subsidie krijgen voor aanleg, onderhoud en evt. inkomstenderving. Contracten worden afgesloten voor 10 jaar, waarbij de inkomstenderving wordt uitgedrukt in 4% van de grondwaarde (in 2002 bedroeg dit € 1.630,= per ha.).

Bron: Brabants Landschap, coördinatiepunt Landschapsbeheer

4. Subsidieregeling Netwerk Landelijke Wandelpaden

De stichting LAW sluit contracten af met agrariërs voor wandelpaden (looptijd 10 jaar). Dit contract bestaat uit 3 onderdelen:

- 1 euro per strekkende meter vergoeding per jaar voor opengesteld terrein
- tegemoetkoming voor aanleg voorzieningen (max. € 9000)
- schadevergoedingsregeling (aansprakelijkheid)

5. Programma Beheer

Bij Programma Beheer (SAN en SN) worden (jaarlijks uit te keren) bedragen gegeven voor het beheer van 34 pakketten en 16 landschapspakketten. Daarnaast bestaan er inrichtingssubsidies, waarmee 95% van de gemaakte kosten worden vergoed. Er gelden maximale bedragen voor bepaalde inrichtingssubsidies in combinatie met beheerspakketten. I.h.a. wordt uitgegaan van 6-jarige contracten.

6. Overig

Subsidie zeldzame landbouw huisdierrassen

De subsidieregeling zeldzame landbouw huisdierrassen (SLZ) is op dit moment gesloten. De regeling is in 1998 en 2002 open geweest. Vooralnog is onbekend wanneer de regeling opnieuw opengaat. Houders van dergelijke rassen kunnen een vergoeding van € 120,25 per GVE per jaar via deze regeling ontvangen voor het onderhoud van hun vee (jaargang 2002). De dieren moeten geregistreerd staan bij een erkende fokkerij. De volgende rassen vallen onder de SLZ:

Runderen (minimale bloedvoering van 87,5%)

- Fries roodbont, Blaarkop, Lakenvelder en Brandrode Rund

Paarden (minimale bloedvoering van 75%)

- Gelders paard en Groninger paard

Schape

- Mergellandschaap, Kempisch Heideschaap, Veluws heideschaap, Schoonebeker en Drents heideschaap

Premie voor het aanhouden van zoogkoeien

De premie behoort tot de regeling dierlijke EG-premies. Voor het aanhouden van zoogkoeien die gebruikt worden voor het fokken van kalveren ontvangt met jaarlijks een premie (€ 200 per zoogkoe in het jaar 2003). De koeien moeten behoren tot een specifieke vleesras (dus geen melkrassen!). De kalveren moeten minimaal 4 maanden bij de zoogkoe lopen. De dieren moeten voldoen aan de identificatieverplichtingen (oormerken, bedrijfsregister en bedrijfsadministratie). Ook geldt een maximum aantal grootvee-eenheden (GVE) per hectare voederareaal (1,8 GVE in 2003) waarvoor men premie kan aanvragen. Om premie aan te vragen moet eerst een bedrijfskalflijst worden aangevraagd bij LASER. Vervolgens kan met een antwoordkaart de aanvraag worden ingediend.

Bijlage 4 Hoogte van vergoedingen

Uitwerking proeftuinen

In de Proeftuinen (8 "experimenteer" gebieden vanuit Kwaliteitsimpuls Landschap, waarbij 10% landschapselementen wordt gerealiseerd), gebruikt men op de streek aangepaste pakketten. Ook zijn er ideeën uitgewerkt voor vergoeding i.v.m. toegankelijkheid (fiets- en wandelpaden). In vrijwel alle gebieden gaat men uit van gelijke behandeling van bestaande en nieuwe elementen. Inkomstenderving geldt voor gronden die vanaf 1992 in landbouwkundig gebruik zijn. In een aantal plannen is de vergoedingsgrondslag voor het beheer van landschapselementen gebaseerd op de grondprijs (2% per jaar).

In de proeftuin Reitdiep is gepleit voor vaste vergoedingen gedurende de gehele looptijd van de beschikking (10 jaar). In andere proeftuinen (Groene Woud en Groesbeek) gaat men uit van nog meer continuïteit i.v.v. 30 jarige contracten. Onder het motto "Nieuw groen = vrij groen" is voorgesteld dat de beheerder na afloop van de beschikking de mogelijkheid krijgt om het (nieuwe) element weer op te ruimen dan wel te verplaatsen binnen het bedrijf. In de proeftuin Zuid-Oost Twente staat erfdiensbaarheid centraal. Hierbij worden de kosten voor grondwaardedaling en beheer (eeuwigdurend) integraal afgekocht. De daarvoor benodigde middelen, gebaseerd op de grondprijs, wil men storten in een gebiedsfonds. De kosten hiervoor zijn te vergelijken met die voor aankoop van grond.

In de proeftuin Langbroekerwetering (Utrecht) hanteert men de zogenaamde 10% natuurregeling. Deze benadert het geheel aan landschapselementen bij een bedrijf als ware het een agrarisch product. Te vergelijken met de opbrengsten voor grasgewas, maïs of andere producten. De ondernemer kan voor het nevenproduct natuur, landschap en recreatie kiezen op basis van vergoedingen. Vergelijkbare opbrengsten dus als vanuit de gewasproductie. Door de gestelde voorwaarden zoals streekeigenheid, ontstaat daarbij de gewenste groenblauwe dooradering, die 10% van het bedrijf in beslag neemt. Naast de bestaande vergoedingen voor aanleg en beheer van landschapselementen wordt er dus ook een vergoeding gegeven voor de instandhouding van de elementen. Die is opgebouwd uit zogenaamde gewasverlies opbrengsten, (eventueel) MINAS-heffingen en een kleine aanmoedigingsvergoeding. Voor mogelijk aangelegde recreatieve voorzieningen is een openstellingvergoeding in de maak. Om de drempel naar aanleg te verlagen is ook hier gekozen voor "nieuw groen is vrij groen". Duidelijk is wel dat in de huidige wetgeving nogal wat knelpunten zitten ten opzichte van dit instrument. Denk bijvoorbeeld aan de Flora- en Faunawet, het bestemmingsplan en aanlegvergunningen. Geprobeerd wordt door middel van convenanten met overheden, niet-overheidsinstellingen en andere betrokkenen de grootste problemen op te gaan lossen.

Voorbeeld proeftuinen (LEI)

Uitgangspunt: Aanleggen en beheren van een houtwal in Twente met een lengte van 200 meter en uiteindelijke breedte van 10 meter (dit is een totale oppervlakte van 2.000 m² = 0,2 ha). Verder wordt hierbij verondersteld dat de heg aangelegd wordt aan de zuid of westkant van het perceel en dat de uiteindelijke hoogte van de houtwal 4 meter hoog zal zijn. De vergoedingen zijn herleid tot jaarlijkse bijdragen. Het feitelijke onderhoud aan de houtwal zal eens per tien jaar gebeuren.

Opbouw vergoeding voor een houtwal in Noordoost Twente (Kenmerken: zuid of westzijde van een perceel gelegen; 200 m lang en 10 meter breed; totaal 0,2 ha)

Inrichtingssubsidie ¹⁾ 0,2 ha (à € 9.075,60 per ha):	1.815,12
Jaarlijkse vergoedingen: in euro's:	
- inkomenscompensatie op grond van houtwal: 0,2 van € 1.500 ²⁾ :	300,00
- vermogensverlies op grond van houtwal: 0,2 ha à € 675 ³⁾ :	135,00
- inkomenscompensatie randen: 2.000 m ² à € 0,08 per m ² ⁴⁾ :	160,00
- vermogensverlies randen: 2.000 m ² x 0,5 = 0,1 ha à € 675 per ha ⁵⁾ :	67,50
	----- +
Totale vergoedingen voor inkomsten en vermogensdervingen:	662,50
Aanvullende jaarlijkse vergoedingen:	
- 4 uur arbeid à € 20,60 per uur ⁶⁾ :	82,40
- 4 uur kettingzaag à € 5,00 per uur ⁷⁾ :	20,00
- Opslag voor arbeid aan onderhoud wallichaam: 1/2 uur à € 20,60:	10,30
- Klepelen van takhout ⁸⁾ 0,2 ha à € 491 ha/tien jaar; per jaar:	9,82
- Aan en afvoer rijtijd 1 uur:	20,60
	----- +
Vergoeding voor onderhoud	143,12
	----- +
Totale jaarlijkse vergoeding bedraagt per jaar (662,50 + 143,12):	805,62

Bijlage 4 Hoogte van vergoedingen

- 1) Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de hoogte van de maximale subsidie voldoende is om de kosten van de aanleg te vergoeden (Bron: Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer, bedragen 2003)
- 2) Inkomenscompensatie van Noordoost Twente gebaseerd op productieverlies € 1037, mestafzetvergoeding € 210 en stimulansbonus)
- 3) Vermogensverlies van Noordoost Twente bedraagt 1,5% van € 45.000 (grondprijs)
- 4) Opbrengstderving/inkomenscompensatie. Dit is berekend over 2 1/2 keer de hoogte: $2 \frac{1}{2} \times 4$ (hoogte) $\times$ 200 (lengte wal) = 2.000 m² (50% opbrengstdepressie à 0,08 euro per m²)
- 5) Vermogensverlies op randen: $2.000 \text{ m}^2 \times 0,5$ (50% opbrengstdepressie) = 1.000 m² = 0,1 ha à 675 per ha = € 76,50
- 6) De vergoeding is gebaseerd hoeveelheid stammen van 42 per 100 m². De stammen hebben bij afzetting een diameter van 10 cm op borsthoogte. Voor dit terug afzetten van de stammen wordt uitgegaan van bijna 200 uur arbeid per ha. Dit gebeurt eens in de tien jaar. Per jaar komt dit gemiddeld uit op 20 uur per ha, d.i. op 0,2 ha afgerond 4 uur à € 20,60 per uur (CAO-loon landbouw) = € 82,40.
- 7) Normenboek Staatsbosbeheer.
- 8) Klepelen van takhout: 7,5 uur/ha: 491 euro/ha; Normenboek Staatsbosbeheer; 0,2 ha = € 98,20. Activiteit vindt eens per tien jaar plaats. Omgerekend per jaar: € 9,82.

Doordat er nu grasland of bouwland gebruikt gaat worden voor een houtwal heeft de desbetreffende agrariër iets minder uren werk te besteden op dit land. Daar staat weer wel tegenover dat wil hij zijn ruwvoerproductie op het bedrijf op hetzelfde peil houden, hij hier achteraan zal moeten gaan om dit elders te kopen. De uitgespaarde landbouwkundige werkuren op het land waar nu een houtwal komt zullen globaal hetzelfde zijn als de uren die nu besteed moeten worden om extra ruwvoer aan te kopen (inclusief transporttijd en administratie). Ze worden hier om deze reden niet verrekend.

De hiervoor staande berekening geldt voor een nieuw te ontwikkelen en te beheren houtwal die totaal 0,2 ha groot is en zuidelijk of westelijk gelegen is langs een perceel (50% opbrengstdepressie langs rand). De jaarlijkse vergoeding voor een één ha houtwal met een zelfde breedte en hoogte, zuidelijk of westelijk gelegen op een perceel, bedraagt dus € 4.028.

Op dezelfde manier als hiervoor, is te berekenen wat de jaarlijkse vergoeding zou moeten zijn voor het ontwikkelen en beheren van een houtwal van dezelfde breedte en lengte aan de noordzijde van een perceel (inkomenscompensatie en vermogensverlies voor de rand langs de houtwal treedt niet op; 0% opbrengstdepressie). De jaarlijks vergoeding voor een dergelijke houtwal zou moeten zijn: € 2.891 per ha per jaar.

Een zelfde berekening voor de jaarlijkse vergoeding voor een houtwal aan de oostkant van een perceel (25% opbrengstdepressie langs rand) komt op € 3.459 per ha per jaar.

De hiervoor beschreven berekeningen gelden voor het aanleggen, ontwikkelen en beheren van een houtwal. Als deze houtwal er al ligt dan gelden alleen de bedragen voor het directe onderhoud. Deze bedragen € 143,12 per 0,2 ha. Voor 1 ha komt dit neer op € 716 per jaar. Dit is iets hoger dan de vergoeding voor het maximale landschapspakket uit de huidige Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (€ 594,45 per ha per jaar).

Samengevat: Berekende vergoedingen: Houtwal Noordoost Twente:

Nieuwe houtwallen (aanleggen, ontwikkelen en beheren van nieuwe houtwallen op voormalige landbouwgrond; excl. inrichtingskosten):

- ten zuiden en westen van een perceel: € 4.028 ha/jaar
- ten oosten van een perceel: € 3.459 ha/jaar
- ten noorden van een perceel: € 2.891 ha/jaar

Beheer van bestaande houtwallen: € 716 per ha per jaar.

Bron: Vier proeftuinen in ontwikkeling; gebiedsanalyses, plannen, inkomens en een nieuwe vergoedingssystematiek natuur en landschap, Ir. P.J. Rijk, LEI-rapport 4.03.05, mei 2003

Bijlage 5 Buurtschap IJsselzone Zwolle

Tussen Zwolle en de IJssel ligt een groene strook van ongeveer 500 hectare. De strook bestaat uit een weidevogelgebied, moerasvegetaties, wandel- en fietspaden, verbrede landbouw, waterwinning (oeverfiltratie), verblijfsaccommodatie en open lintbebouwing. Het gebied wordt doorsneden door een spoorweg en een snelweg. Zoals zovele stadsranden kent ook de IJsselzone de dreiging van verrommeling, bedreiging van de drinkwaterkwaliteit en verbrokkeling van de (agrarische) structuur. Uitgangspunt bij de toekomstige ontwikkeling is dat het gebied niet verder verstedelijkt en juist open, groen en vooral toegankelijk voor wandelaars en fietsers moet blijven.

In het gebied werken de volgende partijen samen: Vitens (voorheen: Waterleidingmaatschappij Overijssel), Staatsbosbeheer, Provincie Overijssel, Initiatiefgroep IJsselzone, twee agrariërs, Waterschap Groot Salland, Landgoed Schellerberg, Gemeente Zwolle. Deze samenwerking is op 20 februari 2002 bezegeld met een overeenkomst.

Voorjaar 2003 hebben de partijen een ruimtelijke ontwikkelingsvisie opgesteld, in samenspraak met de bewoners, eigenaren en beheerders van het gebied. Dit plan doorloopt momenteel een inspraakprocedure van de gemeente en wordt naar verwachting na de zomer 2003 vastgesteld.

In de ontwikkelingsvisie zijn inrichting, bedrijvigheid en gebruik op elkaar afgestemd. Het Buurtschap wil het gebied verder inrichten met 25 ha houtwallen, lanen, bosschages en boomgaarden met authentieke rassen, wandelpaden, bruggetjes, 30 ha nieuwe natuur met natuurpaden en buitendijkse struinnatuur die overgaat in agrarische natuur met landbouwhuisdieren. Daarnaast wil het Buurtschap toe naar duurzame exploitatievormen in het gebied, zoals: een extensief melkveebedrijf van 75 - 100 ha, een graasbedrijf, een verbreed landgoed, een buurtschapcentrum, horecavoorzieningen en een veerpont. Het buurtschapcentrum geeft informatie, verkoopt streekproducten en organiseert (educatieve) doeactiviteiten en arrangementen. Het gebruik tenslotte wil men afstemmen op de rustige recreant die graag in het Buurtschap wandelt, fietst en geniet. Daarin passen rustpunten met horecagelegenheden, mogelijkheden voor de koop van streekproducten en gebruik van arrangementen.

Berekend is dat voor de agrarische exploitatie zoals hiervoor bedoeld jaarlijks een tekort is van € 45.000 (hierbij is uitgegaan van normbedragen voor natuur- en landschapsonderhoud). Dit tekort wil men dekken uit het rendement van een (nog op te richten) exploitatiefonds met een omvang van € 1.000.000. Uitgegaan wordt van een termijn van tien jaar. In 2004 wil men € 250.000 in het fonds hebben zitten en de eerste uitgaven doen. Verschillende partijen hebben al een storting toegezegd.

Ook zullen middelen beschikbaar moeten komen voor de kleinschalige inrichting van het gebied en andere activiteiten. Hierbij wordt gedacht aan vergoedingen op basis van maatschappelijke en economische waardering van de aan te bieden 'producten'. Voor de aanleg van grootschalige natuur wordt een beroep gedaan op reguliere geldstromen. Gedacht wordt aan de oprichting van een investeringsfonds om eventueel noodzakelijke voorfinancieringen te kunnen betalen. Onduidelijk is nog of specifieke activiteiten voor verbetering van de grondwaterkwaliteit nodig zijn en aanvullend moeten worden beloond.

Het Buurtschap wil de komende tijd meer contact leggen met andere partijen om de visie verder uit te dragen, wensen te inventariseren en gezamenlijk nieuwe arrangementen te ontwikkelen. In eerste instantie wordt gedacht aan toeristen van buiten het gebied, recreanten uit Zwolle, naaste bewoners in Zwolle Zuid, nabijgelegen bedrijven (bijvoorbeeld Hogeschool Windesheim) en verderweg gelegen bedrijven (zoals het Ziekenhuis Zwolle). De Hogeschool zou het gebied kunnen gebruiken als vergaderlokaal en als onderzoeksgebied en het Ziekenhuis zou fruitproducten van de hoogstamboomgaarden in het gebied kunnen afnemen. De Hogeschool is inmiddels benaderd met de vraag of zij een marktonderzoek willen uitvoeren. Ook wordt een communicatieplan opgesteld.

Tenslotte is het Buurtschap bezig zich te organiseren in een formele rechtsvorm. Thans wordt gedacht aan een rechtspersoon waarin publieke en private partijen bestuurlijk vertegenwoordigd zijn en die als opdrachtgever optreedt voor een beheersorganisatie. Deze beheersorganisatie sluit (namens belanghebbende organisaties) contracten af met grondgebruikers. Het is de bedoeling om op individuele basis "all-in" contracten af te sluiten, dat wil zeggen dat in één contract afspraken worden gemaakt over duurzame exploitatie, aanleg van landschapselementen en uitvoering van activiteiten (omvattende prestaties en tegenprestaties). De beheersorganisatie faciliteert de uitvoering van de contracten (binnenhalen van subsidies, zorgen voor vrijwilligers voor landschapsonderhoud, contacten leggen etc.).

Bijlage 6 Groenfonds Midden-Delfland

Tussen Den Haag, Delft, Schiedam en Vlaardingen ligt een groen gebied met weidse polders doorsneden met kreken en vaarten, en oude boerenerven en kleine dorpen. Het gebied wordt open gehouden door de melkveehouderij en het biedt vanwege zijn ligging kansen voor agro-toerisme en agrarische natuur (bijv. weidevogelbeheer). De agrarische ondernemers in het gebied onderkennen hun rol en zij hebben zich in 2000 verenigd in de agrarische natuurvereniging Vockestaert.

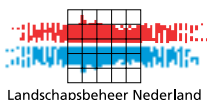
In 2000 hebben de gemeenten Delft en Schipluiden een samenwerkingsovereenkomst gesloten in het kader van de ontwikkeling van de Harnaschpolder, waarin het instellen van een Groenfonds Midden-Delfland één van de onderwerpen was. In december 2002 hebben de colleges van Burgemeester en wethouders van beide gemeenten ingestemd met de inrichting van het Groenfonds Midden-Delfland. Het fonds heeft als doelen het versterken van het agrarisch cultuurlandschap (met name op het gebied van cultuurhistorie, natuur en landschap) en het versterken van de relatie stad en land door vergroting van de gebruiks- en belevingswaarde van het gebied voor de inwoners van omliggende gemeenten. Delft heeft € 4,54 miljoen en Schipluiden € 0,454 miljoen toegezegd. Later heeft de gemeente Den Haag zich ook aangesloten bij de ontwikkeling van de Harnaschpolder. In de overeenkomst met Delft en Schipluiden heeft ook de gemeente Den Haag zich bereid verklaard een donatie aan het fonds te willen doen van € 2,269 miljoen. Totaal € 7,26 miljoen. Met de uitgave van bedrijfsterreinen en de nog te realiseren woningen in de Harnaschpolder zullen de komende jaren de reeds toegezegde bedragen worden vermeerderd.

Uit de reeds gereserveerde middelen voor het fonds heeft de agrarische natuurvereniging Vockestaert al een aantal projecten gefinancierd gekregen, maar daarvoor is tot nu toe steeds de goedkeuring de gemeenteraden van Schipluiden en Delft nodig. Om de beschikbare gelden te kunnen besteden zonder per project de gemeenteraden om toestemming te hoeven vragen is een stichting in oprichting. Bovendien kan dan ook gebruik worden gemaakt van het rendement van de toegezegde middelen. Daartoe is een ambtelijke werkgroep in het leven geroepen die een bestuursbesluit binnen de drie gemeenten heeft voorbereid. Het fonds zal een tweeledige doelstelling kennen:

1. Behoud van het agrarisch cultuurlandschap in Midden-Delfland
2. Versterking van de relatie tussen stad en land (gedacht wordt aan educatie en recreatie)

Volgens de Nota Groenfonds Midden Delfland "Voor wie wacht, komt alles steeds te laat" is vooral de agrarische sector een belangrijke rol weggelegd bij de realisering van de doelstellingen van het Groenfonds. Boeren worden uitgedaagd om aan de slag te gaan met cultuurhistorie, natuur en landschap. Bekendheid met de activiteiten die op en rond agrarische bedrijven plaatsvinden kunnen het besef over de kwalitatieve waarden van het gebied bij de inwoners doen toenemen. Verbeteren van de toegankelijkheid van het gebied, van individuele bedrijven en scholing van agrariërs op een educatieve taak (gastheer/gastvrouwship) zijn uit te werken onderwerpen.

Behalve ANV Vockestaert zijn in het gebied een groot aantal organisaties actief die een bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van de doelstellingen van het Groenfonds, zoals De Midden-Delflandvereniging, de stichting Midden-Delfland is mensenwerk, WLTO afdeling Delflands Groen, Natuurmonumenten en Knotwerkgroepen. Het ligt in de bedoeling om een adviesgroep samen te stellen die het bestuur van de stichting adviseert over het bestedingsbeleid van het Groenfonds.

Brüggenwirth, Maas & Boswinkel

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Deze handleiding is ontwikkeld in het kader van het communicatieproject 'Investeren in ecologie'. Doel is gemeenten, bedrijven en burgers te informeren over mogelijkheden en voordelen van investeren in natuur en landschap in de eigen leefomgeving.

Deze Handleiding maakt deel uit van de Toolkit 'Organisatie' die bestaat uit drie producten:

- Handleiding Landschapsfonds
- Handleiding Sponsoractiviteit
- Handleiding Adoptieproject

Tevens is een Handleiding Communicatie opgesteld die tezamen met formats van persberichten, advertenties, posters etc. de Toolkit 'Communicatie' vormt.

Het project 'Investeren in ecologie' is gestart op initiatief van en is gefinancierd door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit.

De campagne 'Nederland Mooi' is een resultaat van het project en wordt ondersteund door onder meer Stichting Natuur en Milieu, Natuurlijk Platteland Nederland, Rabobank Nederland, De Landschappen, ANWB, RECRON en Landschapsbeheer Nederland.

Meer informatie

Projectinformatie

www.nederlandmooi.nl*

* Actief vanaf april 2004

Projectpartners

BMB
020-48 78 181
www.bmb.nu
info@bmb.nu

CLM
0345-47 07 00
www.clm.nl
clm@clm.nl

LBN
030-23 45 010
www.landschapsbeheer.nl
post@landschapsbeheer.nl

Bij het samenstellen van deze handleiding is gestreefd naar een foutloze berichtgeving. De uitgever is zich er van bewust dat er desondanks - bijvoorbeeld als omstandigheden of regelgeving en wetgeving zich wijzigen - onvolkomenheden kunnen ontstaan. Hiervoor kan de uitgever geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden.

Auteurs: Henk Kloen, Frans Padt, Gerwin Verschuur, Rita Joldersma (CLM Onderzoek en Advies te Utrecht), Eugène Lobry (Lobry Organisatie-ontwikkeling te Rijswijk/ZH), Ronald de Graaff (Landbouw Economisch Instituut te Den Haag).
Beeldmateriaal van Henk Kloen, Rob Hoekstra, Adriaan Guldemond en uit het archief van Landschapsbeheer Nederland, Samenwerkingsverband Waterland en Landschap Overijssel.